

TC
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (TÜRKİYE CUMHURİYETİ BİLİM DALI) ANABİLİM DALI

1974 KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE KARS-ARDAHAN KIBRIS
ŞEHİTLERİ İLE GAZİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
GÖKHAN BADAY

TEZ YÖNETİCİSİ
YRD. DOÇ. DR. NEBAHAT ORAN ARSLAN

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Gökhan BADAY'a ait "1974 Kıbrıs Barış Harekati ve Kars – Ardahan Kıbrıs Şehitleri ile Gazileri" konulu çalışma jürimiz tarafından, Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesinin Ünvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Doç. Dr Jülide AKYÜZ ORAT

.....

Yrd. Doç. Dr. Nebahat ORAN ARSLAN

.....

Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ

.....

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün Yönetim Kurulunun//2009 tarih ve/..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ÖNSÖZ	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR	IV
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

KIBRIS CUMHURİYETİ

A. Kıbrıs Cumhuriyetinin Kurulması	9
B. Kanlı Noel Olayları	17
1. Cumhuriyetin Kurulmasından Kanlı Noel Olaylarına Kadar Yaşanan Gelişmeler (1960–1963).....	17
a. Kıbrıslı Rumların Cumhuriyetin Kurulmasını Kabul Etme Nedenlerinin Ortaya Çıkması.....	17
b. Bağımsız Belediyeler Meselesi.....	18
c. Cumhurbaşkanı Makarios'un Anayasa Değişikliği Teklifi.....	19
2. Akritas Planı.....	20
3. Kanlı Noel Olaylarının Başlaması Ve Gelişimi.....	21
C. Londra Konferansı	24
D. Kıbrıs Meselesinin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Görüşülmesi	26
1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 Tarihli Kararı.....	26
E. Rumların Erenköy Saldırısı	27
1. Saldırının Başlaması Ve Gelişimi.....	27
2. Yunanistan'daki Hükümet Buhranları.....	29

F. Geçitkale Ve Boğaziçi Olaylarının Başlaması Ve Gelişimi.....	31
a. Türkiye'nin Müdahale Kararı.....	31
b. Türkiye ile Yunanistan Arasında Anlaşmaya Varılması.....	34

II. BÖLÜM

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

A. 15 Temmuz Darbesi Sonrasında Yaşanan Gelişmeler.....	37
1. Politik Gelişmeler.....	37
2. Türk Genelkurmay Başkanlığı'nın Harekât Hazırlıkları.....	42
B. Birinci Barış Harekâtı.....	43
1. Harekâtın Birinci Günü (20 TEMMUZ 1974).....	44
a. Askeri Harekatın Başlaması Ve Gelişimi.....	44
2. Harekâtın İkinci Günü (21 TEMMUZ 1974).....	45
a. Askeri Harekatın Gelişimi.....	45
3. Harekâtın Üçüncü Günü (22 TEMMUZ 1974).....	46
a. Harekatın İçte ve Dışta Yarattığı Tepkiler.....	46
b. Ateşkesin Kabulü.....	47
c. Ateşkes Sonrası Kıbrıs'ta Durum.....	48
C. Cenevre Konferansı.....	50
D. İkinci Barış Harekâtı.....	52
1. Harekâtın Birinci Günü (14 AĞUSTOS 1974).....	52
2. Harekâtın İkinci Günü (15 AĞUSTOS 1974).....	55
3. Harekâtın Üçüncü Günü (16 AĞUSTOS 1974).....	57
E. Amerikan Silah Ambargosu.....	59
1. Ambargonun Uygulamaya Konması.....	59
2. Ambargonun Gelişimi.....	60
F. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin İlanı.....	62

III. BÖLÜM

KIBRIS SAVAŞINDA KARS VE ARDAHAN

A. Kars Gazetesinin Diliyle Kıbrıs Barış Harekatı.....	64
B. Kars Ve Ardahan'dan Kıbrıs Savaşına Katılanlar.....	73
C. Gazilerle Yapılan Görüşmeler.....	77
SONUÇ	
KAYNAKÇA	

ÖZET

Akdeniz'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, 1571 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçti ve Kıbrıs'taki Osmanlı hâkimiyeti 1878 yılına kadar devam etti. Kıbrıs'ın idaresi, 1878 yılında geçici olarak İngiltere'ye verildi. İngiltere, 1960 yılına kadar Kıbrıs'a hâkim oldu. 1960 yılında, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde Kıbrıs Cumhuriyeti kuruldu. Bu cumhuriyet uzun ömürlü ve kalıcı olmadı. Çünkü Rumlar Enosis girişimlerine devam ettiler ve yüzlerce Kıbrıslı Türk, Rumlar tarafından katledildi. Garantör devletlerden biri olan Türkiye, Kıbrıslı Türkleri kurtarmak için 1963, 1964 ve 1967 yıllarında girişimlerde bulundu. Bu girişimler, Rumlar tarafından gerçekleştirilen planlı katliamı önledi ve binlerce Kıbrıslı Türkün hayatını kurtardı.

Eğer Türkiye, Türkleri kurtarmak için 1963, 1964 ve 1967 yıllarında girişimlerde bulunmasaydı Kıbrıslı Türkler, Rumlar tarafından yok edilecekti. Yunanistan tarafından yönlendirilen Rum Milli Muhafızlar, Enosis için 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta hükümet darbesi yaptılar. Kıbrıs'taki anayasal düzeni korumak için yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı, Garanti Antlaşması'nın verdiği yetkiye dayanmaktaydı.

Planlanması ve icrası en zor harekâtlardan biri olan Birinci Barış Harekâtı, 20 Temmuz 1974'te başladı ve üç gün sürdü. Bu harekât sonucunda Türk Silahlı Kuvvetleri, Lefkoşa-Girne bölgesine hâkim oldular. 14 Ağustos 1974'te başlayan İkinci Barış Harekâtı da birincisi gibi üç gün sürdü. Bu harekât sonucunda Türk Silahlı Kuvvetleri, Lefke-Lefkoşa-Magosa hattına hâkim oldular. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden 27 subay, 48 astsubay, 1 deniz sivil işçi ve 422 er şehit oldu.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Adası, Kıbrıs Barış Harekâtı, Garanti Antlaşması, Enosis, Gazi, Şehit, Kars, EOKA, Birleşmiş Milletler, Temsilciler Meclisi, Sovyetler Birliği,

ÖNSÖZ

Kıbrıs, gerek coğrafi konumu gerekse üzerinde yaşayan Türk toplumu nedeniyle, uzun yıllardır Türkiye'nin siyasal gündeminde ilk sıralarda bulunmaktadır. Uluslararası arenada Türkiye'nin istekleri ya da yeri tartışıldığında Kıbrıs hep gündeme getirilmektedir. Türkiye, menfaatlerinin korunmasını söz konusu ettiği vakit, Kıbrıs meselesinin çözümü konusunda sürekli karşılaşmaktadır. Kısacası, Kıbrıs meselesi ve Türkiye hep özleştirilmektedir. Durum böyle olunca, daha uzun yıllar Türkiye dış siyaset gündeminde bir numaralı mesele olarak ortaya atılacaktır. Sonuç olarak, Kıbrıs, yalnız Kıbrıslı Türklerin değil Türkiye'nin de yaşamsal meselesi olarak daha uzunca süre gündemde kalacaktır.

Tarihsel sürecin incelenmesi sonucunda, Kıbrıs Barış Harekâtı'nı yaratan en önemli etkenin Enosis olduğu ve Enosis teşebbüsleri ayrıntılarıyla araştırıldığında da Kıbrıs meselesinin kaynakları ve gelişimi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kars-Ardahan Kıbrıs şehitleri adlı tezimizde, konuyla ilgili kitapları, makaleleri, yüksek lisans ve doktora tezlerini inceledik. Ayrıca o döneme ilişkin gazeteleri taradık. Üç bölümden meydana gelen tezimizin birinci bölümünde tarihsel gelişim süreci içinde Kıbrıs Cumhuriyeti ele alındı. İkinci bölümde ise Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlaması ve gelişimi iç ve dış tepkiler göz önüne alınarak incelendi. Üçüncü ve son bölümde Kars yerel basınına Kıbrıs Barış Harekâtının yansımaları Kars ve Ardahan'dan Barış Harekâtı'na katılanlar ve bazı gazilerle görüşmeler belirtilmiştir.

Tezin hazırlanışı sırasında bana yol gösteren danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Nebahat ARSLAN ve O'nun nezdinde bütün bölüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmalarımın her safhasında yanımda ve yardımcı olan, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürler...

SUMMARY

Cyprus, which is the third biggest island in the Mediterranean Sea, went under the domination of the Ottoman in 1571 and domination of the Ottoman in Cyprus continued until 1878. Dominion of Cyprus was given to England temporarily in 1878. England dominated Cyprus until 1960. In 1960, Cyprus Republic has been established in the guarantee of Turkey, England and Greece. This Republic hasn't been long-life and permanent. Because, Greeks carried on the Enosis attempts and hundreds of Cypriot Turks were slew by Greeks. Being one the warrantor countries, Turkey made attempts in 1963, 1964 and 1967 in order to save the Cypriot Turks. These attempts prevented the planed genocide which was carried out by the Greeks and saved life of thousands of Cypriot Turks.

If Turkey did not make attempts with the aim of saving Turks in 1963, 1964 and 1967, Cypriot Turks would have been slew by the Greeks. Greek National Guards, who were directed by Greece, did revolution attempt in Cyprus for Enosis on 15 July 1974. Cyprus Peace Operation which was done to protect the constitutional order in Cyprus was based on authority of the Warranty Agreement.

First Peace Operation whose planning and accomplishment was the hardest, started on 20 July 1974 and lasted for three days. As a result of this operation Turkish Armed Forces dominated Nicosia-Kyrenia area. The Second Peace Operation which started on 14 August 1974 also lasted for three days. As a result of this operation, Turkish Armed Forces dominated Lefke- Nicosia- Magosa line. In Cyprus Peace Operation, 24 military officer, 48 sergeant, 1 naval civil worker and 422 soldiers martyriized.

Key words: Cyprus Island, Cyprus Peace Operation, Warranty Agreement, Enosis, Veteran, Martyr, Kars, EOKA, United Nations, Chamber of Deputies, Soviet Union

KISALTMALAR

Megalo İdea: Bizans İmparatorluğu ile Pontus Rum devletinin yeniden ihyası, hatta bir Makedon olmasına karşın ısrarla Yunanlı saydıkları Büyük İskender'in fethettiği tüm yerleri fethederek Büyük Helen İmparatorluğu'nun kurulmasıdır. Megalo İdea haritası içinde yer alan bölgelerin Yunanistan'a katılması

Enosis: Sözlük anlamı “*Birleşme, ilhak*” demektir. Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki. Mora yarımadasında kurulan küçük Yunanistan'ın yavaşça genişleyerek Büyük İskender'in imparatorluğunu kurmak siyasetini ortaya koyan bir tabirdir

BM: Birleşmiş Milletler

EOKA: Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü. Kıbrıslı Rumların Enosis amacını gerçekleştirmeği hızlandırmak için Birleşik Krallık idaresine karşı kurulmuştur.

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

AB: Avrupa Birliği

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü. II. Dünya savaşı sonrası oluşan politik ayrımında Avrupa'nın SSCB ye karşı güvenliğini sağlamak, ABD'nin bu güvenliğe katkı koymasını sağlamak ve Almanya'nın yeniden silahlandırılmasını bölgeye tehdit oluşturmadan gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan antlaşma örgütüdür.

İRA: İrlanda'nın bağımsızlığı için mücadele eden silahlı bir örgüt.

GİRİŞ

Doğu Akdeniz’de 34° 33’-35° 41 Kuzey enlemleri ve 32° 17’-34° 35 Doğu boylamları arasında yer alan Kıbrıs, Sicilya ve Sardunya’dan sonra Akdeniz’in üçüncü büyük adasıdır. Kıbrıs’ın yüzölçümü 9251 km² dir. Toprak yapısı, iklimi, bitki örtüsü ve hayvan türleri bakımından tamamen Anadolu’nun bir parçasıdır

Asya, Afrika ve Avrupa’nın arasında adeta bir eklem durumunda olan Kıbrıs için tarih boyunca çeşitli mücadelelerin yapılmasının en önemli nedeni, Kıbrıs’ın jeopolitik ve jeostratejik öneminden kaynaklanmaktadır. Kıbrıs, coğrafi konumu itibariyle Doğu Akdeniz’in takriben ortasına yakın bir yerde bulunmakta ve bu konumu ile bu bölgenin kontrol altında tutulmasında etkili olmaktadır. Türkiye’nin güney sahilleri ve limanları, keza Suriye, İsrail, Süveyş Kanalı ve Mısır’a uzanan bölgedeki deniz yolları, tamamıyla Kıbrıs’ın etki ve kontrol alanı içinde bulunmaktadır. Kıbrıs, Akdeniz’den gelen bütün istikametlere karşı Ortadoğu’nun kapısı konumundadır. Ortadoğu’nun zengin petrol yatakları potansiyeli göz önüne alındığında Kıbrıs’ın önemi biraz daha artmaktadır. Bu öneme paralel olarak Süveyş Kanalı ile bağlanan dünya deniz ticaret yolunun da Kıbrıs’ın etkisi ve kontrolünde olduğu düşünüldüğünde Kıbrıs’ın jeostratejik önemi bir bakışta ortaya çıkmaktadır. Kıbrıs’ın önemi Süveyş Kanalı açıldıktan sonra daha da artmıştır. Kıbrıs, dünyanın en zengin petrol rezervlerine sahip olan Ortadoğu üzerinde kontrol kurmaya ve bu bölgeye el atmaya imkân veren Doğu Akdeniz’deki konumu ile jeostratejik önemini devam ettirmektedir. Kıbrıs, uygun deniz ve hava üssü karakteri ile Doğu Akdeniz’de deniz ve hava üstünlüğü kurmak isteyen güçler için çok önemli bir yerdir. Böylece Ortadoğu’da ortaya çıkabilecek durumlara süratle müdahale etme imkânı elde etmiş olurlar. Kıbrıs’ın konumu aynı zamanda Ortadoğu ve Doğu Akdeniz’e yönelik etkin bir elektronik istihbarat ve elektronik harp merkezi olmaya imkân vermektedir.

Türkiye’den (Anamur – Kormacit Burnu arası) 71 kilometre, Yunanistan’dan (Pire – Arnavut Burnu arası) 800 kilometre uzaklığı olan Kıbrıs, Türk milli güvenliğini sağlama bakımından çok büyük önem taşımaktadır. Kıbrıs, Türkiye’nin güney limanlarına hâkim bir konumdadır. Kıbrıs’ın tamamen Türkiye’den koparılması Anadolu için hayati bir meseledir. Türkiye açısından tamamen kaybedilmiş bir Kıbrıs, Türkiye’nin Akdeniz’e açılan bütün kapılarını kapatacaktır. İskenderun Körfezi ile Mersin Limanı’nın emniyeti Kıbrıs ile sağlanır. Kıbrıs, yabancı bir devlet elinde bulunması halinde güneyden Anadolu’nun emniyetini tehlikeye sokar. Kıbrıs’ın Türkiye’nin elinde veya kontrolünde bulunması Doğu Akdeniz ve

hatta dolaylı olarak tüm Akdeniz deniz yollarının kontrolünde Türkiye'yi söz sahibi yapar. Ayrıca Ortadoğu'ya yapılacak müdahalelerde Kıbrıs bir üs olarak kullanılabilir. Kıbrıs'ın Yunanistan'ın eline veya kontrolüne geçmesi halinde Ege Adaları ile birlikte Akdeniz'de Türkiye'yi tehdit eden halka tamamlanmış olur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğinin ve egemenliğinin devamı ancak Kıbrıs'ın elde veya kontrol altında bulundurulması ile sağlanabilir.¹

Kıbrıs, coğrafi konum itibariyle Yunanistan'ın güvenliği açısından Türkiye ile aynı öneme sahip değildir. Yunanistan'a saldırmak isteyen bir devletin Kıbrıs'a sahip olması ve Kıbrıs'ı hareket üssü olarak kullanmasının Kıbrıs'ın Yunanistan'a uzaklığından dolayı hiçbir yararı yoktur. Yunanistan'ın Kıbrıs'la olan ilgisi güvenliğini sağlamaktan ziyade Kıbrıs'ın Megalo İdea fikri çerçevesinde yayılcılık emellerinin hedeflerinden birisi olmasındandır. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethederek patrikliği yeniden kurması ile birlikte Megalo İdea fikri doğmuş ve Rus Çariçesi II. Katherina'nın Grek Projesi ile yürürlüğe girmiştir. Rigas Ferreros adlı milliyetçi bir Yunan şair tarafından 1791 yılında Bükreş'te hazırlanan ilk Megalo İdea haritası, 1796 yılında Viyana'da basılmış ve daha sonra Yunan yayılcılığının temel belgesi haline gelmiştir. Megalo İdea'nın öngördüğü temel fikir, Bizans İmparatorluğu ile Pontus Rum devletinin yeniden ihyası, hatta bir Makedon olmasına karşın ısrarla Yunanlı saydıkları Büyük İskender'in fethettiği tüm yerleri fethederek Büyük Helen İmparatorluğu'nun kurulmasıdır. Megalo İdea haritası içinde yer alan bölgelerin Yunanistan'a katılması, daha sonraları kurulan bütün gizli yeraltı örgütlerinin hedefi olmuştur².

Örneğin, Rus Çarı I. Aleksandır'ın yaveri olan Aleksandır İpsilantis tarafından kurulan Filiki Eteryas adlı örgütün programında yer alan hedeflerden bir tanesi de Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı idi³.

Megalo İdea çerçevesinde hazırlanan program doğrultusunda 25 Mart 1821'de Mora isyanı başlatıldı. Bu isyan İngiltere ve Fransa'nın desteğiyle başarıya ulaştı ve 14 Eylül 1829 tarihli Edirne Antlaşması'yla Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın müstakil bir devlet olarak kurulmasını tanımak zorunda kaldı. Yunanistan'ın daha sonra yukarıda belirtilen bölgelerin ilhakı için uyguladığı strateji Enosis sloganı çerçevesinde sürdürüldü.

Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın tanımı ile Enosis; sadece Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için güdülen bir siyasetin ifadesi

¹ Mustafa TARAKÇI, (1998): *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 45-46

² Sebahattin İSMAIL, *Kıbrıs'ta Yunan Sorunu (1821-2000)*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşe. s. 8

³ Halil Fikret ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Lefkoşa: 1988, s. 107

değildir. Sözlük anlamı “*Birleşme, ilhak*” olan bu kelimenin altında her Türk’ün yakından bilmesi gereken korkunç bir siyaset yatmaktadır. Enosis tam anlamı ile Mora yarımadasında kurulan küçük Yunanistan’ın yavaşça genişleyerek Büyük İskender’in imparatorluğunu kurmak siyasetini ortaya koyan bir tabirdir. Müstakil bir devlet olarak kurulduğu 14 Eylül 1829’da 1 milyondan az nüfusu ve 50.000 km² civarında toprağı olan Yunanistan, 8 Haziran 1865’te Adriyatik Denizi’ndeki Yedi Adaları İngiltere’nin yardımıyla aldı.

1877–1878 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlıların içinde bulunduğu durumdan faydalanarak Girit’te isyan çıkarttı ve büyük Avrupa devletlerinin yardımını sağlayarak 2 Temmuz 1881’de Teselya’yı topraklarına kattı. I. ve II. Balkan Savaşları’na katılarak 22 Ekim 1912’de Limni Adası’nı, 31 Ekim 1912’de Taşoz, İmroz ve Ayastraki Adaları’nı, 1 Kasım 1912’de Semadirek Adası’nı, 4 Kasım 1912’de Psara Adası’nı, 7 Kasım 1912’de Bozcaada’yı, 17 Kasım 1912’de Nikarya Adası’nı, 3 Ocak 1913’te Midilli ve Sakız Adaları’nı, 16 Mart 1913’te Sisam Adası’nı, 30 Mayıs 1913’te Selanik ve Girit Adası’nı, 10 Ağustos 1913’te de Güney Makedonya’nın büyük kısmı ile Epir’i ele geçirdi.

I. Dünya Savaşı’na da katılan Yunanistan, 27 Kasım 1917’de Batı Trakya’yı ele geçirdi. I. Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti’nin paylaşılması sırasında Megalo İdea’nın önemli hedeflerinden biri olarak belirlediğı Antalya körfezini, Sakarya nehrinin ağzına bağlayan hattın batısındaki bölgenin ele geçirilmesi fırsatının zuhur ettiği fikrine kapılarak İngiltere’nin teşvik ve desteğıyle 15 Mayıs 1919’da İzmir işgal edildi.⁴

Ancak Mustafa Kemal Paşa’nın işgale karşı Anadolu halkını uyandırması, milli bilincin oluşmasını sağlaması ve 22 Ağustos 1922’de başlayan Büyük Taarruz neticesinde Yunanlılar çıktığı yerden denize döküldü. Anadolu’da büyük bir bozguna uğrayan Yunanistan, Megalo İdea fikri çerçevesinde yayılmacılık emellerinden vazgeçmedi. II. Dünya Savaşı sonunda İtalya mağlup olunca 10 Şubat 1947’de imzalanan Paris Antlaşması ile On İki Ada’yı ele geçirdi. Bugün ise Yunanistan Kıbrıs’ta, “*Kuzey Epir*” diye adlandırdıkları Güney Arnavutluk’ta, Makedonya’da ve hatta Doğu Bulgaristan’da yayılmacı faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir.⁵

Kıbrıs, uzun tarihi boyunca ve son zamanlara kadar hep bölgede en güçlü olanın egemenliğı altına girmiş ve yönetilmiştir. Kıbrıs birçok kez birçok devletin egemenliğıne geçmiştir. Son olarak Osmanlı Devleti’nin Kıbrıs’ı kaybedişi Berlin Konferansında olmuştur. Osmanlı Devleti konferansta İngiltere’nin desteğini alabilmek için Kıbrıs’ın İngilizler

⁴ Rıfat ÖNSOY, (1993): “*Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Meselesi*”, *Kıbrıs’ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu (28 Ekim–2 Kasım 1991) Gazimağosa*, K.K.T.C. Doğu Akdeniz Üniversitesi ve T.C. Van Yüzüncü Yüzyıl Üniversitesi Yayınları, No:8, Ankara, 9–11

⁵ ÖNSOY, *Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Meselesi*, 253–255

tarafından işgalini onaylamak zorunda kalmıştır. 15 Temmuz 1878’de Sultan II. Abdülhamit, 4 Haziran 1878 tarihli antlaşmayı “*hukuk-ı şahaneme asla halel gelmemek şartı ile*” şerhini koyarak onayladı. Böylece, Kıbrıs’ın yönetimini İngiltere’ye devreden ve aynı zamanda Rusya’ya karşı bir savunma ittifakı olan 4 Haziran 1878 tarihli antlaşma, 15 Temmuz 1878’de yürürlüğe girdi. İngiltere Kraliçesi Victoria tarafından Kıbrıs’ın yönetimine atanan Yüksek Komiser Sir Garnet Volseley kendisine bağlı İngiliz ve Hint birliklerinden meydana gelen kuvvetleriyle 22 Temmuz 1878’de Larnaka’dan karaya çıkarak görevine başladı. Kıbrıs’ın yönetiminin İngiltere’ye geçmesinden sonra Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının ilişkilerini belirleyen en önemli etken Rumların Enosis faaliyetleri oldu. Rumlar, Yunanistan’ın müstakil bir devlet olarak kurulmasında büyük katkıları olan İngiltere’nin Enosis’e izin vereceğini düşünmekteydiler.

1878’den, 1960 yılına kadar devam eden İngiliz yönetimi, bu 82 yıllık süre içinde iki toplum arasında Osmanlı dönemindeki eşitliğe dayanan dengelerin bozulmasına imkân verdi, göz yumdu. Adeta bir haçlı zihniyeti içinde Rumları her yerde korudu ve Türklere ikinci sınıf insan muamelesi yaptı. Böylece Rum toplumu Kıbrıs’ın yönetiminde köşe başlarını ele geçirdi; ekonomik ve kültürel alanlarda daha da ileri gitti. Türk toplumu ise, tüm imkânsızlıklara ve baskılara karşın milli varlığını devam ettirmek ve Enosis girişimlerini önlemek için her özveride bulundu; azimle, sebatla direndi. I. Dünya Savaşında, Osmanlı Devleti’nin 29 Ekim 1914’de, İngiltere ve müttefiklerine karşı Almanya’nın safında savaşa katılması İngiltere için emperyalist niyetlerini gizlemede önemli bir fırsat yarattı. İngiltere, 4 Haziran 1878 tarihli antlaşmayı 5 Kasım 1914’te tek taraflı feshederek Kıbrıs’ı kendi topraklarına ilhak etti. Osmanlı Devleti ise bu feshi kabul etmediğini 9 Kasım 1914’te İngiltere’ye verdiği nota ile bildirdi. Osmanlı Devleti, Rusların Doğu Anadolu’da işgal ettiği yerleri, 3 Mart 1918’de geri aldı.⁶

Bunun sonucunda İngiltere’nin Kıbrıs’ı Osmanlı Devleti’ne geri vermesi gerekmekteydi. Fakat İngiltere tek taraflı kararında direndi ve Kıbrıs’ı Osmanlı Devleti’ne iade etmedi. Lozan Barış Konferansı’nda İngiltere’nin bu tek taraflı kararını Türkiye’nin tanımamasına kadar İngiltere fiili işgalini devam ettirdi.⁷

Lozan Barış Konferansı’nda Türkiye, Kıbrıs’ın İngiltere tarafından ilhak kararını neden tanıdı? Bu soruya gerçekçi bir cevap verebilmek için, Türkiye’nin Lozan Barış Konferansı’ndan ne beklediğini ve içinde bulunduğu koşulları bilmek gerekir. Dünya’nın

⁶ Merter ŞAHİNLER, *Türkiye’nin 1974 Kıbrıs Siyaseti*, Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları, İstanbul, 1979, s. 98

⁷ Vergi BEDEVİ, *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi*, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1966, No:1, Lefkoşa, s. 170

sayılı güçlü devletlerine karşı kurtuluş savaşı veren ve başarıya ulaşan Türkiye, kazanılan zaferin milletlerarası alanda tescili ve Mîsâk-ı Millî'ye bağlı olarak tam bağımsızlığının kabul ettirilmesi için Lozan Barış Konferansı'nda büyük mücadele vermek zorunda kaldı.⁸

Türk Dışişleri Bakanı ve Türk Heyeti Baş Temsilcisi İsmet İnönü, İngiliz Baş Delegatesi Lord Curzon ile Kıbrıs konusunda uzun bir tartışma neden yapmadığı şeklindeki soruya verdiği cevapta; *“Asıl önemli olan ekonomik ve adli kapitülasyonlardan kurtulmak ve diğer hayati konuları kazanmak için İngiltere ile öteki müttefiklerden ayrı ve önceden özel olarak anlaşmak istedik. Zaten 1878’de Kıbrıs İngiltere’ye verilmiş, 1914’de İngiltere burayı ilhak etmiştir. Kıbrıs’ı gidip İngiltere’den geri almamız o tarihte söz konusu olamazdı.”* demektedir.⁹

Türkiye, İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhak kararını Lozan Barış Antlaşması'nın 20. maddesi ile tanıdı. Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin uyrukluğuna meselesi Lozan Barış Antlaşması'nın 21. maddesinde yer aldı. 21. maddeye göre; 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs Adası'nda yerleşmiş bulunan Türk uyrukları, yerel kanunun saptadığı şartlar içinde, İngiliz uyrukluğunu edinecekler ve bu kimseler Türk uyrukluğunu yitireceklerdi. Bununla birlikte, işbu antlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak iki yıllık bir süre içinde, Türk uyrukluğunu seçme yetenekleri olacaktır. Bu durumda seçme hakkını kullandıkları tarihi izleyecek on iki ay içinde Kıbrıs Adası'ndan ayrılmaları zorunlu olacaktır. İşbu antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte Kıbrıs Adası'na yerleşmiş olup ta, bu tarihte, yerel kanunun öngördüğü şartlar içinde yapılmış başvurulara üzerine İngiliz uyrukluğunu edinmiş bulunan ya da edinmekte olan Türk uyrukları da bu yüzden Türk uyrukluğunu yitireceklerdi.¹⁰

İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhak kararını 20. madde ile tanımış olan Türkiye'nin *“Kıbrıs'ın geleceği yeniden söz konusu olması halinde”* ilgili taraf olma hakkını saklı tutmuştur. Saklı tuttuğu 16. madde tasarıda; *“Türkiye işbu antlaşmada açıkça belirtilen sınırlar dışında bulunan ve işbu Antlaşma ile üzerinde egemenliği tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerinde veyahut her ne şekilde olursa olsun bunlarla ilgili bütün hukuk ve iddialardan vazgeçtiğini ettiğini beyan eder. Bu arazi ve adalar üzerinde ilhak, istiklal veya herhangi bir diğer idare şekli hakkında kabul edilen ve edilecek olan bütün kararları kabul ve tasdik eder.”* biçimindeydi.¹¹

⁸ Sina AKŞİN ve Diğerleri, *Türkiye Tarihi*, Çağdaş Türkiye 1908–1980, Cilt: IV, Cem Yayınevi, İstanbul: 2000, s. 110–114.

⁹ Nihat ERİM, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara, s. 2.

¹⁰ Seha L. MERAY, (1973) *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, Cilt: II, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:28, Ankara: s. 8

¹¹ BEDEVİ, *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi*, s. 171

Türk Dışişleri Bakanı ve Türk Heyeti Temsilcisi İsmet İnönü, 8 Mart 1923'te Çağırın Devletler Dışişleri Bakanlarına gönderdiği mektupta 16. madde ile ilgili Türk karşı önerisini sundu. Bu öneri, maddenin son cümlesinin çıkarılmasını öngörmekteydi. Uzun tartışmalardan sonra 16. madde, Türkiye'nin isteğine uygun olarak değiştirildi. 16. maddeye göre; Türkiye, işbu antlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu antlaşmada tanınmış adalardan başka, bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirmekteydi. Bu toprakların ve adaların geleceği ilgililerce düzenlenmişti veya düzenlenecekti.

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra İngiliz uyruğunu kabul etmeyen yaklaşık 8.000 Türk Kıbrıs'ı terk etti. Lozan Barış Antlaşması ile Kıbrıs'ın statüsü artık kesin olarak belirtilmekteydi. İngiliz yönetimi, kesinleşmiş ve hukukileşmiş bulunmaktaydı. Bu durum karşısında Kıbrıs'ın artık Yüksek Komiserlerle yönetilmesinin de son bulması ve Kıbrıs'a bir Vali tayini pek tabii idi. Nitekim İngiltere, 10 Mart 1925'te Kıbrıs'ı bir Taç Kolonisi olarak ilan etti. 31 Temmuz 1920'den beri Kıbrıs Yüksek Komiseri olan Sir Malcom Stevenson, 1 Mayıs 1925'ten itibaren valiliğe tayin edilerek Kıbrıs'ın ilk İngiliz Valisi oldu. Kıbrıs'ın Valilerle yönetilecek olması, Enosis olmasa bile ilk adımda bir özerklik bekleyen Kıbrıslı Rumlar üzerinde büyük bir düş kırıklığı yarattı. Enosis hayallerini bir an önce gerçekleştirmek isteyen Kıbrıslı Rumlar, 1931 yılında İngiliz yönetimine karşı isyan ettiler. İsyân sırasında Lefkoşa'daki İngiliz Vali Konağı, Kıbrıslı Rumlar tarafından yakıldı. İngiliz yönetimi, aldığı sert önlemlerle isyanı bastırabildi. Bu isyanda Yunanistan'ın Kıbrıs Konsolosu Kyrou'nun etkin bir rol üstlendiği anlaşıldığından, İngiliz yönetimi tarafından sınır dışı edildi. Kıbrıslı Rumların 1931 yılında çıkardıkları isyandan sonra, Kıbrıs'taki baskı ve denetimlerini ağırlaştıran İngiltere, II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra dünyada esen genel havaya uygun olarak Kıbrıs'taki baskı ve denetimlerini biraz gevşetti ve Kıbrıs'ta özerk bir yönetim oluşturma çabasına girişti.¹²

Bu amaçla ard arda hazırlanan; Lord Winster, Jackson, Birinci Mac Millan, Birinci Harding, İkinci Harding, Rad Cliffe, İkinci Mac Millan ve Spaak Planları, İngiliz yönetiminin Kıbrıs'ta devam etmesini de içinde bulunduran planlardı. İngiltere, yarı bağımsızlık tanımına taraftar idi. Bir İngiliz Vali'nin yönetimi altında Türklerin ve Rumların oluşturduğu Yasama

¹² Sebahattin İSMAİL, (1986) *1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu*, K.K.T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul: s. 72-75,78-82;

ve Danışma Meclisleri öngörülmekteydi. Bu planlar, Enosis'e engel teşkil ettikleri için Kıbrıslı Rumlar tarafından kabul edilmedi.¹³

İngiltere'nin Enosis'i kabul etmeyeceğini anlayan Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere götürmeye karar verdiler. Kıbrıs Rum Toplum Başkanı Makarios, Yunanistan'a giderek Başbakan Pagagos'u bu konuda ikna etti ve Yunanistan'ın daimi delegesi, 16 Ağustos 1954'te Kıbrıs meselesinin görüşülmesi için Birleşmiş Milletlere başvurdu. Rum-Yunan ikilisi, Birleşmiş Milletlerin Enosis'e gidecek yolu açacak bir karar almasını beklemekteydi. Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlere başvurusu Türkiye için beklenmedik bir durumdu. Aslında 1950'li yılların ortalarına kadar Türkiye, İngiltere'nin Kıbrıs'tan çıkmayacağı, bu nedenle Enosis tehlikesinin bulunmadığı görüşünü taşımakta, bu nedenle Rum-Yunan ikilisinin bu yöndeki faaliyetlerini önemsememekte ve bunlara karşı gereken önlem ve girişimler üzerinde durmamaktaydı. Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlere başvurusu, Türkiye için ciddi bir uyarı oldu. Meselenin milletlerarası platformlarda ele alınması karşısında daha fazla sessiz kalınamayacağını farkına varıldı.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 17 Aralık 1954'de yapılan toplantıda, 8 çekimser oya karşı 50 olumlu oyla kabul edilen 814 (IX) nolu kararda, "*Şimdilik*" Kıbrıs meselesi ile ilgili bir karar suretini kabul etmenin uygun olmadığı belirtilmekteydi. Rum-Yunan ikilisi, Birleşmiş Milletlerdeki beklentilerinin bu karar ile boşa çıkmasından sonra, Enosis'i tedhiş yöntemleriyle gerçekleştirmeye karar verdi. Kıbrıs Rum Toplum Başkanı Makarios, Yunan Albay Georgios Grivas ile Yunanistan ve Kıbrıs'ta gizli toplantılar yaparak bir yeraltı terör örgütü kurulması üzerinde anlaşmaya vardı. Böylece EOKA adındaki terör örgütü kurularak Kıbrıs'a gizlice Yunanistan'dan silah ve diğer askeri malzeme getirilmeye başlandı. 1955 yılının ilk ayında Baf kasabası yakınlarında EOKA'ya getirdiği silah ve cephane dolu Aya-Yorgi gemisinin yakalanması sonucu Rum-Yunan ikilisinin tedhişle ilgili hazırlıkları ortaya çıktı. Yine de EOKA, hazırlıkları tamamlayarak, 1 Nisan 1955'te sabotaj hareketleriyle ilk bombalarını patlattı. Başlangıçta yalnızca İngilizleri hedef alan EOKA, daha sonra Kıbrıs Türklerini de hedef almaya başladı.¹⁴

EOKA, dağıttığı ilk bildirilerde; "*İki düşmanımız vardır. Birincisi İngilizler, ikincisi Türklerdir. İngilizleri adadan kovacağız sonra da Türkleri imha edeceğiz. Gayemiz Enosis'tir. Her ne pahasına olursa olsun vazifemiz bu gayenin gerçekleşmesidir.*" demektedir. İngiltere, Kıbrıs meselesine çözüm bulabilmek için Yunanistan ile Türkiye'yi 30

¹³ Sebahattin İSMAİL, *1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu*, K.K.T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986, s. 72-75

¹⁴ Ahmet C. GAZİOĞLU, *Kıbrıs'ta Türkler*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa: 2000, s. 8

Haziran 1955'te Londra'da bir konferansa davet etti. 29 Ağustos 1955'te başlayan Londra Konferansı'nda Yunanistan "*Enosis*", Türkiye ise "*statükonun devamı veya Kıbrıs'ın Türkiye'ye verilmesi*" tezini savunurlarken İngiltere "*Self-Government*" (Özerk bir yönetim tarzı) tezini öne sürdü. Taraflar arasında herhangi bir yakınlaşma sağlanamadan konferans 7 Eylül 1955'de dağıldı. Londra Konferansı'nın en önemli sonucu, Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde birinci derecede ilgili bir devlet olduğu ve onun onayı olmadan Kıbrıs'ın statüsünde bir değişiklik yapılamayacağı gerçeğinin ortaya çıkmasıydı.¹⁵

Londra Konferansı'nda "*statükonun devamı veya Kıbrıs'ın Türkiye'ye verilmesi*" tezini savunan Türkiye, kısa bir süre sonra "*Kıbrıs'ın taksim edilmesi*" tezini milli bir tez olarak savunmaya başladı. Diğer taraftan Kıbrıs'ta, EOKA'nın terör faaliyetleri artan bir hızla devam ederken, Türklere ölenlerin sayısı da her geçen gün artmaktaydı. Teröre son verilmesi için 20–25 bin İngiliz askeri, mücadele içerisinde bulunuyordu². EOKA'nın terör faaliyetlerine karşı, Kıbrıs Türk toplumunun can ve mal güvenliğini sağlamak için 26/27 Kasım 1957'de Türk Mukavemet Teşkilatı adlı savunma teşkilatı Rauf Denктаş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi tarafından Lefkoşa'da kuruldu ve 1 Ağustos 1958'den itibaren Türkiye Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı Özel Harp Dairesi tarafından yönetilmeye başlandı. Albay Rıza Vuruşkan, Türk Mukavemet Teşkilatı'nın ilk komutanı oldu.

Türk Mukavemet Teşkilatı, EOKA'nın Kıbrıslı Türklere karşı yönlendirdiği saldırıların önünün alınmasına, toplum moralinin yüksek tutulmasına ve can kaybının en aza indirilmesine büyük katkıda bulundu. Türk Mukavemet Teşkilatı mensuplarına Mücahit denmekteydi. Yunanistan, 1958 yılı sonuna doğru Kıbrıs meselesini tekrar Birleşmiş Milletlere götürdü. Kıbrıs meselesi, 25 Kasım–5 Aralık tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda görüşüldü.

5 Aralık'ta Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, "*Birleşmiş Milletler şartına uygun olan barışçı, demokratik ve adil bir çözüme varılması için tarafların çaba göstereceğine güvenildiğini*" belirten bir karar suretini oylamaya gerek kalmadan kabul etti. Bu karar sureti üzerine Yunanistan, görüşme masasına oturmak zorunda kaldı.¹⁶

¹⁵ Nihat ERİM, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara, s. 9

¹⁶ Murat SARICA ve Diğerleri, *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1975, s. 11–12

I.BÖLÜM

KIBRIS CUMHURİYETİ

A. Kıbrıs Cumhuriyetinin Kurulması

Paris'te 1958 yılı Aralık ayı ortalarında yapılan NATO toplantılarına katılan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Dışişleri Bakanları, 18 Aralık 1958'de Kıbrıs meselesini görüşmek üzere bir toplantı yaptılar. Toplantıda bağımsız bir Kıbrıs devletinin kurulması gündeme getirildi. Toplantıdan sonra Yunanistan Dışişleri Bakanı Averoff, Kıbrıs meselesinde bir hayli ilerleme kaydedildiğini ve Yunanistan'ın Enosis talebini ileri sürmesinin söz konusu olmadığını basına açıkladı. Toplantıya katılan Türkiye Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu, Paris'ten Ankara'ya dönerken Londra'ya uğradı. Orada, Kıbrıs Türk Toplum temsilcileri Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş ile görüştü ve kendilerine bağımsız bir Kıbrıs devletinin kurulacağını bildirdi.¹

Kıbrıs Türk Toplum temsilcileri Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş, Türkiye Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu'ya, ancak Türkiye'nin garantisi altında olması ve Kıbrıs'ta Türk Toplumunun güvenliğini korumak üzere bir miktar Türk askerinin bulunması halinde devletin kurulmasına razı olabileceklerini söylediler. Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları, 20 Ocak 1959'da Paris'te tekrar buluşarak Kıbrıs meselesini ele aldılar. Yunanistan Dışişleri Bakanı Averoff, 21 Ocak 1959'da Atina'ya dönüşünde, Paris görüşmeleri hakkında sorulan bir soruya verdiği cevapta Kıbrıs meselesinde anlaşma şansının yüzde elli olduğunu açıkladı. Paris'te yapılan bu görüşmeleri, Zürih'te yapılan görüşmeler takip etti².

Türkiye Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu ve Yunanistan Dışişleri Bakanı Averoff, 5 Şubat 1959'da İsviçre'nin Zürih kentinde Kıbrıs meselesi için görüşmelere başladılar. Bu görüşmelerde Kıbrıs'ta bağımsız bir "*Cumhuriyet*" yönetiminin kurulması ve bu yönetim içinde Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının haklarının ne olacağı enine boyuna tartışıldı. 5 Şubat'tan 11 Şubat'a kadar süren bu tartışmalar sonunda gerekli prensip kararlarına varıldı ve iki devletin başbakanlarının da katılacağı toplantılarda son görüşmelerin yapılarak antlaşmaların imzalanması kararlaştırıldı. Türkiye Başbakanı Adnan Menderes ve Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis'in de katıldığı birkaç toplantıdan sonra nihaî çözüm şekli tespit edildi. Bu nihaî çözüm şeklini içeren Zürih Antlaşması, 11 Şubat 1959'da Türkiye

¹ Sebahattin İSMAİL, *1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu*, K.K.T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986, s. 72-75,78-82

² *Tercüman Gazetesi*, 5 Şubat 1959, s. 5.

Başbakanı Adnan Menderes ve Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis tarafından Zürich'te imzalandı.³

Zürich Antlaşması, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel yapısını açıklayan kuruluş antlaşması ile bu antlaşmaya ek olan Garanti ve İttifak Antlaşmaları'ndan oluşmaktaydı.

Zürich Antlaşması'nın İngiltere ile Kıbrıs Türk ve Rum toplumlari tarafından da onaylanması gerekmektedir. Zaten İngiltere bir süre önce, Türkiye ve Yunanistan'ın kabul edecekleri bir çözüm şekline itiraz etmeyeceğini bildirmişti. Fakat İngiltere'nin onayı alınmadan Kıbrıs'la ilgili bir antlaşmayı uygulamaya koymak mümkün değildi. Ayrıca Kıbrıs'taki iki toplumun da Kıbrıs'ın geleceğini tayin eden bir antlaşma üzerinde söz sahibi olmaları zorunlu idi. Bunun üzerine taraflar, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Zürich Antlaşması'nı görüşmek üzere Londra'da toplandılar. Lancaster House'da iki gün devam eden görüşmeler sonunda, Zürich Antlaşması ilk önce Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis ve İngiltere Başbakanı Harold Mac Millan tarafından 19 Şubat 1959'da imzalandı.⁴ Daha sonra bu antlaşmaya Kıbrıs Türk Toplum Başkanı Fazıl Küçük ile Kıbrıs Rum Toplum Başkanı Makarios'un ayrı ayrı yaptıkları kabul beyanları eklendi ve böylece Londra Antlaşması oluştu.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel yapısını açıklayan Kuruluş Antlaşması'na göre;

1- Kıbrıs bağımsız bir cumhuriyet olacaktı. Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı ise Türk olacak ve kendi toplumlari tarafından seçileceklerdi.

2- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin resmi dili Rumca ve Türkçe olacaktı. Tüm resmi belgeler her iki dilde yazılıp yayınlanacaktı.

3- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bayrağı, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın birlikte seçecekleri tarafsız bir desen ve renkte olacaktı. İki toplum, bayramlarda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bayrağı yanında Yunan ve Türk bayraklarını çekebilecekler, Yunan ve Türk milli bayramlarını kutlayabileceklerdi.

4- Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı 5 yıl için seçilecekti. Bu makamların boşalması durumunda Temsilciler Meclisi Başkanı (Rum), Cumhurbaşkanı'nın ve Temsilciler Meclisi Başkanı Yardımcısı(Türk), Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın görevlerini üstleneceklerdi.

5- Yürütme yetkisi, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nda toplanacaktı. Bu amaçla 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşan bir Bakanlar Kurulu oluşturulacaktı. Rum Bakanları Cumhurbaşkanı, Türk Bakanları ise Yardımcısı atayacaktı. Bakanlar, Temsilciler Meclisi

³ SARICA ve Diğerleri, *Kıbrıs Sorunu*, s. 12

⁴ GAZİOĞLU, *Kıbrıs'ta Türkler*, s. 181-182

dışından seçilebileceklerdi. Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın Temsilciler Meclisi ve Bakanlar Kurulu kararlarını iade ve veto etme hakkı bulunacaktı.

6- Temsilciler Meclisi, 5 yıl için ve kendi toplumları tarafından ayrı ayrı seçilecek olan % 70 Rum ve % 30 Türk'ten oluşacaktı. Temsilciler Meclisi, Toplum Meclislerine açıkça ayrılmış olan konular dışında, her hususta kanun yapma yetkisi olacak, fakat çıkardığı kanunlarda bir ihtilaf varsa durum Anayasa Yüksek Mahkemesi'nce karara bağlanacaktı.

7- Temsilciler Meclisi'nin kanun ve kararları hazır olan üyelerin basit çoğunluğu ile kabul edilecekti. Anayasa'nın temel maddeleri dışındaki maddeleri, Temsilciler Meclisi'nin Rum ve Türk üyelerinin ayrı ayrı üçte iki çoğunluğu ile değiştirilebilecekti. Seçim kanunundaki herhangi bir değişiklik, belediyeler ve vergiler ile ilgili kanunlar için Temsilciler Meclisi'nin Rum ve Türk üyelerinin ayrı ayrı oy vermeleri gerekecekti.

8- Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın Dışişleri ile ilgili kanun ve kararlara karşı veto hakkı olacaktı.

9- Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın 15 gün içinde, Temsilciler Meclisi'nin çıkardığı kanun ve kararları Temsilciler Meclisi'ne iade etme hakları olacaktı. Temsilciler Meclisi, kararında ısrar ederse, kanun ve kararlar kabul edilecekti.

10- Her iki toplumun, üye sayısını kendilerinin saptayacağı Toplum Meclisi olacaktı. Bu meclisler, toplumlarının iç meseleleri üzerinde kanun yapma yetkisiyle donatılacaktı. Ayrıca, kendi toplum bireylerinden vergi toplama hakkına sahip olacaklardı.

11- Yönetim organlarında(Kamu hizmetlerinde) % 70 Rum ve % 30 Türk bulunacaktı.

12- Cumhuriyet Başsavcısı, Genel Müfettiş, Baş Sayman ve Merkez Bankası Genel Müdürü'nün Yardımcıları, şeflerinin mensup olduğu toplumdaki olmayacaklardı.

13- Kıbrıs ordusunun, jandarma ve polis kuvvetlerinin kumandan ve yardımcılarını Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı birlikte atayacaklardı. Kumandanlar ile yardımcılar aynı toplumdaki olmayacaklardı.

14- Zorunlu askerlik, ancak Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın ortak kararıyla başlatılabilecekti. Kıbrıs'ın % 60'ı Rum ve % 40 Türk'ten oluşan 2.000 kişilik bir ordusu olacaktı. Emniyet (Polis ve Jandarma) kuvvetlerinin, Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın müşterek kararı ile eksiltilip arttırılabilecek 2.000 kişilik bir birliği olacaktı. Emniyet kuvvetleri, % 70 Rum ve %30 Türk'ten oluşacaktı.

15- Yalnız bir toplum fertlerinin yüzde yüze yaklaşan bir nispetinin oturduğu bölgelerde bulunan kuvvetler(Ordu, Jandarma ve Polis) bu topluma mensup olacaklardı.

16- Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın atayacağı iki Rum, bir Türk ve bir tarafsızdan oluşacak Anayasa Yüksek Mahkemesi kurulacaktı. Tarafsız yargıç, Anayasa Yüksek Mahkemesi'nin başkanı olacak ve iki oya sahip bulunacaktı.

17- Davacı ve davalı aynı toplumdansa ise, yargıçlar da aynı toplumdansa olacaktır.

18- Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın, ayrı ayrı kendi toplumlarına mensup ölüm cezası alan mahkûmları affetme yetkisi bulunacaktı. Af halinde ölüm cezası müebbet hapse çevrilecekti.

19- Zirai reformlarda, topraklar ancak arazisi istimlak edilmiş kişinin mensup olduğu topluma dağıtılacaktı.

20- Kıbrıs'ın en büyük beş şehrinde ayrı belediyeler kurulacaktı.

21- Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü ve anayasasını güvence altına alacak bir Garanti Antlaşması imzalanacaktı. Ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında, bir İttifak Antlaşması imzalanacaktı. Bu iki antlaşma Anayasa hükmünde olacaktır.

22- Kıbrıs'ın herhangi bir devlet ile tamamen veya kısmen birleşmesi veya taksim edilmesi yasaklanacaktı.

23- Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye her konuda en fazla müsaadeye sahip olma yetkisi tanıyacaktı. Bu hüküm, Kıbrıs Cumhuriyeti ile İngiltere arasında İngiltere'ye tanınacak askeri üs ve kolaylıklar hakkındaki antlaşmaları kapsamamaktaydı. .

24- Türkiye ve Yunanistan, Kıbrıs'taki kendi toplumlarına eğitim, kültür ve spor kuruluşlarına ve hayır işlerine mali yardımda bulunma hakkına sahip olacaklardı.

25- Dışişleri, Savunma veya Maliye Bakanlarından birisi Türk olacaktır.

26- Kıbrıs Cumhuriyeti, mümkün olan süratle ve üç ayı aşmayan bir süre içinde kurulacaktı.

27- Yukarıda belirtilen bütün hususlar Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın esas maddeleri sayılacaktı.⁵

Kuruluş Antlaşması'na ek olan Garanti Antlaşması'na göre;

1- Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini devam ettirmeyi ve Anayasasına saygı göstermeyi taahhüt etti. Kıbrıs Cumhuriyeti, herhangi bir devletle hiçbir siyasi veya ekonomik birleşmeye tamamen veya kısmen iştirak etmemeyi garanti etti.

⁵ *Hürriyet Gazetesi*, (24 Şubat 1959): s. 1,5.

2- Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve Anayasa maddeleri ile meydana getirilen durumu tanıdılar ve garanti ettiler. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin diğer herhangi bir devlet ile birleşmesini veya taksimini doğrudan doğruya veya dolayısıyla teşvik etmek gayesi güden herhangi bir hareketi önlemeyi garanti ettiler.

3- Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan, İngiltere egemenliğine bırakılmış olan bölgelerin bütünlüğüne saygı göstermeyi kabul etti.

4- Bu antlaşma hükümlerinin ihlali durumunda Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, bu hükümlere uyulmasını sağlamak için gerekli teşebbüs ve tedbirler konusunda birbirleriyle istişare etmeyi garanti ettiler. Ortaklaşa veya anlaşmayla harekete geçmek mümkün olmuyorsa, garanti eden devletlerden her birisi, bu antlaşma ile yaratılan düzeni yeniden kurmak amacıyla harekete geçebilecekti.

5- Bu antlaşma imza edildiği tarihten itibaren yürürlüğe girdi. Antlaşmayı imza eden devletler, Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 102. maddesine uyarak bu antlaşmayı Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne en kısa bir zamanda tescil ettirmeyi kabul ettiler.⁶

Kuruluş Antlaşması'na ek olan İttifak Antlaşması'na göre;

1- Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan, ortak savunmaları için aralarında işbirliği yapmayı ve bu antlaşma ile savunmanın ortaya çıkardığı sorunlar hakkında birbirleriyle görüşmeyi kabul ettiler.

2- Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne karşı doğrudan veya dolaylı yöneltilen herhangi bir taarruz ve tecavüze karşı koymayı kabul ettiler.

3- Bu ittifakın ruhuna uygun olarak ve yukarıda zikredilen gayenin yerine getirilmesi maksadı ile Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesinde üçlü genel karargâh kurulacaktı.

4- Bu karargâha Yunanistan 950 kişilik, Türkiye'de 650 kişilik bir subay, astsubay ve er birliği ile katılacaktı.

5- Yukarıda bahsi geçen Yunan ve Türk subaylar, Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun talim ve terbiyesini üstleneceklerdi. Zürih ve Londra Antlaşmaları, 4 Mart 1959'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tartışıldı ve 138 Cumhuriyet Halk Partilinin aleyhte oyuna karşı 347 Demokrat Partilinin lehte oyuyla kabul edildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan tartışmalar esnasında muhalefet Cumhuriyet Halk Partisi adına konuşan İsmet İnönü, Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın Enosis'e karşı bazı açık kapılar bıraktığını ve Türkiye'nin Kıbrıslı

⁶ Cumhuriyet Gazetesi, (24 Şubat 1959), s. 5

Türklere iktisadi yardımını daha esaslı bir şekilde Zürih ve Londra Antlaşmaları'nda belirtmek gerektiğini ısrarla belirtti.⁷

İsmet İnönü'ye göre; Türkiye'nin bir taraftan müstakil Kıbrıs Cumhuriyeti antlaşması yapıp, onun altında Kıbrıs'ın taksimini fiilen düşünmüş olmasına imkân yoktu. Burada Taksim tezini bertaraf eden ikinci bir kayıt vardı. Kıbrıs anayasası ihlal olunursa ve diğer müttefikler alakadar olmayarak yalnız Türkiye kuvvetini kullanırsa, bu halde dahi Türkiye'nin hakkı müdahale ile özellikle eski düzeni, yani bağımsızlığını yeniden tesise çalışmaktan ibaretti. İhlali ve bunu tamir için müdahale fedakârlığını öne sürerek "*Taksim tezi kendiliğinden geri gelmiştir.*" iddiasına gitmemegi Türkiye başından taahhüt etmekteydi.

Bu taahhüdün aksine hareket etmesine hukuken olduğu kadar maddeten de imkân yoktu. Garanti Antlaşması'nın 4. maddesinin Enosis ihtimalinde ne dereceye kadar tesirli bir surette uygulanacağı yakından incelenmeye değerd. Bir Enosis hareketine karşı Yunanistan'ın Türkiye ile olması az muhtemeldi. İngiltere müdahale için kesin bir taahhüde bağlanmamıştı. İngiltere anayasasının ihlal edildiğini ve müdahale lüzumunu teslim etse bile, bu maksatla yapılacak askeri bir harekâta katılıp katılmamak kendi takdirine kalmıştı. İngiltere bu şekilde hareket ederse müdahale dörtlü antlaşmadaki gibi beraberce kararlaştırılmış olurdu. Ama müşterek olmazdı. Bu halde davasının ihlaline karşı Türkiye'nin yalnız başına harekete geçmesi söz konusu olacaktı. Böyle bir zamanda antlaşmayı ihlal eden Kıbrıs Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletlerin üyesi bulunacaktı. Bu durumda Türkiye, eğer süratle hakkını kullanarak müdahale imkânına sahip olursa yapacağı haklı bir emrivaki ile davasını kazanabilirdi.⁸

Hâlbuki şartların Türkiye tarafından süratli bir askeri harekât yapmaya müsait olduğu ve her zaman olacağı iddia edilemezdi. Bu sebeple anayasa dışı teşebbüs edilecek Enosis hareketini işbu antlaşma hukuken bertaraf etmiş görünse de fiilen bertaraf etmemekteydi. Hâlbuki taksim tezi hukuken olduğu gibi fiilen de bertaraf edilmişti. Zaten iki toplumun beraber yaşamasını temin edecek anayasa hükümleri o kadar anlaşılmazdı ki, bunların iyi niyetle işletilmesi ancak ve ancak her iki toplumun beraber yaşamaktan başka bir çareleri kalmamış olduğuna kesin olarak inanmaları ile mümkündü. Toplumlardan birine kanun dışı olsa da fiili hal imkânı görüldüğü müddetçe anayasa maddelerinden her biri işlemekte büyük güçlüğü uğrayacaktı. Hayati ehemmiyeti olan diğer bir mesele de, Türkiye'nin adadaki Türk toplumuna iktisadi her türlü yardımı yapabileceğinin gerektiği şekilde belirtilmemiş olmasıydı. Mutlak olarak Türk toplumunun mali ve iktisadi ihtiyaçlarına Türkiye'nin yardım

⁷ Nazım BERATLI, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi*, Cilt: III, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1999, s. 46-47

⁸ *Hürriyet Gazetesi*, (5 Mart 1959), s. 5.

edebilmesi temin edilmeliydi. Kıbrıs'ın statüsüyle ilgili olarak basına yansıyan haberlere baktığımızda ümit ve ümitsizlik arasında bir gel-git yaşandığını görmek mümkündür. Örneğin, Cumhuriyet Gazetesi'nin baş makalesine göre; Züriç ve Londra Antlaşmaları, bir bütün olarak ele alındığı zaman iyi antlaşmalar olmakla birlikte, anlaşmaların kötüye doğru sürüklenmeleri de her zaman mümkündü. Diğer taraftan Züriç ve Londra Antlaşmaları'na rağmen Kıbrıs, henüz üzerinde iki topluluğun yaşadığı İngiltere'ye ait bir toprak niteliğinden kurtulamamış bulunmaktaydı. Ortada halen bir Kıbrıs Cumhuriyeti mevcut değildi. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ve yönetimin bu cumhuriyete devri ile ilgili gerekli düzenlemelerin yapılması için 1959 yılı Mart ayı başlarında Züriç ve Londra Antlaşmaları'nın VIII. Bölümünün 2. maddesinin a, b ve c bentleri uyarınca;

1- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasa tasarısını hazırlayacak olan ve Kıbrıslı Türklerden Rauf Denktaş, Kıbrıslı Rumlardan Glafkos Klerides, Türkiye'den Prof. Dr. Nihat Erim, Yunanistan'dan Prof. Dr. Tsatsos ve tarafsız gözlemci olarak İsviçre'den Prof. Dr. Marcel Bridel'in bulunduğu,

2- Yönetimin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devrini hazırlayacak olan ve İngiltere'nin Kıbrıs Valisi Hugh Foot, Kıbrıs Türk Toplum Lideri Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Rum Toplum Lideri Başpiskopos Makarios'un bulunduğu,

3- Özellikle Kıbrıs'taki İngiliz üsleri, ekonomik ve mali yardım, tabiiyet sorunları ile İngilizlere Kıbrıs'ta gösterilecek kolaylıklar konularında ilgili devletlerin hükümetlerine sunulmak üzere tasarılar hazırlayacak olan ve Türkiye, İngiltere, Yunanistan ile Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumlarının birer temsilcisinin bulunduğu üç komisyon oluşturuldu.⁹

Bu üç komisyon 1959 yılı Mart ayı ortalarında çalışmalarına başladı. Bunların içinde, en güç sorunları çözme durumunda olan üçüncü komisyondur. Kıbrıs'taki İngiliz üslerini kapsayacağı alan konusunda görüş ayrılıkları belirmiş bulunmaktaydı. Bu konunun çözüme ulaşamaması, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını ve yönetimin bu cumhuriyete devrini geciktirmekteydi. Kıbrıs'taki İngiliz üsleri ile ilgili görüşmeler nihayet 1 Temmuz 1960'ta sonuca bağlanabildi ve Kıbrıs Cumhuriyeti toprakları üzerinde iki ayrı bölgede; Ağrotur ve Dikelya'da, toplam 99 kilometre karelik bir alanda, İngiliz üsleri kurulmaktaydı. Bu üslerde İngilizler, sivil yönetimden sorumlu olacaklardı. Ayrıca üsler dışında, belirli yerlerde İngiliz askerlerinin eğitim yapabilmeleri, haberleşme olanaklarından ve Kıbrıs üzerinde serbest uçuş ve yargı dokunulmazlığından yararlanabilmeleri öngörülmekteydi.¹⁰ Büyük bir gizlilik içinde sürdürülen Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasa tasarısı üzerinde, zaman zaman Lefkoşa'da ve zaman

⁹ Arif Hasan TAHSİN, *Geçmişten Geleceğe Bir Kıbrıs Hikâyesi*, Işık Kitabevi, Lefkoşa, 1999s. 126

¹⁰ GAZİOĞLU, *Kıbrıs'ta Türkler*, s. 206-207

zaman da Lozan'da yapılan toplantılarla 6 Nisan 1960'ta tamamlanabildi ve 6 Temmuz 1960'ta son değişiklikler yapılarak kabul edildi.¹¹

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş çalışmalarının en önemli olaylarından biri de Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcılığı seçimleri oldu. Türk Cumhurbaşkanı Yardımcılığı mevkii için Dr. Fazıl Küçük'ten başka bir aday çıkmadı ve bunun üzerine Cumhurbaşkanı Yardımcılığına 3 Aralık 1959'da yapılan büyük bir törenle Dr. Fazıl Küçük getirildi. Diğer taraftan Rumlar arasından seçilecek olan Cumhurbaşkanlığı için Başpiskopos Makarios'a karşı muhalif aday olarak Glafkos Klerides'in babası John Klerides çıktı. 13 Aralık 1959'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimini 71.753 oya karşı 144.501 oyla Başpiskopos Makarios kazandı ve aynı gün büyük bir törenle Cumhurbaşkanı ilan edildi.¹²

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın son biçimini almasından ve Kıbrıs'taki İngiliz üsleri sorunun çözümünden sonra, İngiliz parlamentosu Kıbrıs'ın bağımsız bir Cumhuriyet olması ile ilgili kanun tasarısını 21 Temmuz 1960'ta kabul etti. Bu kanun tasarısı, 29 Temmuz 1960'ta Kraliçe tarafından da onaylandı. "1960 Kıbrıs Kanunu" adını taşıyan bu metne dayanılarak Kraliyet Özel Konseyi'nin tavsiyesi ile Kraliçe tarafından 3 Ağustos 1960'ta "1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Emirnamesi" çıkarıldı ve bu emirname 10 Ağustos 1960'ta yürürlüğe girdi. Emirnameye göre Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası 16 Ağustos 1960'ta yürürlüğe girecekti. Kıbrıs'taki son İngiliz Valisi Hugh Foot, İngiliz yönetiminin son günü olan 15 Ağustos akşam haberlerinden sonra, Kıbrıs radyosunda taptığı konuşmada "Bu gece bir İngiliz kolonisinde uyuyacak, ama sabah bağımsız bir Cumhuriyette uyanacaksınız." demektedir.¹³

Lefkoşa'da Temsilciler Meclisi olarak ayrılan Vekiller Konseyi binasının önünde 15/16 Ağustos 1960 gecesi yapılan resmi törenle İngiliz Vali Hugh Foot, Kıbrıs'ın bağımsızlığını uygun bulan Kraliçenin emirnamesini okumuş ve böylece Kıbrıs, hukuken İngiliz sömürge statüsünden çıkmış oldu. Bunun ardından Züriç-Londra Antlaşma metinleri Türkiye temsilcisi Başkonsolos Vecdi Gürel, Yunanistan temsilcisi Büyükelçi Hristopoulos, İngiliz Vali Hugh Foot, Cumhurbaşkanı seçilen Başpiskopos Makarios ve Cumhurbaşkanı Yardımcılığına getirilen Dr. Fazıl Küçük tarafından imzalandı ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle Cumhuriyet resmen ilan edildi. Vekiller Konseyi'nin binasına 16 Ağustos 1960 sabahının erken saatlerinde, Kıbrıs Cumhuriyeti bayrağı çekildi. Öğleye doğru da İngiliz Valisi Hugh Foot, Magosa'dan bir İngiliz muhribiyle ayrılırken,

¹¹ SARICA ve Diğerleri, *Kıbrıs Sorunu*, s. 15

¹² GAZİOĞLU, *Kıbrıs'ta Türkler*, s. 205

¹³ SARICA ve Diğerleri, *Kıbrıs Sorunu*, s. 16

İttifak Antlaşması uyarınca, 650 kişilik Türk Alayı ve 950 kişilik Yunan Alayı Magosa'ya çıktı.

B. Kanlı Noel Olayları

1. Cumhuriyetin Kurulmasından Kanlı Noel Olaylarına Kadar Yaşanan Gelişmeler (1960–1963)

a. Kıbrıslı Rumların Cumhuriyetin Kurulmasını Kabul Etme Nedenlerinin Ortaya Çıkması

Kıbrıs Cumhuriyeti, iki eşit toplumun; Rumların ve Türklerin ortak kuruculuğu esasına dayanmaktaydı. Egemenlik, iki topluma birlikte devredilmekteydi. Bu cumhuriyetin yaşayabilmesi için, her şeyden önce ortakların iyi niyetine, birbirlerinin haklarına saygı göstermelerine ihtiyaç vardı. Kıbrıs Türk toplumu, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu Kıbrıs meselesinin nihai çözümü olarak gördü ve kendisine düşen görevi samimiyetle yerine getirdi.

Kıbrıs Rum toplumu, hiçbir zaman dürüst hareket etmedi. Kıbrıs Türk toplumunun anayasa ve antlaşmalarla sahip bulunduğu haklardan istifade etmesini önlemek için elinden gelen her şeyi yaptı. En önemlisi başta Cumhurbaşkanı Makarios olmak üzere, Rum toplumunun ileri gelenleri, Enosis için mücadeleye devam edeceklerini, bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Enosis için bir sıçrama tahtası olarak kullanacaklarını, nihai hedefin Enosis olduğunu yaptıkları çeşitli açıklamalarla ifade ettiler. Örneğin, Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, 1 Nisan 1960 tarihinde; *“Bu neticeler muhakkak ki, tam değil, fakat hali hazır realite bizim peşinde koştuğumuz emellerin yolunu tamamıyla kapamış değildir. Londra ve Zürih Antlaşmaları ile ümit ve emellerimiz tam olarak gerçekleşmiş değildir. Sulh yoluyla kampanyamıza devam etmek için bir tabya ve bir başlangıç noktası elde edildi. Bu tabya ve başlangıç noktasından zafer elde etmek üzere mücadelemize devam edeceğiz.”* demiştir.¹⁴

Makarios, 12 Ağustos 1962'de Kykko Manastırında yaptığı konuşmasında ise; *“Kıbrıs Rumları, EOKA kahramanları tarafından başlatılan işi tamamlamak için çalışmalıdırlar. Mücadele yeni bir şekilde devam ediyor ve hedefimize ulaşincaya kadar devam edecektir.”* ifadelerini kullanmıştır.¹⁵

Makarios, 4 Eylül 1962'de doğduğu köy olan Panaya'da yaptığı daha tehditkâr konuşmasında ise; *“Helenizm'in korkunç bir düşmanı olan Türk ırkının bir parçasını teşkil eden küçük Türk toplumu kovulmadıkça, EOKA kahramanlarının görevi hiçbir zaman bitmiş*

¹⁴ Fazıl KÜÇÜK, *Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, Devlet Basımevi, Lefkoşa, 2002, s. 14

¹⁵ Sebahattin İSMAİL, *Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Nedenleri-Gelişimi-Sonuçları*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 35

olmayacaktır.” sözlerini sarf etmekten kendisini alamamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin İçişleri Bakanı olan Polikarpos Yorgacis ise, 29 Temmuz 1963’te yaptığı konuşmasında; Kıbrıslı Rumların Enosis’e olan özlemlerini dile getirdi. Cumhurbaşkanı Makarios başta olmak üzere Rum toplumunun ileri gelenleri tarafından her vesile ile Kıbrıs’ın üniter bir devlet olduğu iddia edilmekte, Kıbrıs’ın iki eşit toplumun ortak kuruculuğuna dayanan bir “*Cumhuriyet*” olduğu göz ardı edilmekteydi.¹⁶

b. Bağımsız Belediyeler Meselesi

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nın 173. maddesine göre Lefkoşa, Limasol, Magosa, Baf ve Larnaka’ da, bu beş büyük şehirde, Türklerin ve Rumların ayrı belediyeler kurmaları öngörülmekteydi. Lakin bu belediyelerin sınırlarını çizmek ve yetki alanlarını tespit etmek Kıbrıslı Rumların uzlaşmaz tavırları yüzünden mümkün olamadı. Cumhurbaşkanı Makarios, 1962 yılı Mart ayında, bu beş büyük şehirde de tek belediye kurulmasını ve belediyelerde Türklerin nüfusları nispetinde temsil edilmesini ileri sürdü. Kıbrıslı Türkler, Cumhurbaşkanı Makarios’un bu isteğini kabul etmediler¹⁷.

Cumhurbaşkanı Makarios ve Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’ndan rahatsız oldukları tavırlarından belli olmaktaydı. Nihayet Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’nda değişiklik yapılması meselesini Türkiye ile görüşmek üzere 22–26 Kasım 1962 tarihlerinde Ankara’yı ziyaret etti. Yapılan müzakerelerde Cumhurbaşkanı Makarios’ un bütün değişiklik teklifleri Türkiye tarafından reddedildi. Çünkü bu değişiklik tekliflerinin tümü Kıbrıslı Türklerin yaşama teminatı ile alakalı idi. Kıbrıslı Türkler, Cumhurbaşkanı Makarios’un bu tutumu karşısında 29 Aralık 1962’de yaptıkları bir açıklamada, 1 Ocak 1963’ten itibaren beş büyük şehirde kendi belediyelerini işletmeye karar verdiklerini belirttiler. Buna karşılık Cumhurbaşkanı Makarios, Türklerin kuracağı belediyeleri tanımayacağını ve beş büyük şehir belediyesinin hükümet kontrolü altına alındığını bildirdi. Cumhurbaşkanı Makarios’un bu kararı, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’na resmen aykırıydı. Bunun üzerine Kıbrıslı Türkler, Anayasa Yüksek Mahkemesi’ne başvurular¹⁸.

Cumhurbaşkanı Makarios, 11 Şubat 1963’de Sunday Express gazetesi muhabiri Law Gardner’a verdiği demeçte; Anayasa Yüksek Mahkemesi, bu davranışlarının anayasaya aykırı olduğuna ilişkin karar verse dahi, bu karara asla saygı göstermeyeceğini belirtti. Alman Prof.

¹⁶ Ahmet C. GAZİOĞLU, *Kıbrıs’ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığın Sonu (1960–1964)*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa: 2003, s. 96.

¹⁷ Fahir ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1980)*, Ankara, İş Bankası Yayınları, 1986, s. 785

¹⁸ ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 785–786

Dr. Ernst Forsthoff başkanlığında bir Türk ve bir Rum üyeden kurulu olan Anayasa Yüksek Mahkemesi, 25 Nisan 1963'de Kıbrıslı Türkler lehinde karar verdi. Bu karar Cumhurbaşkanı Makarios başta olmak üzere tüm Kıbrıslı Rumlara büyük bir darbe oldu. Bu malubiyeti bir türlü kabullenemeyen Kıbrıslı Rumlar, Anayasa Yüksek Mahkemesi Başkanının sekreteri Dr. Heinze'yi tehdit ederek Kıbrıs'tan uzaklaştırdılar ve istifaya zorladılar. Yaşanan bu gelişme üzerine Anayasa Yüksek Mahkemesi Başkanı Prof. Dr. Ernst Forsthoff, Cumhurbaşkanı Makarios'a bir mektup göndererek 15 Temmuz 1963'ten itibaren geçerli olmak üzere istifa ettiğini bildirdi. Anayasa Yüksek Mahkemesinin tarafsız başkanının ve sekreterinin bu suretle görevinden uzaklaştırılması, Kıbrıslı Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na ne kadar uyduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktaydı.¹⁹

c. Cumhurbaşkanı Makarios'un Anayasa Değişikliği Teklifi

Cumhurbaşkanı Makarios, 30 Kasım 1963'te İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 13 maddesinde değişiklik yapılması gerektiğini bildirdi. Bu anayasa değişikliği teklifini Kıbrıslı Türkler derhal ve Türkiye de 6 Aralık 1963'te reddetti. Çünkü bu anayasa değişikliği teklifinin kabulü halinde Kıbrıslı Türkler basit bir azınlık statüsüne düşecekti. Bu arada İngiltere ve Yunanistan ise, anayasa değişikliği teklifine herhangi bir tepki göstermedi.²⁰

Cumhurbaşkanı Makarios'un Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda yapmak istediği 13 madde ile sınırlanan değişiklikler;

- 1- Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı'nın veto hakkının kaldırılması,
- 2- Cumhurbaşkanı hariçte iken ona Cumhurbaşkanı Yardımcısının vekâlet edebilmesi,
- 3- Temciler Meclisi Başkan ve Yardımcısı, toplumlar tarafından ayrı ayrı değil, Temsilciler Meclisi tarafından bütün milletvekillerinin katılımı ile seçilebilmesi,
- 4- Temsilciler Meclisi Başkanı'na Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı'nın vekâlet edebilmesi,
- 5- Bazı kanunların yapılması için Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda öngörülen ayrı çoğunluğun istenmesinin kaldırılması,
- 6- Belediyelerin birleştirilmesi,
- 7- Adalet mekanizmasının tek elde birleştirilmesi,
- 8- Polis ve Jandarma teşkilatının birleştirilmesi,

¹⁹ Rauf DENKTAŞ, *Kıbrıs Girit Olmasın*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 121

²⁰ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 786

9- Ordunun miktarının Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na bağlı olarak değil, özel bir kanuna göre tayin edilmesi,

10- Memurların nüfus oranlarına göre toplumlar arasından alınması,

11- Kamu Hizmetleri Komisyonu'nun 10(7 Rum ve 3 Türk)'dan 5(4 Rum ve 1 Türk)'e indirilmesi,

12- Kamu Hizmetleri Komisyonu kararlarının basit çoğunlukla alınması ve

13- Rum Cemaat Meclisi'nin lağvedilmesinden meydana gelmekteydi.²¹

2. Akritas Planı

Cumhurbaşkanı Makarios'un anayasa değişikliği teklifinin Türkiye tarafından reddi üzerine Rum yönetimi tarafından Akritas Planı uygulamaya kondu. Adını IX. yüzyıllarda geçen bir Bizans destanından alan plan, Cumhurbaşkanı Makarios'un direktif ve onayı ile İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis tarafından, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Tasos Papadopulos, EOKA komutanlarından Nikos Koçiş ve Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides'in yardım ve katkıları ile hazırlandı.

Akritas Planının askeri yönleri ve kuvvet kullanılmasını içeren bölümlerinin hazırlanmasında Kıbrıs'taki Yunan subaylarıyla da işbirliği yapıldı ve onların da bu planda katkıları oldu. Patris Gazetesi'nde 21 Nisan 1966 tarihinde açıklanan ve Türkleri imha planı olarak da bilinen Akritas Planı ile ilgili, aynı gazetenin 7 Şubat 1967 tarihli sayısında yapılan yeni açıklamalara göre; planın uygulanmasında, Başkan olarak İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis, Başkan Vekili olarak Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Tasos Papadopulos, Kurmay olarak EOKA komutanlarından Nikos Koçiş ve Kurmay Daireleri Müdürü olarak Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides görevlendirilmişlerdir.²²

Akritas Planı'nın temel amacı; Züriç ve Londra Antlaşmaları'ndan kurtularak Enosis yolunu açmak, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nı değiştirerek Türkleri basit bir azınlık haline indirmek, bu değişikliklere karşı çıktıkları takdirde, Kıbrıslı Türkleri derhal ve zor kullanarak, fakat dış müdahalelere de fırsat vermeyecek ölçüler içinde dağıtmak ve ezmek. Eğer çatışmalar yaygınlaşır ve uzarsa, Kıbrıslı Türkleri derhal yok etmek ve Enosis'i ilan etmek biçiminde özetlenebilir.

²¹ Baskın ORAN, *Türk Dış Politikası 1919-1980*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 723

²² Abdulhaluk ÇAY, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989, s. 72

Akritas Planı'nın uygulamaya konması için 20.000 kişilik EOKA mensubu en modern silahlarla donatılarak saldırıya hazır duruma getirildi. Kıbrıslı Rumların bu saldırı hazırlığı hakkındaki değerlendirmeler Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı Rauf Denktaş tarafından günü gününe Lefkoşa'daki Türk Büyükelçiliği'ne verilmekteydi. Lakin Türk Büyükelçisi Emin Dırvana, bunları gerçeklik payı olmayan spekülasyonlar olarak görmekteydi. Türk Büyükelçisi Emin Dırvana, görevde kaldığı 26 Eylül 1962 tarihine kadar, Ankara'dan aldığı talimata da uygun olarak, Kıbrıslı Türkler ile Rumlar arasındaki işbirliğini sağlamak, “Zürich ve Londra” Antlaşmaları'nı yürütebilmek ve toplumlararası gerginliğe yol açabilecek gelişmeleri önlemek amacıyla, ancak yanlış bir bakış açısı sonucu Kıbrıslı Rumların saldırı hazırlığıyla ilgili değerlendirmeleri gerçeklik payı olmayan spekülasyonlar olarak görmeye devam etti.²³

Rauf Denktaş, o günlerle ilgili hatıralarında Türk Büyükelçisi Emin Dırvana'dan sonra onun yerine Mahzar Özkol'un geldiğini, yeni büyükelçinin etrafını görüp tanıyınca kadar Akritas Planı uyarınca Rum saldırılarının başlaması üzerine bu saldırılara Türk tarafının hazırlıksız yakalandığını anlatmaktadır.²⁴

3. Kanlı Noel Olaylarının Başlaması Ve Gelişimi

Akritas Planı uyarınca Kanlı Noel Olayları, 20/21 Aralık 1963 gecesi başlatıldı. Aynı gece Lefkoşa'nın Tahtakale semtindeki evlerine gitmekte olan bir grup Türk'ün otomobillerine açılan ateş sonucunda Zeki Halil ve Cemaliye Emirali adlı iki Türk öldü, dört Türk de yaralandı. 21 Aralık 1963'te bu saldırıyı kınamak için Lefkoşa Türk Lisesi bahçesinde toplanan Türk öğrencilerin üzerine EOKA mensubu Rum polisler tarafından açılan ateş sonucunda iki Türk öğrenci yaralandı. Bununla da kalmayan Rumlar, adı geçen tarihte Lefkoşa'daki Atatürk büstüne saldırdılar. Bir gün sonra da Lefkoşa'daki Türk Büyükelçilik binası ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük'ün ikametgâhına ateş açıldı.²⁵

Rum saldırılarının asıl hedefi Lefkoşa idi. Rumlar, Lefkoşa'ya hâkim olmakla bütün Kıbrıs'a hâkim olacaklarını sanmaktaydılar. Bunun için de kendilerine en büyük engel Lefkoşa'ya bağlı Küçük Kaymaklı kasabası idi. 1960 nüfus sayımına göre kasabada 5126 Türk, 1133 Rum yaşamaktaydı. Küçük Kaymaklı'da yaşayan Türklere karşı Rum saldırısı 22 Aralık 1963'te başladı. 23 Aralık 1963'ten itibaren yeni takviye alan Rum saldırganların

²³ Melek M. FIRAT, *1960–1971 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, s. 74–75

²⁴ DENKTAŞ, *Kıbrıs Girit Olmasın*, s. 168

²⁵ ORAN, *Türk Dış Politikası*, s. 723

başına EOKA mensubu Nikos Sampson geçti. Rum saldırısı karşısında Türk Mücahitleri, kasabada yaşayan Türklerin büyük bölümünü Lefkoşa'nın güvenli bölgelerine sevk ettiler. Geride kalan Türklerden 80 yaşındaki imam Hüseyin İğneci ve yatalak 18 yaşındaki oğlu, Rum saldırganlar tarafından vahşice katledildiler.

Bu gelişmeler üzerine Türkiye, 23 Aralık 1963'te İngiltere ve Yunanistan'a çağrıda bulundu ve Rum saldırılarının önlenmesi için birlikte harekete geçilmesini istedi. Türkiye'nin bu teşebbüsü üzerine, 24 Aralık 1963'te Lefkoşa'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere adına ortak bir bildiri yayınlanarak ateş kesilmesi istendi. Bu bildiriye rağmen Rum saldırıları durmadı. Rumlar, 24 Aralık 1963'te Lefkoşa ve diğer bölgelerde yaşayan Türklere karşı saldırılarına devam ettiler.

Kumsal bölgesine de 24 Aralık 1963'te saldıran Rumlar, Kıbrıs'taki Türk Alayı'nda doktor olarak görev yapmakta olan Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ile üç çocuğunu vahşice katlettiler. Rum saldırılarının devam etmesi üzerine Türkiye, garantörlük hakkını tek başına kullanmaya karar verdi. Kıbrıs'taki Türk Alayı, 25 Aralık 1963'te garnizonundan ayrılarak gerekli mevzilere yerleşti. Bu sırada Türk Hava Kuvvetleri'ne bağlı savaş uçakları da Lefkoşa üzerinde ihtar uçuşlarına başladılar. Türkiye'nin Kıbrıs'taki duruma tek başına müdahale etmesi üzerine Yunanistan ve İngiltere, Türkiye ile birlikte müdahale etmeye karar verdiler. İngiliz General Peter Young komutasında oluşturulan üçlü barışı koruma kuvveti 27 Aralık 1963'te görevine başladı.²⁶

İngiliz Sömürgeler Bakanı Duncan Sandys, başkanlığında Lefkoşa'da 30 Aralık 1963'te toplanan ve Kıbrıs Türk ve Rum Temsilcileri ile Türk ve Yunan Büyükelçileri ve Kıbrıs'taki İngiliz, Türk ve Yunan birlikleri komutanlarının katıldıkları komisyon, Lefkoşa'da karşılıklı ateşkesin uygulanacağı "*yeşil hattı*" belirlediler. Bu hat Lefkoşa'nın Türk ve Rum kesimlerini birbirinden ayıran bir hattı ve yeşil bir kalemle çizildiği için adına "*yeşil hat*" denildi. Uygulamada, "*yeşil hat*" Kıbrıs'ta iki ayrı yönetimin fiilen kurulmasının başlangıcı oldu. Silah zoru ile hükümeti tamamen ele geçirmiş olan Cumhurbaşkanı Makarios ve Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklerin haklarını yok saymaya başladılar. Türk Bakanlar ve Milletvekilleri ile 4.000 Türk memur işlerinden kovuldu. Bakanlar Kurulu ve Temsilciler Meclisi tamamen Kıbrıslı Rumların eline geçti. Bunun neticesinde Türk yöneticiler ve memurlar ancak kendi kesimlerinde görevlerini sürdürmek mecburiyetinde kaldılar.²⁷

²⁶ ÇAY, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, s. 75-76

²⁷ ÇAY, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, s. 76

Cumhurbaşkanı Makarios, 1 Ocak 1964'te Garanti ve İttifak Antlaşmaları'nı feshettiğini bildirdi. Ancak İngiliz Sömürgeler Bakanı Duncan Sandys'in, antlaşmaların tek taraflı feshedilemeyeceğini, söz konusu antlaşmaların tek taraflı feshe elverişli olmadığını hatırlatması üzerine, Cumhurbaşkanı Makarios dönüş yaparak, antlaşmaları feshetmediğini, antlaşmaların müsait yollardan feshinin samimi arzuları olduğunu bildirmek zorunda kaldı. Diğer taraftan 20/21 Aralık 1963 gecesini başlayan Kanlı Noel Olayları, Türkiye'de büyük bir tepkiye yol açtı. Türk gençliğinin temsilcileri, 22 Aralık 1963'te basın toplantısı yaparak ve bildiriler yayınlamalarıyla Kanlı Noel Olaylarını protesto ettiler.

Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Başkanı Nafiz Duru ile Milli Türk Talebe Birliği Genel Başkanı Yüksel Çengel, 22 Aralık 1963'te birlikte yaptıkları basın toplantısında Cumhurbaşkanı Makarios'u Türk düşmanı ilan ettiler. Yayınladıkları ortak bildiri; Kıbrıs'ta cereyan eden son hadiseler karşısında Türk yüksek öğrenim gençliğinin sabrının taşmış olduğunu ve Cumhurbaşkanı Makarios'un açıkça EOKA'ya liderlik ettiğini belirttiler. Türk yüksek öğrenim gençliği, 24 Aralık 1963'te İstanbul'da düzenlediği Kıbrıs Mitinginde, Kanlı Noel Olaylarını ve bunları yaratanları şiddetle protesto ettiler. Binlerce yüksek öğrenim öğrencisinin katıldığı miting saat 15'te İstanbul Üniversitesi bahçesindeki Atatürk Anıtı önünde, Kıbrıs şehitlerine yapılan 3 dakikalık saygı duruşu ile başladı. Dolmabahçe yoluyla gelen Teknik Üniversite ve Teknik Okul öğrencilerinin İstanbul Üniversitesine girmesiyle tüm öğrenciler hep bir ağızdan İstiklal Marşı'nı söylediler. Ayrıca Diyarbakır, Kırşehir, İzmir ve Konya'da da yüksek öğrenim gençliğinin düzenlediği Kıbrıs Mitinglerinde Kanlı Noel Olayları ve bunları yaratanlar protesto edildi.²⁸

Kıbrıs Anayasa Yüksek Mahkemesi eski başkanı Prof. Dr. Ernst Forsthoff, Kanlı Noel Olayları ile ilgili olarak, 27 Aralık 1963 tarihinde Die Welt Gazetesine ve 30 Aralık 1963 tarihinde ise United Press International Ajansına açıklamalarda bulunmuştur. Yaptığı bu açıklamalarda; Cumhurbaşkanı Makarios'u yaşanan olaylardan sorumlu tutarak Makarios'un amacının Kıbrıs Türk toplumunu anayasal haklarından mahrum bırakmak olduğunu söyledi²⁹.

Diğer taraftan Kıbrıs'taki Rum vahşetinin çirkin yüzü, 13 Ocak 1964'de Ayvasıl köyünde ortaya çıkarılan toplu mezarda daha da açıklık kazandı. Bu toplu mezardan, 120 Türk'ün yaşadığı Ayvasıl'dan Yılmazköy'e gidebilenler dışında köyde kalanlardan savunmasız 21 Türk'ün cansız bedeni ortaya çıkarıldı. Bunlardan kimisi ellerini havaya kaldırmış, kimisi de vücutları halka oluşturacak şekilde bağlanmış vaziyetteydi. Rumlar tarafından kurşuna dizilen ve toplu halde gömülen 21 Türk'ün cansız bedenlerinden,

²⁸ *Hürriyet Gazetesi*, (25 Aralık 1963), s. 1

²⁹ DENKTAŞ, *Kıbrıs Girit Olmasın*, s. 124

katliamın ateşkesin kabulünden sonra gerçekleştirildiği anlaşılmaktaydı. Toplu mezar İngiliz askerleri, St. John Ambulans örgütü temsilcileri, yerli ve yabancı basın mensupları önünde açıldı. Toplu mezar açılırken orada hazır bulunan 3 Rum gazeteci, yabancı gazetecilerin bu barbarlık ve vahşet örneğini görüntülemelerini engellemek istedilerse de başarılı olamadılar. Böylece o feci görüntüler tüm dünya kamuoyuna yansıtıldı.³⁰

C. Londra Konferansı

İngiltere, Kıbrıs meselesine çözüm bulunması için 3 Ocak 1964'te Londra'da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan ile Kıbrıs Türk ve Rum toplum temsilcilerinin katılacağı beşli bir konferans toplanmasını önerdi. İngiltere'nin konferansı toplamaktaki amacı, kendisini büyük bir yükten kurtarmak, muhafazakâr hükümetin seçimler öncesinde karmaşık bir sorunun içine girmesini önlemek idi. Üçlü garanti sisteminde kendi üzerine düşen sorumluluğu İngiltere artık taşımak istememekteydi. Kaldı ki, Kıbrıs'ta İngiliz General Peter Young'ın komutasındaki üçlü barışı koruma kuvvetinin güvenliği sağlayamadığı da açıkça görülmekteydi.

İngiltere, meselenin Londra'da görüşülmesini sağlamaya çalışırken, garantör üç devletin müdahale hakkının da Birleşmiş Milletlere verilmesini istediğini belli etmekteydi. Oysa Türkiye, üçlü garanti sistemin de ısrar etmekte, en fazla NATO'nun müdahalesine razı olabileceğini belirtmekte, Kıbrıs meselesine bir çözüm aranması veya Kıbrıs'ta barış ve güvenliğin sağlanması sorumluluğunun Birleşmiş Milletlere devrine kesinlikle karşıydı.

Londra'ya hareket etmeden önce, 11 Ocak 1964'te bir demeç veren Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Türkiye'nin ana hedefinin Kıbrıs Türk toplumunun can ve mal emniyeti ile birlikte bütün hak ve menfaatlerinin tam ve kesin sağlanması olduğunu belirtti. Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Kipriyanu ise, aynı gün Londra'da verdiği demeçte, tam bağımsız bir Kıbrıs istediklerini belirtti. "*Tam bağımsızlık*" ile söylenilmek istenen, Türk toplumunun basit bir azınlık haline getirilerek Rum çoğunluğun hâkimiyeti altına sokulması, Türkiye'ye Kıbrıs üzerinde haklar veren bütün antlaşmaların ortadan kaldırılması ve Enosis yolundaki engellerin temizlenmesi idi.³¹

Kıbrıs Türk toplum temsilcisi Rauf Denktaş ise;

³⁰ GAZİOĞLU, *Kıbrıs'ta Türkler*, s. 491-492

³¹ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 787

1-Türklerle Rumlar arasındaki maddi temasa son verilmesini, Türklerin kendi Rumların kendi bölgelerinde yaşamasını,

2- Türk Alayının Kıbrıs'ta kalmasını ve asker sayısının arttırılmasını Kıbrıslı Türklerin kabul edebileceği asgari garantiler olarak sıralamaktaydı. Türkiye ve Kıbrıslı Türkler, Kanlı Noel Olaylarından sonra görmüşlerdi ki, Kıbrıs'taki Türk unsurun hayatını devam ettirebilmesi için daha fazla garantiye ihtiyaç vardı. Bu garantilerden biri, Kıbrıs'ta federal bir sistemin kurulması ve Türk toplumunun Rumlardan bağımsız olarak kendini idare etmesi, diğeri ise Rum saldırılarına karşı daha müessir tedbirlerin alınması, yani Türkiye'nin Kıbrıs'a daha sağlam bir şekilde ayak basmasıydı.³²

Beşli konferans, 15 Ocak 1964'te Londra'da başladı. Çalışmalarını gizli yürüten bu konferansta, Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Kıbrıslı Rumların bugünkü hazin durumu yaratan Enosis kampanyasını belgeleriyle kanıtlamıştır. Yunan Dışişleri Bakanı Palamas'ın, Kıbrıslı Türklerin de buna karşı Taksim'i savunduklarını iddia etmesi üzerine, bu iddiaları "*Sorumlu Türk sözcülerinin halen Taksim'i savunduklarına dair tek bir belge gösterin, sözlerimi geri alacağım*" diyerek cevaplandırmış. Bunun neticesinde Yunan Dışişleri Bakanı Palamas susmak zorunda kalmış bulunmaktaydı.

Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, Londra'da tatminkâr bir çözüm bulunmadığı takdirde, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale edebileceğini belirterek "*Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün Kıbrıs'a gelme fikrini ihtiyatla karşılıyoruz. Milletlerarası bir kuvvete mensup askerlerin kendi memleketlerinin politikalarını izledikleri tecrübe ile sabittir.*" dedi.³³

Londra Konferansı, bir anlaşmaya varılamaması üzerine, 21 Ocak 1964'te fiilen kesildi. İngiltere, 24 Ocak 1964'te, Kıbrıs'ta barış ve güvenliğin sağlanması görevinin NATO üyesi devletlerin verecekleri kuvvetlerden oluşan bir barış kuvvetine devredilmesini önerdi. Ancak bu öneri Cumhurbaşkanı Makarios tarafından kabul edilmedi. Kıbrıslı Rumlar, kurulacak barış kuvvetinin Birleşmiş Milletlerin otoritesi altında olmasında ısrar ettiler. Londra Konferansı'nda son olarak, 31 Ocak 1964'te İngiltere ve Amerika tarafından ortak bir plan açıklandı. Amerikan-İngiliz Planı'na göre; 10.000 kişiden az olmamak üzere isteyen NATO devletleri kuvvetlerinden oluşacak bir kuvvet, Kıbrıs'taki Türk ve Yunan birlikleriyle beraber, İngiliz birliğin kumandası altında bulunacak ve siyasi bakımdan Londra'da ilgili tarafların temsilcilerinden kurulacak bir heyet tarafından yönetilecek ve üç aylık bir süre için görevlendirilecekti. Bu süre içinde, garantör devletler tek taraflı müdahale hakkını

³² ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 786-787

³³ ORAN, *Türk Dış Politikası*, s. 724

kullanmayacaklar ve ayrıca kendilerinin dışındaki bir NATO devletinden bir arabulucunun seçilmesini kabul edeceklerdi.

Türkiye ve Yunanistan ile Kıbrıslı Türkler tarafından kabul edilen bu plan Cumhurbaşkanı Makarios tarafından reddedilince, Londra Konferansı başarısızlıkla neticelenmiş oldu.³⁴

Bundan sonra, Londra Konferansı'nda Kıbrıslı Türkleri temsil eden Kıbrıs Türk Toplum Meclisi Başkanı Rauf Denktaş'ın Kıbrıs'a girişi Cumhurbaşkanı Makarios tarafından yasaklandı. Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı mücadelesini bu yasak ile bitirebileceğini sanmaktaydı.

D. Kıbrıs Meselesinin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Görüşülmesi

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 Tarihli Kararı

Kıbrıs'ta Türklere karşı Rum saldırıları devam etmekteydi. Rumlar, 6 Şubat 1964'te Arpalık köyüne, 13 Şubat 1964'te Limasol'un Türk kesimine saldırdılar. Rum saldırılarını durdurmak isteyen Türkiye, 15 Şubat 1964'te Kıbrıs'a müdahalede bulunmayı düşündü. Bu durum karşısında İngiltere, Amerika ile istişareden sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni toplantıya çağırdı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Kıbrıs meselesini 18 Şubat 1964'te incelemeye başladı ve uzun tartışmalardan sonra, Bolivya, Brezilya, Fildişi, Fas ve Norveç'in 2 Mart 1964'te sunmuş oldukları uzlaştırıcı bir karar tasarısı, 4 Mart 1964'te oybirliği ile kabul edildi.³⁵ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli kararında;

- 1- Bütün devletlere, Kıbrıs'ta durumu güçleştirip karışıklığa sebebe olacak ve milletlerarası barışı tehlikeye düşürecek davranışlardan kaçınmalarının hatırlatılması,
- 2- Kıbrıs Hükümetinden şiddet ve kan dökme hareketlerine son verecek tedbirler almasının istenmesi,
- 3- Kıbrıs'taki toplumlara itidalli ve temkinli hareket etmeleri için çağrıda bulunulması,
- 4- Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne karşı sorumlu ve Komutanının Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nce atanacağı bir barış gücünün kurulması,
- 5- Barış gücünün Kıbrıs'ta barış ve sükûnu sağlayarak, milletlerarası barışı tehdit edecek hareketleri önlemesi,

³⁴ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 787

³⁵ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 787

6- Barış gücünün üç ay süre ile Kıbrıs'ta kalması, masraflarının birliği sağlayacak devletlerce ve Kıbrıs Hükümeti tarafından karşılanması,

7- Kıbrıs meselesine barışçı yollardan bir çözüm bulunmasını sağlamak için, bir arabulucunun seçilmesi ve bu arabulucunun yapacağı girişimler hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne düzenli rapor sunması ve

8- Arabulucunun ödeneğinin uygun bir biçimde Birleşmiş Milletlerce sağlanması hükümleri yer almaktaydı.³⁶

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli kararı, en çok Kıbrıslı Rumları memnun etti. 5 Mart 1964'te Cumhurbaşkanı Makarios, "*Milletlerarası alandaki mücadelemizin ilk safhasında bir karar kazandık.*" açıklamasını yaptı. Bilindiği gibi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki ortağı vardı. Kıbrıslı Rumlar, diğer ortak Kıbrıslı Türklerin haklarını 20/21 Aralık 1963 gecesi başlatmış oldukları silahlı saldırılar ile gasp etmiş ve iki ortaklı Kıbrıs Cumhuriyeti'ni fiilen yıkmış bulunmaktaydılar. Türkiye'nin tamamen barışçı amaçlarla olumlu karşıladığı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli kararı Kıbrıs Rum yönetimini "*Kıbrıs Hükümeti*" olarak tanımakta idi. Nitekim kararın barış gücü ile ilgili dördüncü paragrafında, "*Kıbrıs Hükümeti'nin kabulü ile Kıbrıs için bir Birleşmiş Milletler Barış Gücü kurulmasını tavsiye eder.*" denmekteydi.³⁷

E. Rumların Erenköy Saldırısı

1. Saldırının Başlaması Ve Gelişimi

Cenevre görüşmeleri devam ederken Kıbrıs'taki durum yeni bir krize girdi. 3 Temmuz 1964'te Atina'ya giderek Yunan Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet komutanları ile temaslarda bulunan Albay Georgios Grivas, 6 Ağustos 1964'te Lefkoşa döndü ve Rum Milli Muhafız kuvvetlerine Erenköy'e saldırı emri verdi. Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü bu saldırı karşısında hareketsiz kalınca, Türk Hava Kuvvetlerine bağlı 34 savaş uçağı 8 Ağustos 1964'te Rum mevzilerini bombaladı. Ertesi gün 9 Ağustos 1964'te Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin saldırıya devam etmesi üzerine bu kez 64 Türk savaş uçağı, Rum mevzilerini tekrar bombaladı. Bunun sonucunda Rum Milli Muhafız kuvvetleri, saldırıyı durdurmak zorunda kaldılar. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesi üzerine Cumhurbaşkanı Makarios, Suriye, Mısır ve Sovyetler Birliği'nden yardım istedi. Bunun üzerine Sovyetler Birliği

³⁶ ORAN, *Türk Dış Politikası*, s. 725

³⁷ ÇAY, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963*, s. 77

Başbakanı Kruşçev, 9 Ağustos 1964'de, Başbakan İsmet İnönü'ye bir mesaj göndererek oldukça yumuşak bir ifadeyle, Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmakla üzerine sorumluluk aldığını bildirdi ve askeri harekâtın durdurulmasını istedi. Başbakan İsmet İnönü, 13 Ağustos 1964'de verdiği cevapta ise Rumların gayri insani ve ahlaki davranışlarını anlatarak, Sovyetler Birliği'nin durumu anlayacağını ve nüfuzunu bu istikamette kullanacağı ümidini ifade etti.

Türk savaş uçaklarının 9 Ağustos 1964'te üslerine dönmelerinden sonra, Yunan Hava Kuvvetlerine bağlı 5 uçak, kısa bir süre, Erenköy'ü bombaladı. Bunun üzerine Türkiye, bir daha böyle bir saldırı girişiminde bulunmaması yönünde Yunanistan'ı uyardı ve bundan sonra yapılacak her hangi bir saldırının Türkiye'ye yapılmış sayacağını Yunanistan'a bildirdi. Ayrıca bu girişiminden Birleşmiş Milletleri haberdar eden Türkiye, gerekli tedbirlerin alınması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin acele toplanmasını talep etti. Bunun üzerine 9 Ağustos 1964'te toplanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, taraflara ateşkes çağrısında bulundu ve 10 Ağustos 1964'te taraflar ateşkesi kabul etti.³⁸

Erenköy, Türkiye'den gelen 650 kadar Kıbrıslı Türk yüksek öğrenim öğrencisi ile 350 kadar Kıbrıslı Türk köylüsünden oluşan Mücahitler tarafından savunulmaktaydı. Erenköy, Türkiye'de "*Türk Kalesi*" olarak bilinmekteydi. Erenköy sahası 20 km² bir sahayı kapsamakta idi. Kilometrelerce uzayan bir sahile sahipti. 5 Türk köyü bu bölgenin içinde tam bir güvenlik içinde yaşamakta idi. Erenköy, Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye açılan yegâne irtibat kapısı idi. Kıbrıslı Rumlar bu bölgenin etrafında yığınak yapmaktaydılar. Bölgenin durumu, Rumların birkaç güne kadar hücumla geçebilecekleri ve takviye gönderilmesi Türk hükümetine duyuruldu. Ancak Türk hükümeti Birleşmiş Milletler kanalı ile aldığı bilgiye inanmaktaydı. Cumhurbaşkanı Makarios, bu bölgeye hücum etmek niyetinde olmadığını bildirmekteydi. Yığınak, muhtemel bir Türk çıkarılmasına karşı bir hazırlıktan ibaretti. Türkler, çıkarma yaparlarsa Rumlar da Erenköy bölgesindeki yerli Türklere hücum edecek değildiler. Mücahitlere endişe etmemeleri Türk hükümeti tarafından bildirilmekteydi. Lakin çok geçmeden Rum hücumu başladı. 20 km² araziye korumak imkânından yoksun Mücahitler dört gün dört gece Rumların uzun menzilli silahlarına göğüs gererek yerlerinde durdular. Ancak bu mücadele çok sürmezdi. Denizden ve karadan yapılan yayılım ateşi desteğinde Rumlar büyük bir rahatlıkla ilerlemekteydiler. Albay Rıza Vuruşkan, her tarafa hâkim olmaya çalışmakta ve

³⁸ Sevin TOLUNER, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 71

zayıf verdirmeksizin Mücahitlerini Erenköy'e çekmekteydi. Neticede Türk hükümeti, Rumların saldırısına gereken cevabı vermek kararını aldı.³⁹

Son cephe düşmeden alınan bu karar 2000 Türkün canını kurtardı. Fakat büyük bir bölümü Rumların eline geçen Erenköy bir "*Türk Kalesi*" olmaktan çıktı ve Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye açılan yegâne irtibat kapısı bu şekilde kapandı. 8 ve 9 Ağustos bombardımanları, 1963 yılı Aralık ayından beri Türkiye'nin yapmak istediği dört müdahale niyetinin ilk defa fiili bir şekilde gerçekleşmesiydi. Bu bombardımanlar Yunanistan'ı geriletip Türk-Yunan münasebetlerine nispeten bir yumuşaklık getirdiyse de, Yunanistan bu bombardımanlardan sonra Kıbrıs'a asker göndermeye devam etti. İlk elde 5.000 Yunan askeri Kıbrıs'a gönderildiyse de bu miktar daha sonra giderek arttı ve 12.000'e kadar çıktı.

20/21 Aralık 1963 gecesi başlayıp 10 Ağustos 1964'te sona eren süre içinde, Kıbrıslı Türkler 103 köyü terk etmek zorunda kaldılar. Bu Türklerin sayısı 18.667'dir. Birleşmiş Milletler aracılığı ile köylerini terk etmek zorunda kalan Türklerle ilgili yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, Lefkoşa'da 39, Girne'de 7, Baf'ta 49, Larnaka'da 21 ve Magosa'da 21 köy olmak üzere toplam 124 köy zarar görmüş, yüzlerce Türk yaşamını yitirmiş ve binlerce Türk de yaralanmış bulunmaktaydı.

Erenköy saldırısından sonra Kıbrıslı Türklere tam bir ekonomik abluka uygulayan Cumhurbaşkanı Makarios, stratejik madde olduğunu ileri sürerek çimento, demir, çivi, kereste, akaryakıt gibi maddelerin Türk bölgelerine girişini yasakladı. Erenköy saldırısından sonra Cenevre'de başlayan ikinci tur görüşmelerde, 20 Ağustos 1964'te, değiştirilmiş bir Acheson Planı sunuldu. Bu plan uyarınca, Karpas Yarımadası'nda batı sınırı Komi-Kebir'in iki kilometre batısından kuzey ve güney istikametinde çizilecek bir hattın doğusunda kalan bölgede, Türkiye, 50 yıl süre ile bir askeri üs bulundurma hakkına sahip olacak ve ayrıca Magosa Limanı'ndan serbestçe yararlanabilecekti. Bu plan, Türkiye tarafından reddedildi.⁴⁰

2-Yunanistan'daki Hükümet Buhranları

Türkiye'nin Galo Plaza'nın raporunu reddetmesinden sonra Kıbrıs Meselesi, 1965 yılı Mayıs ayından itibaren Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan ikili görüşmelerin konusu oldu. Lakin bu ikili görüşmeler 1966 yılı sonuna kadar bir takım kesintilerle yapılabildi. Bunun iki sebebi vardı. Birinci sebep, Galo Plaza'nın raporundan cesaret alan Cumhurbaşkanı Makarios ve Kıbrıslı Rumların, Türk-Yunan görüşmelerine karşı çıkıp meseleyi Birleşmiş

³⁹ *Hürriyet Gazetesi*, (16 Kasım 1967) "*Rauf Denktaş'ın Hatıraları*", s. 1-9.

⁴⁰ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 793

Milletler çerçevesinde yürütmek istemeleriydi. İkinci sebep ise Yunanistan'daki hükümet buhranlarıydı.⁴¹

Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreou, Yunan ordusunda bir takım temizlik hareketlerine girişmek isteyince, 1965 yılı Temmuz ayında Kral II. Konstantin tarafından başbakanlıktan azledildi. Yunanistan'da 28 Mayıs 1967'de genel seçimlerin yapılması kararlaştırıldı. Ancak görünen oydu ki, Yorgo Papandreou liderliğindeki Merkez Birliği Partisi'nin seçimleri kazanma ihtimali fazlaydı. Yorgo Papandreou'nun iktidara gelmesini istemeyen bir grup albay, 21 Nisan 1967'de Yunanistan'da bir darbe ile yönetime el koydu.⁴²

Darbe üzerine, Başbakanlığa getirilen eski Yargıtay Başsavcısı Konstantin Kollias, 21 Nisan 1967'de verdiği bir demeçte, Kıbrıs meselesine barışçı bir çözüm yolu bulmaya çalışacaklarını söyledi. Fakat 22 Nisan 1967'de açıklanan hükümet programında, barışçı çözüm deyiminin ne anlama geldiği daha iyi anlaşıldı. Zira yeni hükümetin programında; Kıbrıs'taki azınlık haklarının dikkate alınması suretiyle, Enosis'in barışçı müzakerelerle sağlanacağı ifade edilmekteydi. Bunun manası şuydu ki, Yunan askerî hükümetinin Kıbrıs politikasının esası Enosis'ti. Enosis'in kuvvete başvurarak değil, müzakerelerle, yani Türkiye ile pazarlıkla gerçekleştirilmesi planlanmaktaydı. Yunan askerî hükümetinin Batı Trakya Türklerine karşı 1967 yılı Haziran ayından itibaren yoğun bir baskı politikasına giriştiği ve bu baskıların Temmuz ayında da devam ettiği görüldü.

Yunan askerî hükümetinin Kıbrıs konusundaki tasarılarını kolaylaştıran ve Batı Trakya'yı Kıbrıs'a karşı bir koz olarak kullanmaya sevk eden hadise, 5 Haziran 1967'de patlak veren Arap-İsrail savaşı oldu. Türkiye'de 10 Ekim 1965'de yapılan genel seçimlerden sonra iktidara gelen Adalet Partisi, bu savaştan yararlanarak Türkiye'nin Ortadoğu ve Arap-İsrail politikasına yeni bir yön vermeye çalışırken, Yunan askerî hükümeti de bu savaşın yarattığı havayı kendi lehine çevirmeye çalıştı.⁴³

⁴¹ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 793

⁴² ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 793

⁴³ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 795

F. Geçitkale Ve Boğaziçi Olaylarının Başlaması Ve Gelişimi

A. Türkiye'nin Müdahale Kararı

Erenköy saldırısından sonra Sovyetler Birliği'nden ağır silahlar satın alan Cumhurbaşkanı Makarios, 1966 yılı Aralık ayında, bu kez Çekoslovakya'dan ağır silahlar satın aldı. Bu ağır silahlar ve Yunanistan'dan getirilen askerler ile takviye edilmiş olan Rum Milli Muhafız kuvvetleri, Albay Georgios Grivas komutasında, Türklere ait Geçitkale ve Boğaziçi köylerine karşı 15 Kasım 1967'de saldırıya geçtiler ve iki köyü işgal ettiler. Saldırıyı önlemeye çalışan Birleşmiş Milletler Barış Gücü askerleri silahları alınarak ve telsizleri kırılarak Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından etkisiz hale getirildi. Saldırı sırasında 28 Türk şehit edildi, çok sayıda Türk de yaralandı.⁴⁴

Geçitkale ve Boğaziçi köylerinin Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından saldırıya uğraması üzerine Türk hükümeti, 15/16 Kasım 1967 gecesi bir durum değerlendirmesi yaptı. 16 Kasım 1967'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden, anayasanın savaş ilanına ve Türk silahlı kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine dair 66. maddesine dayanarak, Kıbrıs'a müdahale etme yetkisini, 18 saat süren gizli toplantı sonunda 435 üyenin 432 oyu ile aldı. Bu karar üzerine İskenderun'da Türk donanması çıkarma hazırlıklarına başladı. Bu sıralarda Kıbrıs'ta, muhtemel bir Türk müdahalesinden çekinen Rum Milli Muhafız kuvvetleri, işgal ettikleri Geçitkale ve Boğaziçi köylerini boşaltmış bulunmaktaydılar. Geçitkale ve Boğaziçi köylerinin Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından saldırıya uğraması Türkiye'de büyük yankı uyandırdı. Bu iki köye yapılan saldırı 16 Kasım 1967'de İstanbul, Ankara ve Erzurum'da yapılan mitinglerde protesto edildi. İstanbul ve Ankara'da yapılan mitinglerde gençler polisle çatıştılar. İstanbul'daki mitingde 700 kadar Kıbrıslı öğrenci ellerinde "*Yunan katillerin destekçisi Amerika*" ve "*Son söz için 100 bin Türk tükensin mi*" yazılı pankartlar taşıdılar. Ankara'daki mitingde ise Başbakan Süleyman Demirel istifaya davet edildi. Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı'nın 16 Kasım 1967'de yayınladığı bildiride; Rumların Türklere ait Geçitkale ve Boğaziçi köylerini işgal teşebbüsüne Adalet Partisi iktidarının seyirci kaldığı belirtilmekteydi.⁴⁵

İstanbul Kıbrıs Türk Talebe Cemiyeti'nin 16 Kasım 1967'de yayınladığı bildiride ise; Kıbrıslı Rumların Enosis'i gerçekleştirmeye her geçen gün biraz daha yaklaştıkları ve bu durum karşısında Türkiye'nin bir an önce harekete geçmesinin gerektiği belirtilmekteydi. Diğer taraftan diplomatik temaslarını sürdüren Türk hükümeti, 17 Kasım 1967'de Yunan askerî hükümetine verdiği ultimatoma ile çıkarma yapma niyetini açıkladı. Türkiye, bu

⁴⁴ ORAN, *Türk Dış Politikası*, s. 737

⁴⁵ *Hürriyet Gazetesi*, (17 Kasım 1967), s. 7

çıkarmasının durdurulması için, İttifak Antlaşmasına aykırı olarak Kıbrıs'a sokulan Yunan askerlerinin geri çekilmesini istedi. Albay Georgios Grivas'ın Kıbrıs'tan çıkarılmasını, Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin dağıtılmasını, Türk toplumuna Kıbrıs içinde ve dışında seyahat serbestliğinin tanınmasını istemekteydi. son olaylardan ötürü Türklerin uğramış oldukları zararın karşılanmasını ve Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü- birliklerinin sayısının artırılmasını istemekteydi. Lakin önce bir gerçeğin fark edilmesi lazımdı. Kıbrıs meselesi bu isteklerin yerine getirilmesiyle çözümlenecek bir mesele değildi. Bu mesele değişmeyecek bir hedefin tayini ile çerçvelenebilirdi. Yunanistan'ın değişmeyen hedefi Enosis idi. Ancak değişmeyen hedef Enosis'e karşı Türkiye'nin hedefi neydi. 1950'li yılların ortalarından Geçitkale ve Boğaziçi olaylarına kadar geçen dönemde Türkiye, Enosis'e karşı net bir hedef belirlemedi.

Kıbrıs'ın kendisine verilmesini, taksim edilmesini veya federatif sistemle yönetilmesini istemesi gibi değişik hedeflere sahip oldu. Kısacası başlanılan nokta ile halen bulunan nokta arasında çizilecek grafik zigzaglarla doluydu. Fakat zigzaglar çıkışı değil, inişi göstermekteydi. Ayrıca bu noktanın nihaî hedefinin ne olduğu da belli değildi.⁴⁶

Diğer taraftan Türkiye'nin müdahale kararının kesinlik kazanması üzerine Amerika Başkanı Johnson, özel temsilcisi Cyrus Vance'i bölgeye gönderirken, Birleşmiş Milletler de gerginliği önlemek amacıyla harekete geçti. Bunların olacağı, daha önceki tecrübelerden dolayı tahmin edilmekteydi. Ancak tahmin edilenler, Türkiye'nin inisiyatifi ele alışından sonra mı olmalıydı, yoksa önce mi? Türkiye, geçen hafta 24 saatlik bir ultimatomla inisiyatifi ele alabilir, sınırlı bir hareketle duruma hâkim olabilirdi. Ancak bu fırsat kaçırıldı. Türkiye, askeri yönden karada, denizde ve havada mutlak bir üstünlüğe sahipti. Moral ve eğitim yüksekti. Yapılacak işin inancına komutanlardan erine kadar herkes varmış bulunmaktaydı. Müdahale Türkiye'nin kara yollarında bir yılda meydana gelen kazalardaki can kaybına bile uğramayacak asgari bir kayıpla yapılacak şartlara sahipti. Dünyada böylesine müsait ve askeri şartlara sahip bir ortam az bulunurdu.

Yunanistan tecavüze cesaret göstermedikçe Yunanistan'la bir çatışma söz konusu değildi. Türk hükümeti, işin başından itibaren pek yerinde olarak müdahale hazırlıklarına geçmekle beraber diplomatik hedeflerinde, olaylardan bir ferdi, Albay Georgios Grivas'ı sorumlu tutarak Kıbrıs'tan çıkarılmasını istedi, zımnen sorumluluğu Kıbrıs Rum hükümetinden şahsa yönelterek oldukça yanlış bir yöne kayd ve Kıbrıs'taki Yunan askerlerinin geri çekilmesi üzerinde durdu. Oysaki esas mesele ne Albay Georgios Grivas ne

⁴⁶ Erik J. ZÜRCHER, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev. Yasmin S. GÖNEN), İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s. 400-401

de Kıbrıs'taki Yunan askerleriydi. Mesele, Kıbrıs'taki Türkün güvenliği ve çiğnenen haklarıydı. Dolayısıyla mesele Kıbrıs'ta çözümlenecek, Yunanistan muhatap alınmayacak, belki diğer bir garantör devlet olarak kendisi ile istişarede bulunabilecek ve hazırlıkları müteakip Kıbrıs'a karşı müdahale hakkı kullanılacaktı. Tamamen hukukî ve kanunî bu hak, garantör devletlere, Kıbrıs'ta tehlikeye düşen ve diplomasi yolu ile temin edilemeyen haklarının çözümünü sağlamak üzere verilmiş, bu suretle diplomasinin silahla desteklenmesini gerektirecek şartların oluşabileceği de antlaşmada göz önünde tutulmuş ve bu durum da kabul edilmiş bulunulmaktaydı.

Kıbrıs'ta işlenen toplu katliamlar, dünya kamuoyu tarafından kabul edilmiş, Türkiye'nin fiili müdahalesi vicdanlarda gerekli desteğini bulmuştu. Türk Silahlı Kuvvetleri bir hafta içinde hazırlıklarını yaparak görevi ifa emrini beklemeye geçtiler. Bu emir maalesef hiçbir zaman verilmedi ve tereddütlerle Birleşmiş Milletlerin, Amerika'nın kısmen de NATO'nun diplomatik müdahalesine zemin hazırlanmış oldu. Diğer taraftan 22 Kasım 1967'de İstanbul'da yapılan mitingde 100.000 genç "*Barış için savaş*" diye haykırdı. 23 Kasım 1967'de ise Amerika Başkanı Johnson'ın özel temsilcisi Cyrus Vance ve beraberindeki heyeti getiren uçak, gençlerin Esenboğa Havaalanı'nı işgal etmesi nedeniyle iniş yapamadı ve Mürted Askeri Havaalanı'na inmek zorunda kaldı. Cyrus Vance'in şehre geldiği haberi alınınca Ankara'da olaylar çıktı. Amerikan Haberler Merkezi önünde çıkan olayda büyük bir kalabalık genç topluluğu zaman zaman polisle çatışarak binayı taşladılar ve camlarını kırdılar.⁴⁷

Bu arada İzmir, Trabzon, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Balıkesir, Antalya, Hakkâri, Kayseri ve Kütahya'da 25 Kasım 1967'de mitingler düzenlendi. Amerika'nın da protesto edildiği İzmir'deki mitingde gençliği sakinleştirmek zor oldu. Trabzon ve Kütahya'daki mitinglerde Cumhurbaşkanı Makarios'un maketi yakıldı. Şu bir gerçektir ki, barışı sağlamak, milli çıkarları korumak için sadece barışçı olmak yeterli değildi. Aynı zamanda kuvvetli olmak ve kuvvetin kullanıldığı, hiç değilse kullanılabileceğini göstermek gerekliydi. Türkiye, kuvvetini çeşitli nedenlerle zamanında kullanamadı. Kullansaydı hem bu kadar olay çıkmayacak, hem de masa başına sağlam geçecekti.⁴⁸

⁴⁷ *Hürriyet Gazetesi*, (23 Kasım 1967), s. 1-7

⁴⁸ Ecvet Güresin, (26 Kasım 1967), "*Çatışmaların Galibi*", *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 1.

b. Türkiye ile Yunanistan Arasındaki 29 Kasım 1967 Tarihli Antlaşma

Amerika Başkanı Johnson'ın özel temsilcisi Cyrus Vance'in arabulucu olarak Ankara, Atina ve Lefkoşe arasında gerçekleştirdiği mekik diplomasisi neticesinde Türkiye ve Yunanistan arasında 29 Kasım 1967'de anlaşmaya varıldı ve bu anlaşma Kıbrıs Rum hükümeti tarafından da kabul edildi. Bu anlaşmanın basına yansıyan hususlarına göre;

1- Türkiye ve Yunanistan 16 Ağustos 1960'ta Lefkoşa'da imzalanan antlaşmaları teyit ettiler. Taraflar Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü kabul ettiler.

2- Kıbrıs'ta İttifak Antlaşması'na aykırı olarak bulunan yabancı askerler 1,5 ay içinde kademeli olarak geri çekilecekti.

3- Çekilen yabancı askerlerin geri çekilmesi işi takviye edilmiş ve yetkilendirilmiş Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün kontrolü altında yapılacaktı.

4- Anlaşmaya varıldığını, ilk olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant bir çağrı ile dünya kamuoyuna açıklayacaktı.

5- Bu çağrıya ilk önce Yunanistan ve dört saat sonra Türkiye uyduklarını bildireceklerdi.

6- Bu işlemler gerçekleştirildikten sonra Türkiye almış olduğu savaş tedbirlerini kaldıracaktı. Ancak, Türkiye bu şartı Yunan askerleri Kıbrıs'tan çekilmeye başladıktan sonra uygulamaya başlayacaktı.

7- Geçit kale ve Boğaziçi köylerindeki tahribat tazmin edilecek ve ölenlerin ailelerine gerekli ödemeler yapılacaktı.

8- Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün kontrolü altında ve taraflarında katıldığı bir komite, Kıbrıs'taki kanun dışı silahlara el koyacaktı.

9- Albay Georgios Grivas herhangi bir sebeple Kıbrıs'a dönmeyecekti.

10-Kıbrıs'ta toplumların kurdukları milli kuvvetler de kademeli olarak dağıtılacaktı.⁴⁹

Bu anlaşma Türkiye'de büyük tartışmalara neden oldu. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel Başkanı Alpaslan Türkeş, 30 Kasım 1967'de anlaşmayla ilgili olarak yaptığı açıklamada; anlaşmayı tatminkâr bulmadığını, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların hiçbir zaman sözlerinde durmadıklarını belirtti. Hükümetin silahlı müdahalede bulunmamakla, Türkiye'nin milli menfaatlerine karşı hareket etmiş olduğunu da belirten Alpaslan Türkeş, bu nedenle Başbakan Süleyman Demirel hakkında bir gensoru önergesi hazırladığını ve Meclis

⁴⁹ SARICA ve Diğerleri, *Kıbrıs Sorunu*, s. 148-149

Başkanlığına verdiğini ifade etti.⁵⁰ Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel Başkanı Alpaslan Türkeş'in gensoru önergesi 4 Aralık 1967'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşüldü ve oy çoğunluğuyla reddedildi. Yeni Türkiye Partisi Genel Başkanı İrfan Aksu ise, 30 Kasım 1967'de anlaşmayla ilgili olarak yaptığı açıklamada; anlaşmayı bir aldatmaca olmadığı takdirde iyi bir anlaşma olarak nitelendirdi. Türkiye İşçi Partisi Genel Sekreteri Rıza Kuas, 30 Kasım 1967'de anlaşmayla ilgili olarak yaptığı açıklamada; hükümeti "*taviz vermekle*" suçladı. Hükümetin en önemli şartlarından taviz vermiş olduğunu belirten Rıza Kuas, Yunanistan'ın Kıbrıs'taki askerlerini derhal çekmesini şart koşan hükümetin bu şarttan vazgeçerek, taviz vermek suretiyle 1,5 ay süre tanımış olduğunu söyledi.

Güven Partisi, 30 Kasım 1967'de yaptığı toplantıda, Türk-Yunan münasebetleri ve Kıbrıs meselesi konusunda Başbakan Süleyman Demirel'e bir muhtıra verilmesini kararlaştırdı ve yeni tedbirler istedi. Muhtıra hakkında bir açıklama yapan Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, geçmiş hatalar üzerinde durmadıklarını, alınmasını gerekli gördükleri tedbirleri belirttiklerini ve Türk-Yunan münasebetlerinin seyri, Kıbrıs'ta nihai çözüm yoluna ulaşmak için izlenmesi gereken milli politika ile üzerinde durulan anlaşmanın unsurları hakkında görüşlerini açıkladıklarını dile getirdi.⁵¹

Cumhuriyet Halk Partisi Başkan Vekili Hıfzı Oğuz Bekata ise, 1 Aralık 1967'de yaptığı açıklamada; Cumhuriyet Halk Partisi'nin Kıbrıs meselesinde hükümetin davranışına anlayış gösterdiğini ve başarılar dilediği ancak bu tutumun hükümetin her yaptığını tasvip etmek anlamına gelmeyeceğini ifade etti. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü, 7 Aralık 1967'de yaptığı açıklamada; Amerika'nın düşüncesinin ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemediğini ve Cumhurbaşkanı Makarios oldukça Kıbrıs meselesinin halledilemeyeceğini söyledi. Cumhurbaşkanı Makarios'un güvenilir bir insan olmadığını da sözlerine ekleyen İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı Makarios'un orta çağ zihniyeti ile hareket ettiğini ve emrivakiler yarattığını belirtti.¹⁸⁴ Şunu belirtmek gerekir ki, Adalet Partisi'nin olayların bütün süresi boyunca kuvvet kullanmaya niyetli olmadığını, amacının yalnızca zaman kazanmak ve durumu kurtarmaktan öteye gitmediğini, 17 Kasım 1967'de Yunanistan'a verilen ultimatoma açıkça ortaya koymaktaydı. Adalet Partisi, iktidarda bulunduğu iki yıl içinde, önüne çeşitli fırsatlar çıktığı halde, kuvvete başvurmaktan dikkatle kaçınmış bulunmaktaydı. Adalet Partisi'nin bu davranışının başlıca iki nedeni vardı. Birincisi, iktidara geldiği günden itibaren, Kıbrıs meselesine İnönü hükümetleri döneminde kaybedilmiş bir dava gözüyle baktı. İkincisi, kendisine kesin ve kararlı bir Kıbrıs politikası çizmedi. Diğer

⁵⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s. 1-7.

⁵¹ *Hürriyet Gazetesi*, (1 Aralık 1967), s. 7

tarafından Yunanistan Dışişleri Bakanı Pipinellis'in Yunanistan'ın İttifak Antlaşması'nın dışında Kıbrıs'a gönderdiği askerleri çekeceğini 2 Aralık 1967'de açıklamasından sonra, Kıbrıs'taki Yunan askerleri 8 Aralık 1967'den itibaren Kıbrıs'tan çekilmeye başladı. Bu askerlerin geri çekilmesi 16 Ocak 1968'de tamamlandı. Şu bir gerçektir ki, Yunan askerlerinin Kıbrıs'tan çıkartılması konusunda Türkiye tarafından gösterilen titizlik ve hassasiyetin Kıbrıs Türk toplumunu ezmekte olan diğer hususlarda da aynen gösterildiği takdirde Kıbrıs meselesine en yakın zamanda şerefli bir hal çaresi bulunması için gereken imkânlar çoğalacaktı.⁵²

⁵² Rauf Denктаş, (7 Aralık 1967), “*Mesele Halledilmedi*”, *Cumhuriyet Gazetesi*, s. 2.

II. BÖLÜM

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

A. 15 Temmuz Darbesi Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

1. Politik Gelişmeler

Kıbrıs'ta bir darbe yapıldığı haberi Ankara'da 15 Temmuz 1974 Pazartesi günü saat 10.30'a doğru haber alındı. Lefkoşa'da bulunan Türk Büyükelçiliği'nden Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen şifreli mesajda; saat 08.30 sıralarında Cumhurbaşkanı Makarios'a karşı bir darbe yapıldığının öğrenildiği ve Başkanlık Sarayı'nın etrafından ateş seslerinin geldiği bildirilmekteydi. Başbakan Bülent Ecevit bu darbeden Ankara Etimesgut Havaalanı'ndayken haberdar oldu. Türkiye'de 14 Ekim 1973'de yapılan genel seçimlerden sonra Bülent Ecevit Başkanlığında kurulan Cumhuriyet Halk Partisi-Milli Selamet Partisi koalisyon hükümeti, 29 Ekim 1971'de Nihat Erim hükümetince yasaklanan haşhaş ekimini, geçimini buna bağlayan büyük bir çiftçi kitlesinin zarara uğraması nedeniyle 1 Temmuz 1974'de serbest bırakmıştı. Bu nedenle Başbakan Bülent Ecevit, haşhaş ekimini başlatma konusunda Afyon çiftçisi ile görüşmek ve onları kaçakçılık yasakları hakkında uyarmak için, Afyon'a gitmek üzere Ankara Etimesgut Havaalanı'na gelmişti. Dışişleri Bakanlığı'nda Türk-Yunan Dairesi Müdürü olan Ecmel Barutçu, Kıbrıs'ta bir darbe yapıldığı haberini Başbakan Bülent Ecevit'e havaalanında ilettili. Bu haber üzerine Başbakan Bülent Ecevit, Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'a bakanları toplayıp, durumu izlemelerini, kendisinin erken döneceğini belirtti ve altı saat sonra da Başbakan Bülent Ecevit Ankara'ya döndü.¹

Başbakan Bülent Ecevit ile Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün de katıldığı ve 15 Temmuz 1974, saat 19.30'da başlayan Bakanlar Kurulu toplantısına saat 21.45'te ara verilerek, Milli Güvenlik Kurulu toplantısına geçildi. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün başkanlığında toplanan Milli Güvenlik Kurulu, Bakanlar Kurulu'na "*Türkiye'nin yüksek menfaatlerinin ve güvenliğinin korunması için gereken tüm hazırlıkların yapılması ve tedbirlerin alınması*" tavsiyesinde bulundu. Bunun üzerine saat 01.00'de Bakanlar Kurulu yeniden toplandı. Bakanlar Kurulu, Başbakan Bülent Ecevit'e İngiltere ve diğer devletlerle diplomatik ilişkileri yürütmek ve Milli Güvenlik Kurulu'nun tavsiyesine uymak hususunda tam yetki verdi.²

¹ AKŞİN ve Diğerleri, *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, s. 272

² SARICA ve Diğerleri, *Kıbrıs Sorunu*, s. 180

Başbakan Bülent Ecevit, o gece görüşülen konularla ilgili olarak bir gazetecinin kendisi ile yaptığı röportajda; Milli Güvenlik ve Bakanlar Kurulu'nda, hiç kimsenin harekâta karşı olma gibi bir tavır takınmadığını ifade etti. Türkiye'nin Garantör Devlet olarak askeri gücünü Kıbrıs'ta bulundurmasının zorunlu olduğunu, ancak böyle bir askeri varlığın sağlayacağı güvenlik duygusu içinde, Kıbrıs meselesine barışçı bir çözüm yolunun aranabileceğini, Kıbrıs'taki Türklerin durumunun güvenceye bağlanabileceğini ve bir Enosis (Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı) teşebbüsünün önlenebileceğini açıklamaktaydı.

Başbakan Bülent Ecevit, 16 Temmuz 1974'de muhalefet partilerinin başkanlarıyla üç saate yakın bir toplantı yaptı. Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, Demokratik Parti Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle, Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, Kontenjan Grubu Başkanı Nihat Erim ve Milli Birlik Grubu Başkanı Fahri Özdilek, Başbakan Bülent Ecevit tarafından verilen, Kıbrıs'taki durum ve hükümetin tutumu ile ilgili açıklamaları dinleyip kendi görüşlerini açıkladılar. Başbakan Bülent Ecevit toplantıdan sonra yaptığı açıklamada; Türkiye'nin bir milli meselesi olan Kıbrıs meselesi konusunda bütün parlamentonun tam bir birlik ve beraberlik içinde davranabileceği yolundaki umudun pekişmiş ve güçlenmiş olduğunu belirtti.³

Yaptığı bu açıklamadan sonra Başbakan Bülent Ecevit, hükümetin 16 Temmuz 1974'te yaptığı teşebbüsler hakkında bilgi vererek, İngiltere'ye işbirliği talebinde bulunulduğunu ve Birleşmiş Milletler ile NATO nezdinde teşebbüse geçildiğini ifade etti. Kıbrıs'ta meydana gelen darbeyi Türkiye, anayasa düzeninin yıkılması, gayri meşru bir iradenin kurulması, Kıbrıs konusundaki antlaşmaların ihlali saydı ve yeni idareyi tanımadığını dünya kamuoyuna açıkladı. Keza İngiltere'de sert bir şekilde yeni idareyi tanımadığını dünya kamuoyuna açıkladı.

Birleşmiş Milletler ve NATO'da, Kıbrıs'taki darbenin Akdeniz de ve dünyada barışı sağlama çabaları yönünden büyük bir tehlike yaratacak nitelikte olduğunu belirttikten sonra Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak amacıyla her türlü çabanın sarf edileceğini dünya kamuoyuna açıkladılar. Diğer taraftan Sovyetler Birliği, kendisiyle yakın ilişki içinde olan Cumhurbaşkanı Makarios'un bir darbe ile devrilmesinden rahatsız olmuştu. Sovyetler Birliği, Yunan askerî hükümetini sert bir şekilde suçlayarak, Kıbrıs'taki yeni idareyi tanımadığını dünya kamuoyuna açıkladı.⁴

Amerika ise daha yumuşak tonda yaptığı bir açıklama ile Kıbrıs'taki darbeyi tasvip etmediğini ifade etmekle birlikte Yunan askerî hükümetini açıkça kınamadı. Kıbrıs'taki yeni

³ *Hürriyet Gazetesi*, (17 Temmuz 1974), s. 9.

⁴ SARICA ve Diğerleri, *Kıbrıs Sorunu*, s. 181

idareyi tanımadığına dair bir açıklama yapmadı. Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaş çıkmaması için görüşme yolunu önermekteydi. Türkiye'nin, Garanti Antlaşması'nın IV. maddesi uyarınca istişarede bulunmak isteği, İngiltere tarafından olumlu karşılandı ve Başbakan Bülent Ecevit, 17 Temmuz 1974'te, Londra'ya gitti. Londra'da, garantör devlet sıfatıyla İngiltere Başbakanı Harold Wilson, İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan ve Kıbrıs meselesini görüşmek üzere Londra'ya gelen Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissenger'in yardımcısı Joseph Sisco ile ayrı ayrı görüşmeler yaptı.

İngiltere Başbakanı Harold Wilson ve İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan ile yapılan görüşmelerde ileri sürülen Türk tezine göre; Nikos Sampson idaresiyle Kıbrıs'taki denge Yunanistan lehine bozulmuş, Türkiye ve Kıbrıs Türk toplumunun hakları ihlal edilmiş bulunmaktaydı. Nikos Sampson'un uzaklaştırılması ve Kıbrıs'ta yeni bir düzenin kurulması ise, ancak askeri bir müdahale ile gerçekleştirilebilirdi. Bu tür bir müdahale yapılırken, İngiltere'nin Türk ordusunun Kıbrıs'taki İngiliz üslerinden faydalanmasına rıza göstermesi, olayların kansız bir biçimde gelişmesi için gerekli olduğu kadar, garantör devlet olması nedeniyle İngiltere için de bir yükümlülüktü.⁵

İngiltere ise, Garanti Antlaşması'nın kendisine silahlı müdahale hakkı vermediğini düşünmekteydi. Kıbrıs'taki üslerin hukuki statüsünün Türkiye tarafından bu amaç için kullanılması imkânını vermediği görüşünü ileri sürerek, silahlı bir müdahaleyi durdurmak çabası içine girdi. Adı geçen devlet, Kıbrıs'taki ekonomik çıkarlarını tehlikeye atmak istememekte, Kıbrıs'taki yüzlerce askerini ve onların Kıbrıs Rum şehirlerinde oturan ailelerini rahatsız etmemek için harekâta karşı çıkmaktaydı. Ayrıca, Kuzey İrlanda'da ayaklanan İRA ile meşgul olduğundan diğer bir sorunla uğraşmak istememekteydi.⁶

Diğer taraftan NATO, 17 Temmuz 1974'te yaptığı toplantıda Kıbrıs'ta darbeyi düzenleyen Yunan subaylarının Kıbrıs'ı terk etmelerini ve Makarios'u yeniden Cumhurbaşkanlığına getirmelerini istedi. Başbakan Bülent Ecevit'in 18 Temmuz 1974'te Amerikan Temsilcisi Joseph Sisco ile Londra'da yaptığı görüşmelerde, Türkiye ile Yunanistan arasında çıkabilecek bir savaş ihtimali, bunun NATO üzerindeki etkileri, Sovyetler Birliği'nin tepkisi ve buna bağlı gelişebilecek olaylar tartışıldı. Amerika, Türkiye'nin bir Türk-Yunan savaşına ve Sovyetler Birliği'nin işe karışmasına neden olabilecek bir silahlı müdahaleden uzak durmasını istemekteydi. Yunanistan'a iletmek üzere Amerikan Temsilcisi Joseph Sisco'ya verilen ve Türkiye'nin silahlı müdahale kararından dönmek için ileri sürmüş şartlara göre; dengenin kurulması ve Türk toplumunun güvenliğinin

⁵ TOLUNER, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, s. 267-268

⁶ William HALE, *Türk Dış Politikası (1974-2000)*, (Çev. Petek Demir), Mart Matbaası, İstanbul, 2003, s. 161

sağlanması için Türk askerinin Kıbrıs'taki varlığı kabul edilmeli. Nikos Sampson değiştirilmeli, Yunan subaylar çekilmeli, Türk toplumuna denize çıkışı olan bir bölge tanınmalı ve Kıbrıs'a giriş çıkışı kontrol altına alacak bir sistem kurulmalıydı.⁷

Başbakan Bülent Ecevit, Amerikan Temsilcisi Joseph Sisco ile yaptığı görüşmelerden sonra bir açıklama yaparak durumun çok vahim olduğunu, Yunanistan'ın Kıbrıs'a devamlı asker yığdığını ve zaman faktörünün fevkalade önemli bir hale geldiğini belirtti. Bu arada Kıbrıs'ta Yunan subayların yönettiği Rum Milli Muhafız kuvvetleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bayraklarını resmi binalardan indirerek yakmakta ve bunların yerine Yunan bayrakları asmaktaydılar.⁸

Diğer taraftan Ankara'da 18 Temmuz 1974 sabahı Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan ve Maliye Bakanı Deniz Baykal, muhalefet partilerinin başkanlarıyla bir toplantı yaptı. Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, Demokratik Parti Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle, Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, Kontenjan Grubu Başkanı Nihat Erim ve Milli Birlik Grubu Başkanı Fahri Özdilek'e Kıbrıs'a müdahalenin kaçınılmazlığı anlatıldı. Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel ve Kontenjan Grubu Başkanı Nihat Erim dışında herkes müdahalede hemfikirdi. Kontenjan Grubu Başkanı Nihat Erim, kişiliğinin, bir savaşı kabul edemeyeceği noktasından hareket etmekte, diplomatik yollara önem verilmesini istemekte ve en önemlisi, Amerika'ya iyice danışmakta yarar görmekte idi. Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel ise, Kıbrıs'a yapılacak bir müdahaleye macera gözüyle bakmaktaydı. Toplantı bittiği zaman tüm muhalefet parti başkanları, hükümetin Kıbrıs'a müdahalede kararlı olduğunu gördüler ve buna destek verdiler.⁹

İngiltere'nin başkenti Londra'da yoğun diplomatik temaslarda iki gün geçiren Başbakan Bülent Ecevit ve beraberindeki Türk heyeti 19 Temmuz 1974'te saat 02.00'de Ankara'ya döndü. Başbakan Bülent Ecevit, Ankara'ya döner dönmez doğrudan Genelkurmay Başkanlığı'na giderek hazırlıklar hakkında bilgi aldı ve gelişmeleri komutanlara açıkladı. İngiltere'nin Garantör Devlet olarak Kıbrıs'taki üslerinden yararlanılmasını ve birlikte askeri bir harekât yapmayı kabul etmediklerini söyledi. Amerikan Temsilcisi Joseph Sisco aracılığıyla Yunan askerî hükümetine iletilen Türk isteklerinin kabul edilme ihtimalinin az olduğunu belirtti. Başbakan Bülent Ecevit'in komutanlar ile yaptığı bu toplantıda harekâtın

⁷ TOLUNER, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, s. 268

⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, (19 Temmuz 1974), s. 7

⁹ Mehmet ARSLAN, *Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Perde Arkası*, İstanbul, Akabe Yayınları, 1990, s. 78

amacı ve adının “*Barış Harekâtı*” olduğu belirtildi. Bu harekâtın amacı Kıbrıs’ın bağımsızlığını sağlamak ve Kıbrıs Türk toplumunu korumaktı.¹⁰

Genelkurmay Başkanlığı’ndaki bu toplantıdan sonra Bakanlar Kurulu toplandı ve Bakanlar Kurulu oy birliği ile Kıbrıs’a müdahale kararı aldı. Bakanlar Kurulu’nun yazılı kararı, bir kurye aracılığı ile 19 Temmuz 1974 sabahının ilk ışıklarında Genelkurmay Başkanlığı’na ulaştırıldı. Kararda; “*Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıs’ta denize çıkışı olan bir bölgeyi elde etmek ve Ada’daki Türk toplumunun güvenliğini sağlamak üzere yarın sabah (20 Temmuz 1974) Kıbrıs’a çıkacaktır.*” denmekteydi.¹¹

Bakanlar Kurulu, ayrıca, 20 Temmuz 1974’te toplanacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 66. maddesi uyarınca izin istemek kararını aldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 20 Temmuz 1974’te toplanmasının nedeni, dünya kamuoyuna “*işte Meclis kararını cumartesi alacak, o zamana kadar bir şey olmaz*” kanısını yaymaktı. Harekâtın “*baskın*” niteliği için bu bir aldatmacaydı. Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denktaş’a harekât tarihi, Türkiye’nin Kıbrıs Büyükelçisi Asaf İnhan tarafından 19 Temmuz 1974 akşamı saat 21.00’e doğru bildirildi. Bu arada Amerikan Temsilcisi Joseph Sisco, 19 Temmuz 1974’te, saat 22.00’de Atina’dan Ankara’ya eli boş döndü. Başbakan Bülent Ecevit ve Amerikan Temsilcisi Joseph Sisco arasındaki görüşmeler ancak saat 02.00’de başlayabildi. Bu görüşmelerde, bir Amerikan formülünün hazırlanması amacıyla istenen 48 saatlik süre, Türk hükümeti tarafından tanınmadı. Diğer taraftan 19 Temmuz 1974’te New York’ta toplanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde konuşan Makarios, Yunan askerî hükümeti tarafından Kıbrıs’ta gerçekleştirilen darbenin açıkça dışarıdan bir işgal olduğunu ve bunun sonuçlarından tüm Kıbrıs halkının; Türklerin ve Rumların zarar göreceğini ifade etti¹²

¹⁰ İbrahim ARTUÇ, *Kıbrıs’ta Savaş ve Barış*, Kastaş A. Ş. Yayınları, İstanbul: 1989, s. 143–144

¹¹ ARTUÇ, *Kıbrıs’ta Savaş ve Barış*, s. 146

¹² *Milliyet Gazetesi*, (20 Temmuz 1974), s. 7

2. Türk Genelkurmay Başkanlığı'nın Harekât Hazırlıkları

Kıbrıs Barış Harekâtı, Konya'daki II. Ordu Komutanı Orgeneral Suat Aktulga'nın sorumluluğuna verildi. Kıbrıs'a II. Ordu Komutanlığına bağlı VI. Kolordu'nun gönderilmesi kararlaştırıldı. VI. Kolordu Komutanı Nurettin Ersin'in emrine verilen birlikler; Çakmak Özel Görev Kuvveti, Komando Tugayı, Hava İndirme Tugayı, 39. Piyade Tümeni, 28. Piyade Tümeni, Kıbrıs Türk Alayı ve Bayraktarlık emrindeki tüm Kıbrıs Mücahitleriydi.¹³

Genelkurmay Başkanlığı'nın Kıbrıs Barış Harekâtı için hazırladığı iki aşamalı planın birinci safhasında; Lefkoşa ve Boğaz Sancaklarının Mücahitleri ile Kıbrıs Türk Alayı, Girne Boğazı- Gönyeli- Lefkoşa bölgesini güven altına alacaklardı. Hava İndirme Tugayı paraşütle ve Komando Tugayı helikopterle bu bölgeye indirilecekti. Çakmak Özel Görev Kuvveti, Girne'nin Batısındaki Pladini plajından kıyıya çıkarılacak ve bu çıkarma hava indirmesi ile birleşecekti. İkinci safhasında ise; Eğer ihtiyaç hissedilirse Kıbrıs Türk toplumu için güvenlik sağlayacak olan Lefke-Lefkoşa-Magosa hattına kadar Kuzey Kıbrıs, daha sonra yapılacak takviyeler ile ele geçirilecekti.

Deniz çıkarma birliği, Tuğgeneral Süleyman Tuncer'in emrindeki Çakmak Özel Görev Kuvvetiydi. Bu deniz çıkarma birliği 50. Piyade Alayı ve Deniz Piyade Alayı ile Mersin'de oluşturuldu. İki taburlu Deniz Piyade Alayının Ertuğrul Gemisine, bir topçu ve bir tank bölüğü ile takviyeli 50. Piyade Alayının da çıkarma araçlarına bindirilmesiyle 19 Temmuz 1974 sabahı Çakmak Özel Görev Kuvveti, Mersin'den harekete hazır hale geldi. Tuğgeneral Sabri Demirbağ'ın emrindeki Komando Tugayı, 16 Temmuz 1974'te 280 araçla Bolu'dan yola çıktı. 1100 kilometrelik yol boyunca tek bir kazaya yol açmadan 19 Temmuz 1974 sabahı Taşucu'nun Güneyinde Kıbrıs'a en yakın Ovacık'a geldi. Bu 1100 kilometrelik yol boyunca böylesine büyük bir askeri konvoyun hiç kaza yapmadan Ovacık'a varmış olması büyük bir başarıydı.¹⁴

Tuğgeneral Sabri Evren'in emrindeki Hava İndirme Tugayı, hazırlıklarına 16 Temmuz 1974 sabahı Kayseri'deki kışlasında başladı ve 20 Temmuz 1974 sabahı Kayseri Erkilet havaalanından harekete geçmek üzere tüm hazırlıklarını tamamladı. Lefkoşa'da bulunan Türk Mukavemet Teşkilatı Bayraktarı Kurmay Albay Arif Eryılmaz'a Genelkurmay Başkanlığı'nın harekât emri 18 Temmuz 1974 akşamı ulaştı. Bu sırada Türk Mukavemet Teşkilatı, Kıbrıs'ın değişik yerlerinde Sancaklar halinde tertiplenmiş bulunmaktaydı. Bu sancaklar, Türk yerleşim bölgelerinin güvenliğini ve savunmasını sağlamaktaydılar. Bütün Kıbrıs'a yayılmış on Sancak

¹³ ARTUÇ, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, s. 167-169

¹⁴ Erol MÜTERCİMLER, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, Yaprak Yayınevi, İstanbul: 1990s. 23-24.

vardı. Bunlar Lefkoşa, Boğaz, Serdarlı, Magosa, Larnaka, Limasol, Baf, Lefke, Erenköy ve Yeşilirmak sancaklarıydı. Sancaklar Lefkoşa'daki Bayraktarla bağlıydı. Bayraktar emrindeki on Sancaktar vasıtasıyla Mücahit denen Türk Mukavemet Teşkilatı mensuplarına komuta etmekteydi. Bayraktar Arif Eryılmaz, Genelkurmay Başkanlığının emrine alınca, Sancaktarları uyardı ve onlardan tüm Mücahitlerin 19/20 Temmuz 1974 gecesini görev yerlerinde geçirmelerini ve hazırlıklı bulunmalarını istedi.

Lefkoşa'nın Kuzeyindeki Kıbrıs Türk Alayı'nda, Temmuz ayı içerisinde haftada bir gün istihbarat toplantısı yapılmaktaydı. Bu toplantılarda son gelişen siyasi olaylar ve artan gerginlik hakkında bilgi verilirdi. Kıbrıs Rum kesiminde bir darbe yapıldığı haberi alınınca Kıbrıs Türk Alayı'nda gerginlik arttı, bekleme dönemi başladı. Kıbrıs Türk Alayı Komutanı Albay Mustafa Katırcıoğlu'na da Genelkurmay Başkanlığının harekât emri 18 Temmuz 1974 akşamı ulaştı. Bunun üzerine Kıbrıs Türk Alayı, Hava İndirme Tugayı'nın inme ve Komando Tugayı'nın atlama yerlerini havadan görünecek şekilde işaretledi ve bölgeyi Lefkoşe ve Boğaz Sancaklarının Mücahitleri ile birlikte güvenlik altına aldı.¹⁵

B. Birinci Barış Harekâtı

1. Harekâtın Birinci Günü (20 Temmuz 1974)

a. Askeri Harekâtın Başlaması Ve Gelişimi

Tınaztepe, Adatepe, Çakmak, Kocatepe muhripleri ile Berk firkateyni himayesindeki Ertuğrul gemisi ve 33 çıkarma aracından kurulu Türk çıkarma filosu 19 Temmuz 1974'te saat 11.30'da Mersin'den hareket etti. Türk çıkarma filosu Girne'nin Batısına doğru yol alırken, 6 tane boş Türk ticaret gemisinden oluşan sahte çıkarma filosu Magosa'ya doğru yol almaktaydı. Türk çıkarma filosu 6 millik bir hızla 21 saat süren uzun yolculuk neticesinde, 20 Temmuz 1974 sabahı Girne'nin Batısındaki Pladini plajına vardı. Türk jet uçakları, çıkarma harekâtı başlamadan önce çıkarma mevki olan Pladini plajının ilerisindeki dağlarda önceden belirlenen hedefleri bombaladılar.¹⁶

Su Altı Arama Timi'nin Pladini plajında mayın ve su altı engeli aramasından sonra ilk çıkarma aracı saat 08.50'de sahile kapak attı. Ertuğrul gemisi sahile 45 dakikalık bir uzaklığa ulaştığında, zaman kazanmak için Deniz Piyade Alayı, gemi hareket halindeyken sarkıtılan ağlarla boş çıkarma araçlarına bindirilmiş ve böylece 2 saatlik bir süre kazanılmış bulunmaktaydı. Deniz Piyade Alayını taşıyan çıkarma araçlarının arkasından 50. Piyade Alayını taşıyan çıkarma araçları gelmekteydi. Yarbay Neşet İkiz'in emrindeki Deniz Piyade

¹⁵ ORAN, *Türk Dış Politikası*, s. 742

¹⁶ ARTUÇ, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, s. 190

Alayının sahile çıkmasından sonra, Albay İbrahim Karaoğlanoğlu'nun emrindeki 50. Piyade Alayı sahile çıktı. Çakmak Özel Görev Kuvvetini oluşturan birliklerin bu şekilde sahile çıkmaları sırasında uygulanan sahte çıkarma harekâtı Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin dikkatini Magosa'ya kaydırđı. Çıkacak birliklerin Magosa kalesine çekilmiş bulunan Magosa Sancağı Mücahitleri ile birleŖeceđini sanan Rum Milli Muhafız kuvvetleri buraya oldukça büyük bir güç yığıldılar.¹⁷

Çakmak Özel Görev Kuvvetine baŖlangıçta tepkisiz kalan Rum Milli Muhafız kuvvetleri ilk ciddi karŖı koymalarını saat 13.00'den sonra gösterdiler. Rum Milli Muhafız kuvvetleri topçu ve havan ateŖleriyle Çakmak Özel Görev Kuvvetini durdurmaya çalıştılar. Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin topçu ve havan ateŖlerine açıktaki Türk Muhriplerinden yapılan bombardımanla karŖılık verildi. Saat 14.00'de doğuda Girne'den, batıda Lapta'dan gelen Rum Milli Muhafız kuvvetleri tanklar ile Pladini plajına hücum baŖlattılar. Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin 3 tankı tank savar ve geri tepmesiz topla saf dıŖı edildi ve bunun neticesinde Rum Milli Muhafız kuvvetleri geri çekildi. Çakmak Özel Görev Kuvveti toparlanır toparlanmaz doğu, batı ve güney yönünde harekete geçti.¹⁸

Çıkarma harekâtına paralel olarak gerçekteŖtirilen hava indirme harekâtı 20 Temmuz 1974 sabahı saat 06.05'ten itibaren gerçekteŖtirildi. Kıbrıs'a ilk ayak basan Türk askeri onlardı. Uçakların taşıma kapasitesi yeterli olmadığından dolayı ancak iki tabur inebildi. Hava İndirme Tugayının 1. ParaŖüt Taburu PınarbaŖı'ya, 2. ParaŖüt Taburu Gönyeli'ye indi. İlk taburlar inerken ciddi bir ateŖle karŖılaŖmadılar. Uçakların ikinci kafiye getirmesi beŖ saat sürmekteydi. Saat 11.15'te 3. ParaŖüt Taburu PınarbaŖı'ya, 4. ParaŖüt Taburu Gönyeli'ye indi. 3. ve 4. ParaŖüt Taburları ilk inen taburlar kadar Ŗanslı değillerdi. Yoğun topçu ve havan ateŖine tutuldular. Bu nedenle dağınık olarak inebilen taburlar bir hayli zor Ŗartlarda toparlanabildiler. 1. ParaŖüt Taburu Dağ Yolu ile Karatepe arasındaki bölgeyi savunurken, 2. ParaŖüt Taburu yoğun ateŖ nedeniyle PınarbaŖı'nda kalarak bir bölüğünü Kıbrıs Türk Alayı'nın emrine verdi. 3. ParaŖüt Taburu gece yarısından önce Türk Bozdağı'nı ele geçirdi. Komando Tugayı da 20 Temmuz 1974 sabahı harekete geçti Komando Tugayı'nın 1. Komando Taburu saat 07.40'da Ovacık'tan 72 helikopterle havalandı.

Dünya tarihinde ilk kez bu denli çok helikopter havalanarak harekât yapmaktaydı. Vietnam'da bile Amerika bu kadar çok helikopter havalandırarak harekât yapamamıŖtı. Kırk dakikalık bir yolculuktan sonra 1. Komando Taburu saat 08.20'de PınarbaŖı'ya indi. Ovacık'a gidip 2. Komando Taburu'nu yükleyen helikopterlerin tekrar Kıbrıs'a dönmesi uç saati buldu.

¹⁷ MÜTERCİMLER, *Kıbrıs BarıŖ Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, s. 198

¹⁸ MÜTERCİMLER, *Kıbrıs BarıŖ Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, s. 201-202

2. Komando Taburu da Pınarbaşı'ya saat 11.45'de indi. 3. Komando Taburu dört saat sonra saat 15.45'de Gönyeli'ye indi. Nevşehir Jandarma Komando Taburu saat 18.45'de Hamitköy'e indi. 3. Komando Taburu'nun bir bölümü Kıbrıs Türk Alayı emrine girdi. Nevşehir Jandarma Komando Taburu Lefkoşa-Girne yolundaki Dikmen Köyü istikametine yerleştirildi. Hava kararmak üzereyken tank ve zırhlı araçlarla takviyeli Yunan Alayı, Kıbrıs Türk Alayı'na karşı taarruza başladı. Yunan Alayı'nın Kıbrıs Türk Alayı'nı Kuzeyden, Gönyeli üzerinden kuşatarak imha etmeye çalıştığı anlaşılmaktaydı. Bu durum üzerine 4. Paraşüt Taburu, Kıbrıs Türk Alayının emrine verildi. Ancak bu tabur sabaha karşı Kıbrıs Türk Alayının emrine girebildi. Buna rağmen Kıbrıs Türk Alayı savunmasını başarıyla sürdürdü ve Yunan Alayı'nın taarruzunu geriye püskürttü.

Diğer taraftan Rum Milli Muhafız kuvvetleri, Girne Boğazı'nın Batısındaki Doruyol tepesini yirmi dokuz Mücahidi şehit ederek ele geçirdiler ve Girne Boğazı'na hâkim oldular. Kuzey Kıbrıs kıyıları boyunca uzanan yüksek, ormanlık ve yol vermez Beşparmak Dağları, inen birliklerle çıkan birlikleri bir duvar gibi ayırdığından, Lefkoşa – Girne yolunun geçtiği Beşparmak Dağları'nın o bölgedeki tek geçiti olan Girne Boğazı'nın önemi çok fazlaydı. Bu sebeple 1. Komando Taburu, Doğruyol tepesine karşı taarruza başladı ve sabaha kadar Doğruyol Tepesini ele geçirerek Girne Boğazı'nı kontrol altına aldı. 2. Komando Taburu da Girne Boğazı'nın Kuzey sırtlarını temizleyerek güvenlik altına aldı.¹⁹

2. Harekâtın İkinci Günü (21 Temmuz 1974)

a. Askeri Harekâtın Gelişimi

Kıbrıs'ta Çakmak Özel Görev Kuvveti, Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin yoğun topçu ve havan ateşleri nedeniyle ilerleyememekteydi. Çakmak Özel Görev Kuvveti, daracık bir alanda sıkışık bir vaziyetteydi. Çakmak Özel Görev Kuvveti, Beşparmak Dağları'ndaki Rum koruganlarından yapılan ateşin altındaydı. Rumların harekâtı; havadan inen birliklerle, denizden çıkan birliklerin birleşmesini engellemek ve bu birlikleri imha etmektir. Çakmak Özel Görev Kuvvetini takviye edecek olan Tuğgeneral Hakkı Borataş'ın emrindeki Bora Özel Görev Kuvveti saat 13.30'da Mersin'den Kıbrıs'a hareket etti. Bora Özel Görev Kuvveti, eldeki çıkarma araçlarıyla bir defada ancak bir tugaylık bir kuvvet taşınabildiği için, 39. Piyade Tümeni'nde oluşturulmuş bir tugaydı.

Hava İndirme Tugayının 2. Paraşüt Taburunun Girne Boğazı-Ozanköy istikametindeki taarruzları Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin yoğun top ve havan ateşleri nedeniyle gelişemedi. 1. Paraşüt Taburu Dağyolu ile Karatepe arasındaki bölgeyi savunmaya devam

¹⁹ ARTUÇ, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, s. 201–202

ederken, 3. Paraşüt Taburu Rum Bozdağı doğrultusunda taarruza başladı ve Rum Bozdağı'nı ele geçirdikten sonra Dikmen Tepe'ye Türk bayrağını dikti. 3. Paraşüt Taburu bölgenin kayalık ve ormanlık oluşu nedeniyle fazla ilerleme imkânı bulamadı. Helikopterlerle Pınarbaşı'ya getirilen 230. Piyade Alayının 1. Taburu Hava İndirme Tugayının emrine verildi. Bu tabur ancak akşama harekete hazır hale gelebildi. Komando Tugayının 1. Komando Taburu, Rum Milli Muhafız kuvvetlerine karşı yan ve geri güvenliği sağlarken 2. ve 3. Komando Taburları çıkan kuvvetlerle birleşmek üzere Zeytinlik – Girne istikametinde taarruza geçtiler. Taarruzlar Zeytinlik – Edremit ulaştı. Ancak haberleşme kurulamadığından çıkan birliklerle birleşme sağlanıp sağlanılmadığı öğrenilememektedir.²⁰

3. Harekâtın Üçüncü Günü (22 Temmuz 1974)

a. Harekâtın İçte ve Dışta Yarattığı Tepkiler

Türk Donanma Vakfı ile Türk Hava Kuvvetleri Vakfı'na yapılan bağışlar artarak devam etmekteydi. Bu arada Almanya'da çalışan 12 bin Türk işçisi de Kapıkule sınır kapısından *"Bizde cepheye gitmeye hazırız"* diyerek Türkiye'ye giriş yaptı. Bu arada harekâtın dışta yarattığı büyük yankı devam etmekteydi. İran Hükümeti adına bir açıklama yapan Dışişleri Bakanı Ali Rıza Pehlevi, Türk harekâtını desteklediklerini belirterek *"Hükümetim Kıbrıs'ın bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunması ve Kıbrıslı Türklerin Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla teminat altına alınan haklarının korunması gerektiğine inanmaktadır."* dedi.²¹

Diğer taraftan harekât ile ilgili haberler de dış basında yer almaya devam etmekteydi. İngiliz The Times Gazetesi, başyazısında Türk harekâtını trajik bir gelişme olarak nitilemekte, ancak Türkiye'nin amaçlarının tamamıyla haklı, hatta alkışlanacak şeyler olduğunu belirtmekteydi. Ayrıca, ne İngiliz ve ne de Amerikalı devlet adamlarının bu harekâtı eleştirmeye hiçbir haklarının bulunmadığını kaydetmekteydi. İngiliz Daily Mail Gazetesi ise, Amerika ve İngiltere'yi suçlamakta ve Türkiye'nin İngiltere'ye birlikte harekete geçmek için başvurduğunu, fakat İngiltere'nin kılını bile kıpırdatmadığını yazmaktaydı. İngiliz Daily Telegraph Gazetesi ise, Türk harekâtının birçok tehlikeyi de beraberinde getiren NATO için büyük bir darbe olduğunu yazmaktaydı.²²

²⁰ ARTUÇ, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, s. 217–218

²¹ *Milliyet Gazetesi*, (23 Temmuz 1974), s. 3.

²² *Milliyet Gazetesi*, (23 Temmuz 1974), s. 5.

b. Ateşkesin Kabulü

Ateşkes için dış baskılar Türk hükümeti üzerinde yoğunlaşmış bulunmaktaydı. Özellikle Birleşmiş Milletler, NATO, Amerika ve Sovyetler Birliği bu yöndeki baskılarını arttırdı. Dış baskıların artması neticesinde, Türk hükümeti, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararını kabul ederek 22 Temmuz 1974 saat 17.00'den itibaren ateş kesmeye karar verdi. Yunan askerî hükümeti de Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Arapakis aracılığıyla, Atina'da bulunan Amerikan Temsilcisi Joseph Sisco'ya ateş kesmeye razı olduklarını bildirdi. Türk hükümetinin ateşkes kararı Başbakan Bülent Ecevit tarafından saat 10.00'da düzenlenen basın toplantısında açıklandı. Başbakan Bülent Ecevit, basın toplantısında; Birleşmiş Milletler kararlarına saygılı, barışçı bir ülke olan Türkiye'nin Güvenlik Konseyi'nde Kıbrıs için alınan ateşkes kararına uymayı kabul ettiğini ve ateşkesin Türkiye saati ile 17'de yürürlüğe gireceğini söyledi. Türk Silahlı Kuvvetleri ile Kıbrıslı Türk Mücahitlerin el ele iki günde büyük bir başarı elde ettiklerini ve Türkiye'nin dünyada iki gün öncesine oranla başka bir yerinin bulunduğunu da sözlerine ekleyen Başbakan Bülent Ecevit, elde edilen başarının Kıbrıslı Türklere, bütün Kıbrıslılara, Türk Milletine ve insanlığa hayırlı olmasını diledi. Başbakan Bülent Ecevit, Türk hükümetinin ateşkes kararını açıkladığı sırada Kıbrıs'ta inen birlikler ile çıkan birlikler birleşmiş bir durumda değildi. Pladini plajına çıkacak olan Bora Özel Görev Kuvveti'nin yardımıyla bu birleşmenin saat 17.00'ye kadar gerçekleşmesi ve güvenli bir askeri bölgenin ele geçirilmesi beklenmekteydi.. 22 taşıma aracı ve Donatan ile Truva gemilerine binmiş olan Bora Özel Görev Kuvveti, Pladini plajına 21 saatlik bir yolculuk sonrasında 22 Temmuz 1974'de, saat 10.30'da varabildi 39. Piyade Tümeni Komutanı Bedrettin Demirel de Bora Özel Görev Kuvveti'nin başındaydı. Tümgeneral Bedrettin Demirel, Tuğgeneral Hakkı Borataş'a kıyıya ayak basılır basılmaz Bora Özel Görev Kuvveti'ni komutası altına alarak Girne istikametinde taarruz etmesi emrini verdi.²³

Bora Özel Görev Kuvveti, Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin top ve havan ateşleri altında saat 10.30'da başlattığı çıkartmayı saat 15.30'da tamamladı. Bu çıkartma sırasında Çakmak Özel Görev Kuvveti'nin Kıbrıs'taki tek topçu taburu ve diğer silahları Bora Özel Görev Kuvveti'ni korumaktaydı. Bora Özel Görev Kuvveti'nin taarruzları neticesinde Girne Boğazında 3. Komanda Taburu ile birleşme sağlandı. Böylece inen birliklerle çıkan birlikler

²³ MÜTERCİMLER, *Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, s. 283

birleşmiş oldu. Bora Özel Görev Kuvveti, 3. Komanda Taburu ile birlikte saat 17.00'de Girne'ye girdi.

Kıbrıs'ta saat 17.00'de ateş kesilmesi gereken sırada, iki taraf arasındaki çatışmalar tüm şiddeti ile sürmekteydi. 11 yıl önce Kanlı Noel Olayları sırasında Kıbrıs Türk toplumunun elinden zorla alınan Küçük Kaymaklı köyü, Kıbrıs Türk Alayının bir piyade bölüğü ile takviye ettiği Lefkoşa Sancağı Mücahitleri tarafından saat 18.30'da ele geçirildi.²⁴

c. Ateşkes Sonrası Kıbrıs'ta Durum

Kıbrıs'ta ateşkes sağlandığında Türk birliklerinin eline geçen Girne ile Lefkoşa arasında dar bir bölgeydi. Bu dar bölgenin dışında kalan Türk yerleşim bölgeleri Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin saldırısına uğramış bulunmaktaydı. Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin eline geçen Limasol'da 1.750 Türk erkeği tutuklanarak şehrin açık futbol stadyumuna doldurulmuş bulunmaktaydı. Larnaka'da ise yaşları 12 ile 90 arasında değişen kadın, çocuk, yaşlı 873 Türk, 100 öğrenciyi barındıracak şekilde yapılmış olan bir okula hapsedilmiş bulunmaktaydı. Baf'ta ise şehri ele geçiren Rum Milli Muhafız kuvvetleri, 14 masum Türk'ü kurşuna dizdiler. Londra'da yaşayan Kezban Derviş'in tanık olduğu olaylar ile ilgili olarak 23 Temmuz 1974 tarihinde basına yansıyan haberlerden; *"Limasol'a amcamı ziyarete gitmiştim. Cumartesi öğleden sonra evimize baskın yapan Rumlar amcamı, yengemi ve bütün ailesini öldürdüler. Kaçmayı başarmıştım. Rum askerleri arkamdan koşuyor ve devamlı olarak ateş ediyorlardı. Rum askerlerin Türk rehinelere bir meydana toplayarak makineli tüfek ateşiyle öldürdüklerini gördüm"* ile öldürülenlerin çoğunun kadın, çocuk ve yaşlı kimseler olduğu anlaşılmaktadır.²⁵

Rum vahşeti sadece Türklerin anlattıklarından değil, yabancıların şahitlikleriyle de ortaya çıkıyordu. Nitekim Alman turist Ingrid Hebil'in tanık olduğu olaylar kendi ağzından 30 Temmuz 1974 tarihinde Almanya'nın Sesi Radyosundan; *"Magosa etrafındaki köylerde Rum Milli Muhafızları, vahşetin eşsiz örneklerini gösterdiler. Türk evlerine girdiler; acımasızca kadın ve çocuklara mermi sıktılar; birçok Türkü gırtlaktan kestiler; Türk kadınları toplayarak ırzlarına geçtiler."* şeklinde dünya kamuoyuna yansımaktaydı. Rumların verdiği dehşeti gören Fransız muhabir Jean Meuvecelle ise 24 Temmuz 1974 tarihli France Soir Gazetesinde; *"Son derece utandırıcı olayları kendi gözlerimle gördüm. Rumlar Türk camilerini yaktılar ve Magosa civarındaki köylerde bulunan Türk evlerini ateşe verdiler. Silahı ve savunması olmayan Türk köylüleri Rum çapulcular tarafından yaratılmış vahşet*

²⁴ ARTUÇ, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, s. 245

²⁵ *Hürriyet Gazetesi*, (31 Temmuz 1974), s. 3.

çinde yaşamaktadırlar... Ellerinde bazukaları olan Rumlar, Türk köylerinde büyük kargaşalıklara sebep olmaktadır. Rumların bu hareketleri insanlık namına utanç vericidir.” demektedir.²⁶

Bir tarafta, Türk birliklerinin elinde bulunan Girne ile Lefkoşa arasındaki dar bölgenin dışında kalan Türk yerleşim bölgeleri kötü bir durumda bulunurken diğer tarafta, Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından Türk birliklerine ateş açılması nedeniyle ateşkes ihlalleri yaşanmaktaydı. 22 Temmuz'dan 30 Temmuz'a kadar geçen süre içinde yaşanan ateşkes ihlalleri sonucunda, Türk birlikleri, Yukarı ve Aşağı Dikmen(Dikomo), Kaynakköy(Sihari), Taşkent(Vuno), Akçiçek(Siskilip) bölgelerini ele geçirdiler ve ayrıca Lefkoşa Havaalanı çevresinde de ilerleme kaydettiler. Lefkoşa Havaalanı'nın Türk birliklerinin eline geçmesinin önlenmesi amacıyla Lefkoşa Havaalanı'nın kontrolünü ele alan Birleşmiş Milletler Barış Gücü'ne mensup İngiliz askerleriyle Türk birlikleri arasında bir çatışma olasılığını ortadan kaldırmak için, Türk hükümeti, 24 Temmuz 1974 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısında Lefkoşa Havaalanı'nı kuvvet kullanmak suretiyle ele geçirmek için girişimde bulunmamayı kabul etti.²⁷

Birinci Barış Harekâtı ile ilgili olarak 23 Temmuz 1974'te Başbakan Bülent Ecevit tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde açıklanan resmi rakamlara göre; Türk Silahlı Kuvvetleri, harekât sırasında 57 şehit, 184 yaralı, 242 kayıp vermiş bulunmaktaydı. Kayıplara Kocatepe sokulmamış ve rakamlar Genelkurmay Başkanlığı'na gelen listelere dayandırılmış bulunulmaktaydı. Nitekim 25 Temmuz 1974'te yapılan açıklamada kayıp sayısının 16'ya düştüğü belirtildi.²⁸

²⁶ İsmail BOZKURT, “*Kıbrıs'ın Tarihine Bir Bakış*”, *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi*, (Editörler: İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil), Ahşen Matbaacılık Ankara: 2001, s. 218

²⁷ ARTUÇ, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, s. 269

²⁸ *Hürriyet Gazetesi*, (26 Temmuz 1974): s. 1

C. Cenevre Konferansı

Bölgede barışın sağlanması ve Kıbrıs'ta anayasal düzenin yeniden tesisi için düzenlenen İkinci Cenevre Konferansı, daha başlamadan başarısızlığa mahkûm edilen bir konferans oldu. Bunun başlıca nedeni Yunanistan ve Kıbrıs Rum tarafının, daha mürekkebi dahi kurumadan, 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Antlaşması ile üstlenmiş oldukları yükümlülükleri reddeden bir tutum içine girmiş olmalarıydı. Ateşkes ihlal edilmekte ve gerçekte bunların önlenmesi amacıyla kabul edilmiş olan güvenlik bölgesinin saptanmasına yanaşılmamakta, işgal altındaki Türk köyleri boşaltılmamakta, esirler serbest bırakılmamaktaydı. Ateşkes hattının ve güvenlik bölgesinin saptanması sorunu, bu yoldaki çalışmalara daha 2 Ağustos'ta başlanmış olmasına rağmen, ancak Cenevre Konferansı başladıktan sonra, 9 Ağustos'ta, uyuşmazlık konusu olan bir iki bölge dışında anlaşmaya varılmasıyla, kısmen çözümlenebildi. İşgal altındaki Türk köylerinin boşaltılmaya başlanacağı 11 Ağustos'ta açıklandığı halde, Larnaka, Limasol ve Baf'taki bir iki girişim dışında, Türk köylerinin boşaltılması gerçekleştirilmedi.

30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Anlaşması'nda kararlaştırdığı gibi, 8 Ağustos 1974'te, İsviçre'nin Cenevre kentinde, Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan'ın katılımıyla İkinci Cenevre Konferansı'başladı. 10 Ağustos 1974'te Kıbrıs Türkleri adına Rauf Denктаş ve Kıbrıs Rumları adına Glafkos Klerides'in de katılımıyla konferansın görüşme tarafları beşe çıkmış olmaktaydı.²⁹

Cenevre Konferansı'nda beşli görüşmeler 10 Ağustos 1974'te, saat 17.30' da başladı. Bu görüşmelerde söz alan Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides, "1960'a dönelim" önerisi yaptı. Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros da Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides'i destekledi. İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan da 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe giren Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın devam ettirilmesinden yana tavır aldı.³⁰

Kıbrıs Türk toplum temsilcisi Rauf Denктаş ise bir saatlik konuşmasında, Kıbrıs Türk toplumunun geçen 11 yıl boyunca çektiklerini ayrıntılı şekilde dile getirdi. Rauf Denктаş'a göre; yıllardır Türklerin ezilmesine yol açan 1960 düzenine geri dönülemezdi. Kıbrıs'ı ve toplumu koruyamayan bir Anayasa kâğıttan ibaretti. Kıbrıslı Türkler, coğrafi esasa dayanan, güvenlik içinde yaşayabilecekleri bir bölge ve idarede taksim istemekteydiler. Yunanistan

²⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, (11 Ağustos 1974), s. 1

³⁰ DENKTAŞ, *Kıbrıs Girit Olmasın*, s. 390-391

Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides, Kıbrıs Türk toplumunun haklarını gözetecek bir anlaşmaya kesinlikle yanaşmak niyetlisi değillerdi. Amaçları zaman kazanmak, meseleyi diplomasinin dolambaçlı yollarına sokmak ve milletlerarası baskıyla yeniden eski durumu diriltmekti. Birkaç ay sonra Makarios yine başa geçer, Kıbrıs Türk toplumu üzerindeki baskı da hiçbir şey olmamış gibi sürerdi. Bu amaçlar doğrultusunda ne Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ne de Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides hiçbir uzlaşmaya yanaşmadılar. Sözlü olarak kabul ettikleri birçok şeyi bile yazılı olarak tanımaktan kaçındılar. İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan da buna göz yummakta, görüşmelerin hiçbir sonuç alınmadan devamında bir neden görmemekteydi. Bu arada Kıbrıs'taki Türk birliklerinin etrafına süratli bir şekilde Rum askeri yığınağı yapılmaktaydı.³¹

Türk tarafı, son bir uzlaşma sağlamak için, 12 Ağustos 1974'te federasyonla ilgili iki öneriyi Yunan-Rum tarafına verdi. Bu önerilerden birincisi, iki bölgeyi kapsayan bir federasyondur. Türk bölgesi aşağı yukarı şimdiki duruma benzer şekilde Kuzey Kıbrıs'ı kapsamaktaydı. İkincisi ise, altı kantonlu bir Türk bölgesi ile iki kantonlu bir Rum bölgesini kapsayan bir federasyondur. Asıl Türk önerisi birincisi; iki bölgeyi kapsayan bir federasyondur. Ama başta Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissinger olmak üzere, kısa bir zamanda anlaşmaya varılmasını isteyen yabancıların istekleri üzerine ikinci öneri; kantonlu federasyon önerisi de bir alternatif olarak önerilmekteydi. Her iki öneride de Kıbrıs Türk toplumuna Kıbrıs'ın %34'ü bırakılmakta ve ayrıntılar üzerinde tartışma yolu açık tutulmaktaydı. Türk tarafı, önerilerine cevap için Yunan-Rum tarafına 13 Ağustos 1974 akşamına kadar süre tanıdı.³²

Cenevre Konferansı'nın son toplantısı 13 Ağustos 1974 akşamı saat 19.00'da başladı. Toplantıda federasyonla ilgili Türk önerilerine, Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides'in cevap vermesi gerekmekteydi. Ancak Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros 36 saat, Kıbrıs Rum toplum temsilcisi Glafkos Klerides ise 48 saat süre istediler. Bunun üzerine Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, "Bence buradaki görevimiz artık bitmiştir." dedi. Konferans, Perşembe günü toplanmak üzere saat 02.20'de sona erdi. Türkiye Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Perşembe günü toplantıya katılıp katılmayacağı yönündeki soruya cevap dahi vermeden konferans salonunu terk etti. Özel telefon hattından Başbakan Bülent Ecevit'i arayarak İkinci Barış Harekâtı'nı başlatacak

³¹ DENKTAŞ, *Kıbrıs Girit Olmasın*, s. 392

³² ARTUÇ, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, s. 310-311

olan parolayı verdi. Bu parola, “*Ayşe artık tatile çıkabilir.*” idi. Ayşe, Dışişleri Bakanı Turan Güneş’in 17–18 yaşlarındaki kızıydı.³³

D. İkinci Barış Harekâtı

1. Harekâtın Birinci Günü (14 AĞUSTOS 1974)

Birinci Barış Harekâtı’ndan sonra, 39. Piyade Tümeni’nin geri kalanı ve 28. Piyade Tümeni Kıbrıs’a gönderilmiş bulunmaktaydı. Bu birliklerin Kıbrıs’a gönderilmesinin başlıca iki nedeni vardı. Birinci neden, Girne ve Lefkoşe arasındaki dar bölgede sıkışık vaziyette olan Türk birliklerinin güvenliklerini sağlamaktı. İkinci ve asıl önemli neden ise, Cenevre Konferansları’ndan bir sonuç alınmazsa, Kıbrıs Türk toplumu için güvenlik sağlayacak olan Lefke – Lefkoşa – Magosa hattına kadar Kuzey Kıbrıs’ın ele geçirilmesini sağlamaktı.

Cenevre Konferansı’nın sonuçsuz dağılmasının hemen ardından 14 Ağustos 1974 sabahı saat 04.30’da Kıbrıs’taki Türk birlikleri harekete geçtiler. Tümgeneral Bedrettin Demirel’in emrindeki 39. Piyade Tümeni ve Tümgeneral Fazıl Polat’ın emrimdeki 28. Piyade Tümeni Girne kıyısından Magosa’ya doğru ilerlediler. 39. Piyade Tümeni Karatepe, Minareliköy ve Serdarlı’yı ele geçirdi. 28. Piyade Tümeni de Timbu Havaalanı, Kırklarköy ve Paşaköy’ü ele geçirdi. Girne kıyısında bulunan Çakmak Özel Görev Kuvveti de Arapköy, Gözübüyük ve Esentepe’yi ele geçirdi. Bu sırada Rum Milli Muhafız kuvvetleri, hızla geri çekilmekteydiler. Ancak Türk birliklerinin uzağında kalan ve kuşatma altında bulundukları

Türk yerleşim bölgelerine de tüm güçleriyle saldırmaktaydılar. Özellikle Magosa Kalesi’ne sığınmış olan sivil Türklere ve onları koruyan Magosa Sancağı Mücahitlerine, Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından yapılan saldırı çok şiddetliydi. Magosa Sancağı Mücahitleri, durumları çok kritik bir hal almasına rağmen mücadelelerine devam ettiler. 39. ve 28. Piyade Tümenleri’nin Güney yanını koruyan Kıbrıs Türk Alayı, düz ovada bulunduğu Yunan Alayının yoğun ateşine maruz kaldı. Buna rağmen Kıbrıs Türk Alayı, Yunan Alayını güneybatıdan kuşatmayı başardı.³⁴

İkinci Barış Harekâtı’nın başlamasından altı saat sonra bir basın toplantısı düzenleyen Başbakan Bülent Ecevit, Kıbrıs’ın meselelerine müzakere yoluyla çözüm aranabilmesi için durdurulan harekâtın, bu arayışlardan sonuç alınamayacağı belli olunca, tekrardan başlatıldığını açıkladı. Başbakan Bülent Ecevit’e göre; İkinci Barış Harekâtı’nın amacı Kıbrıs’ı kurtarmak ve bağımsızlığını korumaktı. Bu harekât amacına ulaştığında, Kıbrıs’ın Türk halkıyla birlikte Rum halkı da güvenliğe ve sürekli barışa ulaşmış olacaktı. Bu harekât Yunanistan’a ve Kıbrıslı Rumlara karşı değildi. Amaç, Kıbrıs’ta kurulacak dengeyi tekrar

³³ ORAN, *Türk Dış Politikası*, s. 747–748

³⁴ ZÜRCHER, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, s. 401

Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlarla eşit şartlar altında işbirliği yaparak beraberce sürdürmek, güçlendirmektir.

Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan da İkinci Barış Harekâtı ile ilgili olarak verdiği demecinde; garantörlük vazifesini diplomatik yollardan ifayı deneyen Türkiye'nin, ilk teşebbüsünde olduğu gibi bu noktada da Yunanistan ve İngiltere'den gerekli anlayışı göremediğini belirtti. Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'a göre; İkinci Barış Harekâtı, Kıbrıslı Türklerin ve aynı zaman da Kıbrıslı Rumların can ve mal emniyetlerini temin etmek, Kıbrıs'a huzur, sükûn ve barış getirmek gayesini gütmekteydi.

Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel de İkinci Barış Harekâtı ile ilgili olarak verdiği demecinde; Kıbrıs meselesinin, İkinci Barış Harekâtı ile şartları çok daha çetin olan yeni bir safhaya ulaşmış bulunduğunu belirtti ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bu harekâta başarılar diledi. Genel Başkanı Süleyman Demirel'e göre; Birinci Barış Harekâtı'nın erken durdurulması, müzakere masasında sonuç alınmasını güçleştirdi.

Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu da İkinci Barış Harekâtı ile ilgili olarak verdiği demecinde; Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletlerarası antlaşmalardan doğan hakların çiğnenmemesi ve Kıbrıs meselesine adil ve devamlı çözüm yolu bulunması için harekete geçmiş olduğunu ifade etti. Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu'na göre; coğrafi temele dayanan federasyon formülü, Kıbrıs'a barış ve huzur getirecekti.³⁵

Demokratik Parti Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle de Başbakan Bülent Ecevit'i ziyaret ettikten sonra gazetecilere verdiği demecinde; hükümeti tebrik ederken, Türk Silahlı Kuvvetlerinin önüne engel çıkarılmamasını istemekteydi. Diğer taraftan, Türk hükümetinin 15 Ağustos 1974 tarihli bildirisi, Kıbrıs'a yapılan İkinci Barış Harekâtı'nın nedenlerini ortaya koymaktaydı. Bu bildiriye göre;

1- Birinci Barış Harekâtı'ndan sonra Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 353 sayılı kararına uygun olarak Kıbrıs'ta bir anayasal düzenin ve huzur ve barışın kurulabilmesi için kendisine düşen görevi yerine getirmek üzere elinden geleni yaptı. Fakat Cenevre'de bu amaçla ilgili taraflar arasında mutabık kalınarak imzalanan 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Anlaşması ile gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış hususlardan hiçbirine diğer taraflar uymadı. Bu da yetmiyormuş gibi, nezaret altına alınıyor kisvesi ile silahsız ve savunmasız insanlar, medeni vicdanları isyana sevk eden şartlar içerisinde tutsak veya rehine tutulmağa devam edildi.

³⁵ *Milliyet Gazetesi*, (15 Ağustos 1974), s. 4.

2- Yunanistan, 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Antlaşmasıyla kabul ettiği, altına imza attığı yükümlülüklerden hiçbirine uymadı. Yunanistan 8 Ağustos 1974'te toplanan İkinci Cenevre Konferansı'nda da altı gün süre ile ciddi müzakerelerden kaçındı ve hatta sorunları görüşmeye bile yanaşmayan uzlaşmaz bir tutum içinde bulundu.

3- Bu koşullar karşısında bugüne kadar Türkiye tarafından büyük bir iyi niyet ve sabırla sürdürülen barışçı girişimlerin hiçbir olumlu sonuca varmayacağı açıkça ortaya çıktı.

4- Türkiye, diğer ilgili ülkelerle mutabık kalınacak bir hal çaresi bulmak hususundaki gayretlerinin Yunanlılar ve Rumlarca ısrarla engellenmesi dolayısıyla, Kıbrıs'ın bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün bir daha hiçbir şekilde tehdit edilemeyeceği ve Kıbrıs Türk toplumunun haklarının ve güvenliğinin korunacağı bir hukuk düzeninin kurulmasını tek başına sağlamak yoluna başvurmak zorunda kalmış bulunmaktaydı.

5- Kıbrıs Türk toplumu, Kıbrıs'ta bir imtiyaz istememekteydi, fakat esir veya hakları kısılmış bir azınlık muamelesine tabi tutulmağa da razı değildi. Tek isteği hak, vecibe ve sorumlulukları bakımından Kıbrıs'taki Rumlarla eşit olanaklara sahip olabilmektir.

6- Türkiye, birçok kez açıkladığı üzere, Kıbrıs'ın silahlandırılması gibi bir amaç gütmemekteydi. Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin bir toprak talebi de yoktu. Ancak Türkiye, garantör devlet sıfat ve yetkileriyle Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü, Kıbrıslı Türklerin hak ve yararlarını korumayı kendisine görev bilmekteydi ve bundan sonra da bilecekti.

7- Bu harekât Yunanistan'a karşı değildi. Kıbrıs Rum toplumuna da karşı değildi. Bu harekât, Kıbrıs'ın bağımsızlığını güvence altına almaya, Kıbrıs'ta barış ve sükûn sağlamaya ve bölgede sürekli bir barışın yerleşmesine yönelikti. Diğer taraftan, İkinci Barış Harekâtının başlaması üzerine Yunanistan ve İngiltere tarafından toplantıya çağrılan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 357 sayılı kararı aldı. Bu karara göre; Güvenlik Konseyi,

1- Bütün hükümleriyle 353 sayılı kararını teyit etmekte ve ilgili tarafları gecikmeksizin bu hükümleri uygulamaya çağırıyordu.

2- Hâlihazır çatışmanın bütün taraflarının, her türlü silah atışını ve askeri harekâtı durdurmalarını istemekteydi.

3- 353 sayılı karar uyarınca, bölgede barışın ve Kıbrıs'ta anayasal hükümetin yeniden iadesi için görüşmelerin yeniden başlaması çağrısında bulunmaktaydı. Bu arada Yunanistan, iki NATO üyesi arasındaki anlaşmazlığı çözemediği gerekçesiyle NATO'nun askeri

kanadından çekildiğini açıkladı. Yunanistan, böyle bir politik tutumu izlemekle, NATO'yu Türkiye üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmak istemekteydi.³⁶

2. Harekâtın İkinci Günü (15 AĞUSTOS 1974)

Harekâtın ikinci günü 39. Piyade Tümeni, Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin önemli bir deniz üssü olan Magosa'nın kuzeyindeki Boğaz'ı ele geçirirken, 28. Piyade Tümeni de Magosa'yı ele geçirdi. Magosa'nın ele geçirilmesiyle Magosa kalesine sığınmış olan 12.000 Kıbrıslı Türk kurtulmuş oldu. Komando Tugayı da Güzelyurt istikametinde taarruza başladı. Ancak tankların bir kısmının Rum Milli Muhafız kuvvetleri tarafından hazırlanmış olan mayın tarlasına düşmesi ve arazinin de dolaşmaya uygun olmaması nedeniyle taarruz durduruldu. Diğer taraftan, tekrar toplanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 357 sayılı karar doğrultusunda 358 ve 359 sayılı kararları aldı.

İkinci Barış Harekâtı da dış basında büyük yer buldu. Amerikan The New York Daily News Gazetesi, İkinci Barış Harekâtı'yla ilgili haberlere geniş yer vererek Türkiye'nin Kıbrıslı Türkleri korumak için Kıbrıs'a yeniden müdahaleye mecbur kaldığını belirtmekteydi. Bu arada Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından çekilmesine de değinen The New York Daily News Gazetesi, "*Kıbrıs'taki çatışmalar özellikle NATO açısından Amerika'yı kuşkuya düşürmektedir. Türkiye ve Yunanistan NATO'nun Güneydoğu kanadını oluşturan iki unsurdur. Bu iki ülkenin kavgasından çıkarı olan tek ülke ise Sovyetler Birliği'dir.*" demektedir.

İngiliz The Guardian Gazetesi ise, Türkiye'nin haklı davasını savunduğunu, fakat isteklerini silah zoruyla elde etmeye çalışmasının barış ümitlerini söndürebileceğini belirtmekteydi.

İngiliz The Times Gazetesi ise, Türkiye'nin haklı olmasına rağmen bu davranışının Türkiye ile Yunanistan arasında yıllardan beri süren anlaşmazlığın düzelmesi yolundaki son şansı da ortadan kaldırdığını belirtmekteydi.

İngiliz Daily Mirror Gazetesi ise, büyük devletlerin Türkiye'yi yatıştırmasının ve tekrar görüşme masasına oturmaya razı etmesinin gerektiğini belirtmekte ve Türkiye'nin Ada'da askeri harekâtını sürdürmekle hata ettiğini yazmaktaydı.

³⁶ Milliyet Gazetesi, (15 Ağustos 1974), s. 1

İngiliz Daily Telegraph Gazetesi ise, Türkiye'nin Cenevre'de görüşme masasına tekme attığını ve arkasından Kıbrıs'ta askeri harekâta giriştiğini yazarken, bu harekâtı esefle karşıladığını bildirdi.

İngiliz Daily Mail Gazetesi ise, taksimın Kıbrıs için en iyi çözüm yolu olacağını belirtmekte ve bir Türk- Yunan savaşının önlenmesi için büyük devletlerin müdahale etmesini istemekteydi.

İngiliz Financial Times Gazetesi ise, Türkiye'nin bir hafta öncesine kadar dünyanın büyük ölçüde sempatisini kazanmış olduğunu, fakat son davranışıyla da bu sempatiyi kaybettiğini belirtmekteydi.

İngiliz Daily Express Gazetesi ise, Türkiye'nin batıda dostlarının çok olduğunu, lakin bu dostluğu kaybetmemesi için dikkatli davranması gerektiğini belirtmekte ve Türkiye'nin Ada'ya ikinci harekâtı yapmakla büyük hata ettiğini yazmaktaydı.

Fransız Le Figaro Gazetesi ise Türkiye'nin Amerika'ya hayır demek cesaretini göstermiş olduğunu ve konferans masasında kendisine verilmeyenleri bileğinin gücüyle almak kararlılığında olduğunu belirtmekteydi.

Fransız Le Wuestien de Paris Gazetesi ise, Sovyetler Birliği ve özellikle Amerika'nın Kıbrıs uyuşmazlığını, hiç değilse geçici olarak istedikleri gibi kontrol altına alamadıklarının ortada olduğunu ifade etmekteydi.³⁷

Alman Die Welt Gazetesi ise Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından çıkmasıyla NATO'nun sarsıldığını belirterek, NATO'nun Türkiye ile Yunanistan'ı tekrar masa başına getirmesinin gerektiğini söylemekteydi.

Alman Frankfurter Allgemeine Gazetesi ise, Yunanistan'ın NATO'nun askeri bütünlüğünden ayrılmasının çok tehlikeli olduğunu belirtmekteydi.³⁸

Lübnan gazetesi El Muharrer ise *"Türkler nihayet dünyanın anladığı dilden konuşmaya başladılar."* başlıklı makalesinde, *"Türkiye, daha baştan bütün Ada'yı birden ele geçirip, istediği çözümü kabul ettirebilirdi. Oysa Türkiye iyi niyet gösterip Yunanistan, Amerika ve İngiltere'ye taraflarca kabul edilebilir bir çözüm yolu bulmaları olanağı vermek için, askeri harekâtını sınırlı tuttu. Türkiye, bütün Kıbrıs buhranı boyunca tam bir gerçekçilikle davrandı. Çünkü ne istediğini iyi biliyordu. Fakat Yunanistan müteredit ve yanlış adımlar atmaktan başka bir şey yapmadı."* demekteydi.

³⁷ Milliyet Gazetesi, (16 Ağustos 1974), s. 3.

³⁸ Hürriyet Gazetesi, (16 Ağustos 1974), s. 2.

Bir diğerk Lübnan gazetesi El Sabah ise, “Bileğinin gücüyle hakkını elde eden Türkiye, bütün dünyanın gözlerini üzerine çekmiştir. Bir teslimiyet politikasına son vermiş olan Türkiye, bu tutumundan geri dönerse hata etmiş olur.” demektedir.

Ürdün gazetesi El Rey ise, “ *Türkiye ne vaatlerin ne de diplomatik faaliyetlerin tuzağına düşmemiş ve soydaşlarını kurtarmak için ordusunu Kıbrıs’a göndermiştir. Yoğun bir diplomatik faaliyetten sonra askeri teşebbüse geçen Türkiye, kendisinin ve soydaşlarının çıkarlarını koruyacak güçte olduğunu ispatlamıştır.* ” demektedir.

Başbakan Bülent Ecevit, saat 20.45’te BBC Televizyonu’na verdiği demecinde; İngiltere’de vicdanlarda büyük bir yük duyuluyorsa, bu yükün Türkiye’ye ağır ve haksız eleştiriler yükletilerek hafifletilmeye kalkışılmaması gerektiğini belirtti.³⁹

3. Harekâtın Üçüncü Günü (16 Ağustos 1974)

Harekâtın üçüncü günü, 39. Piyade Tümeni Karpas Yarımadasını güvenlik altına alırken, 28. Piyade Tümeni de Magosa çevresini güvenlik altına almaktaydı. Komando Tugayı ise, mayın tarlasının temizlenmesinden sonra yeniden taarruza başladı. Hızla ilerleyen Komando Tugayı Güzelyurt, Lefke ve Yeşilirmak’ı ele geçirdi. Diğer taraftan Kıbrıs Türk Alayı ile Yunan Alayı arasında harekâtın ikinci günü azalan çatışmalar, harekâtın üçüncü günü yeniden şiddetlendi. Kıbrıs Türk Alayı taarruza geçerek Yunan Alayı’nın komuta merkezini ele geçirdi. Böylece Yunan Alay Sancağının da içinde bulunduğu birçok mühimmat Kıbrıs Türk Alayının eline geçti.

Başbakan Bülent Ecevit, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar ile görüştüktan ve Bakanlar Kurulu’nu topladıktan sonra saat 14.30’da düzenlediği basın toplantısında, Türkiye açısından İkinci Barış Harekâtı’nın hedeflerine vardığını ve saat 19.00’den itibaren ateşkesin uygulanacağını bildirdi. Ayrıca Başbakan Bülent Ecevit, İkinci Barış Harekâtıyla çıkmaza saplanmış olan müzakerelerin önündeki engellerin ortadan kaldırıldığını, uzun sürebilecek bu müzakerelere Kıbrıslı Türklerin güvenliği sağlam esaslara bağlandığı için rahatça zaman ayrılabilceğini ve coğrafi esasa dayanan iki otonom idareden oluşan federal bir Kıbrıs devletinin temelini atılmış olduğunu belirtti. Başbakan Bülent Ecevit, basın toplantısı düzenlediği sırada, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi de 357 sayılı karar doğrultusunda 360 sayılı kararı alarak Kıbrıs’ta ateşkesin sağlanması ve tarafların derhal görüşmelere başlaması için dördüncü defa çağrıda bulunmaktaydı.⁴⁰

³⁹ *Hürriyet Gazetesi*, (16 Ağustos 1974), s. 2.

⁴⁰ TOLUNER, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, s. 209

Kıbrıs'taki Türk birlikleri saat 19.00'da ateş kestiklerinde, Kıbrıslı Türkler için güvenlik sağlayacak olan Lefke-Lefkoşa-Magosa hattına kadar Kuzey Kıbrıs'ı ele geçirmiş bulunmaktaydılar. Bu arada Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'ı İkinci Barış Harekâtı nedeniyle teşekkür etmek için ziyaret eden Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denktaş, gazetecilere verdiği demecinde; federe bir Türk devletinin kurulduğunu, Türk askerinin ulaştığı yerin ise sınır olduğunu ifade etti.

Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan da Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denktaş'ın bu sözlerini dinledikten sonra gazetecilere verdiği demecinde; *"Biz Ada'nın ayrılmasını arada kesin bir çizgi bulunmasını istiyoruz. Eşit fedakârlık, bizim yapabileceğimizin azamısidir."* dedi.

İkinci Barış Harekâtı ile ilgili olarak gazetecilere bir demeç veren Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, Türkiye'nin Kıbrıs'taki soydaşlarına tatbik edilmeye kalkışılacak insanlık dışı muamelelere seyirci kalamayacağını, herkesin görmüş ve öğrenmiş olduğunu açıkladı. Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, gazetecilere verdiği diğer bir demecinde ise; İkinci Barış Harekâtı'nın büyük bir başarı ile neticelenmiş olduğunu ve bu başarının Kıbrıs'ta devamlı sulhu sağlamak için yeterli ölçüde bulunduğunu belirtti.⁴¹

Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu da gazetecilere verdiği demecinde; İkinci Barış Harekâtı'ndan duyulan memnuniyeti belirterek Kıbrıs meselesine bulunacak addan ziyade bu çözümün muhtevasının önemli olduğunu ifade etmekteydi. Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin güvenliği açısından çözümün kesin bir coğrafi temele dayanmasının, Türk bölgesinde Türklerin çoğunlukta olmasını sağlayacak ve Kıbrıs'ın Rum kesiminin ileride Türkiye'ye karşı bir Yunan üssü haline gelmesini önleyecek tedbirlerin alınmasının lüzumlu olduğunu dile getirmekteydi.

Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu, gazetecilere verdiği diğer bir demecinde ise; Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'ta sağladığı sonucun, Türkiye'nin güvenliği ve Kıbrıslı Türklerin geleceği bakımından en iyi çözüm yolunun bulunmasına imkân verecek ölçüye varmış olduğunu belirtti.⁴²

Diğer taraftan harekâtın üçüncü günü de Kıbrıs ile ilgili haberler dış basında yer almaya devam etmekteydi. İngiliz Daily Telegraph Gazetesi, Kıbrıs için iki çözüm yolu bulunduğunu ileri sürmekteydi. Bunlardan birincisi Kıbrıs'ın taksimi, ikincisi ise Kıbrıs'ın otonom bölgeler halinde yönetimiydi.

⁴¹ *Milliyet Gazetesi*, (20 Ağustos 1974), s. 10

⁴² *Milliyet Gazetesi*, (20 Ağustos 1974), s. 10

İngiliz Daily Express Gazetesi ise, Türkiye'nin başarılı bir askeri harekât ile dilediği çizgiye ulaştığını ve "*Türkiye kazandı.*" diye attığı büyük bir başlık altında, artık Yunanistan'ın evet demek zorunda olduğunu belirtmekteydi.

İngiliz The Times Gazetesi ise, "*Türkiye saldırgan bir ülke olmuştur. Türkiye, İkinci Cenevre Konferansı'ndaki anlaşmazlığı bahane ederek askeri bir çözüm peşinde koşmaktadır. Bu davranışı, Atlantik Antlaşması'na zarar vermekte ve Yunanistan ile bir uzlaşmanın ümidini kaybettirmektedir. Dünya kamuoyunda saldırgan bir ülke durumuna düşen Türkiye'ye ceza olarak Amerika, yaptığı silah ve yedek parça yardımını derhal durdurmalıdır.*" demektedir.

İngiliz The Guardian Gazetesi ise, "*Artık bir geçektir ki, hemen her şey sonuna gelmiştir. Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar kaybetmişlerdir.*" demektedir.⁴³

Birinci ve İkinci Barış Harekâtı sırasında; Türk Silahlı Kuvvetleri 498 şehit ve 1.200 yaralı verirken Kıbrıs Türk toplumu da 70'i Mücahit olmak üzere 340 şehit ve 1.000 dolayında yaralı verdi. Yunan-Rum tarafının ise 4.000 ölü ve 12.000 yaralı verdiği Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı Glafkos Klerides tarafından 19 Ağustos 1974'te açıklandı.

E.Amerikan Silah Ambargosu

1. Ambargonun Uygulamaya Konması

Türkiye ile Amerika arasında 1947 ve 1960 yıllarında imzalanan ikili antlaşmalar ve 1961 yılında yasalaşan Amerikan Dış Yardım Yasası, Türkiye'ye yapılan askeri yardımın savunma veya iç güvenliğin sağlanmasında kullanılabileceğini şart koşmaktaydılar. Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtında, Amerika'dan aldığı silahları kullanmakla bu koşulu ihlal ettiğini savunan Yunan lobisi, Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulanması için 1974 yılı Eylül ayından itibaren Amerikan Senatosu ile Temsilciler Meclisinden oluşan Amerikan Kongresi'nde kampanya başlattı. Hem Amerika Başkanı Gerald Ford ve hem de Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissenger, Türkiye'nin stratejik önemini çok iyi bildiklerinden, uygulanacak herhangi bir uygulamaya karşıydılar. Özellikle Amerika Başkanı Gerald Ford, bu kampanyayı başarısızlığa uğratmak için çok çaba harcadı. Lakin bu çabalarında başarılı olamadı. Çünkü

1- Türkiye'de haşhaş ekimi yasağının 1 Temmuz 1974'ten itibaren yürürlükten kaldırılması, Amerikan Kogresi'nde büyük tepki ile karşılandı. Bunun ardından Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirmesi ve Yunan lobisinin faaliyetleri Amerikan Kongresi'ni daha da Türkiye'nin aleyhine çevirdi.

⁴³ *Hürriyet Gazetesi*, (17 Ağustos 1974), s. 2.

2- Vietnam savaşı sebebiyle Amerikan Kongresi'nin, Amerikan hükümetine karşı güvenini kaybederek dış politika üzerinde bir kontrol tesis etmiş olması, Amerika Başkanı'nın dış politika üzerindeki etkisini zayıflattı.

3- Amerikan Kongresi'nde önemli bir etkinliği olan Yahudi lobisi, Türkiye'nin Arap ülkeleri ile Filistinlilere destek vermesi sebebiyle Yunan lobisine destek verdi.

4- Yunan lobisi, Amerika'da yaşayan Yunan asıllı Amerikan vatandaşlarını siyasi alanda aktif hale getirerek Amerikan Kongresi üzerinde baskı kurdu. Yunan asıllı Amerikan vatandaşları Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulanması için Amerikan Kongresi üyelerine mektuplar gönderdiler ve Amerika'nın birçok eyaletinde kitlesel gösteriler düzenlediler.⁴⁴

17 Aralık 1974'te Amerikan Senatosu'nun ve 18 Aralık 1974'te de Amerikan Temsilciler Meclisi'nin kabul ettiği 93-559 sayılı kanunla 5 Şubat 1975'ten itibaren Türkiye'ye karşı silah ambargosu Amerikan Kongresi tarafından uygulamaya kondu. Ambargo ile Türk-Amerikan ilişkileri Kıbrıs meselesine bağlanmış olmakta ve Türkiye'nin Kıbrıs konusunda taviz vereceği sanılmaktaydı.⁴⁵

2. Ambargonun Gelişimi

NATO içinde müttefik durumunda bulunan iki devletten birinin diğerine silah ambargosu uygulaması, tarihte eşine rastlanmayan bir gariplik örneği oldu. Komünist bir ülke olan Yugoslavya dâhil 92 ülkeye silah satan Amerika'nın NATO üyesi Türkiye'ye silah ambargosu uygulamasının açıklanır yanı yoktu. Türkiye'yi ve Türk kamuoyunu en çok üzen ise, Amerika'nın, yıllardan beri Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların yaptıklarını bir kenara atıp, Kıbrıslı Türkleri kurtarmak için harekete geçen Türkiye'yi suçlu gibi muameleye tabi tutması idi.

Silah ambargosunun uygulamaya girdiği 5 Şubat 1975'te Türkiye'ye sevk edilmesi gereken 200 milyon dolarlık askeri malzeme vardı. Amerika Başkanı Gerald Ford, silah ambargosu uygulamaya girdikten sonra bu ambargoyu kaldırmak için girişimlerde bulundu. Amerikan Senatosu, Başkan Gerald Ford'un 20 Şubat 1975'te yaptığı bir teklifi, nihayet 19 Mayıs 1975'te ele alarak, 40'a karşı 41 oyla, Başkan Gerald Ford'a silah ambargosunu kaldırma yetkisini verdi. Senatonun bu kararının Temsilciler Meclisi'nde onaylanması gerekmekteydi. Fakat Yunan lobisinin etkisi altında olan Temsilciler Meclisi, yerinden bile kıpırdamadı. Hiçbir harekette bulunmadı. Bunun üzerine Türkiye, 17 Haziran 1975'te

⁴⁴ Nasuh USLU, *Türk – Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000, s. 323

⁴⁵ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 811

Amerika'ya verdiği bir nota ile, Türkiye'deki Amerikan üslerinin statüsü hakkında Türkiye ile 30 gün içinde müzakereye girmedeği takdirde yeni bir durumun doğacağını bildirdi.⁴⁶

Türkiye'nin bu teşebbüsü tesirli oldu ve Senatonun 19 Mayıs 1975'te bir oy farkı ile kabul ettiği kanunu, Temsilciler Meclisi 24 Temmuz 1975'te ele aldı. Çok çetin tartışmalardan sonra, Temsilciler Meclisi, silah ambargosunun kaldırılmasını 206 oya karşı 223 oyla reddetti. Bunun üzerine Türkiye, 3 Temmuz 1963 tarihli Türk-Amerikan Savunma Birliği Antlaşmasını 26 Temmuz 1975'ten itibaren yürürlükten kaldırarak Türkiye'deki NATO harici tüm amerikan üs ve tesislerini, kontrol ve gözetim altına aldı.⁴⁷

Türkiye'nin bu kararlı tutumu, Temsilciler Meclisi'ni bir dereceye kadar yumuşattı. Temsilciler Meclisi 2 Ekim 1975'te kabul ettiği bir kararla, 5 Şubat 1975'ten önce anlaşması yapılmış ve parası Türkiye tarafından ödenmiş olan 185 milyon dolarlık askeri malzemenin sevkine izin verdi. Amerika'da 1976 yılında yapılan başkanlık seçimlerine Jimmy Carter kazandı. Yeni Başkan Jimmy Carter'ın çabaları neticesinde 26 Temmuz 1978'de Amerikan Senatosu ve 1 Ağustos 1978'de Temsilciler Meclisi, silah ambargosunu kaldırma kararı aldılar. Bu husustaki 95-384 sayılı kanun, 26 Eylül 1978'de Başkan Jimmy Carter tarafından imzalanarak yürürlüğe girdi.⁴⁸

Silah ambargosunun, Amerika'nın İran ile ilişkilerinin kopmak üzere olduğu ve bu yüzden Ortadoğu'daki durumunun ciddi şekilde zayıfladığı bir zamanda kaldırılması oldukça ilginçti. 1978 yılında İran'daki kukla Sah Rıza rejiminin gideceği, yerine Amerika karşıtı bir rejim gelme olasılığı fark edilmiş bulunmaktaydı. Amerika, silah ambargosunu kaldırarak Türkiye'yi yanına çekmeliydi. Aksi halde Sovyetler Birliği'ne karşı, bölgede zayıf duruma düşerdi. İran'da ayak sesleri duyulmaya başlayan yeni rejim, ambargonun ister istemez kaldırılmasına yol açmaktaydı.⁴⁹

Türkiye, silah ambargosu sayesinde savunmasının ne derece Amerika'ya bağımlı olduğunu gördü ve bunun sonucunda milli savunma sanayini canlandırmak için çalışmalara başladı. Ayrıca İslam ülkeleri ile ilişkilerinin geliştirilmesi için yeni arayışlar içine girdi. Türkiye, savunma sanayi konusundaki yeni seçenekleri, dış politikasının belirleyici unsuru olarak düşünmeye başladı. Diğer taraftan İsrail'in Amerika'dan satın aldığı F-15 av uçakları ile Lübnan hava sahasını 27 Haziran 1979'da ihlal ederek Suriye'ye ait yedi veya sekiz MİG-21'i düşürdüğünde Türkiye'ye karşı uygulanan silah ambargosunun tamamen Türk aleyhtarı bir tedbir olduğu ortaya çıktı. Çünkü İsrail'in bu hareketi Amerika ile yaptığı ikili

⁴⁶ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 812

⁴⁷ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 812

⁴⁸ ZÜRCHER, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, s. 402

⁴⁹ ARMAOĞLU, *Siyasi Tarih*, s. 814

antlaşmaların ihlali olduğu halde, Amerika'nın İsrail'e karşı silah ambargosu uygulamak için bir harekette bulunmadığı görüldü.

F. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin İlanı

Amerika, İngiltere ve Yunanistan'ın anlaşması suretiyle Makarios, 7 Aralık 1974'te Kıbrıs'a döndü ve Cumhurbaşkanlığı görevine başladı. Ancak 16 Ağustos 1960'da yürürlüğe giren Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na göre, 75 günden fazla görev dışı kaldığı için bir Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılması gerekmektedir. Glafkos Klerides'in yerine geçen Makarios, toplumlararası görüşmelere yanaşmamakta ve Kıbrıs meselesinin çözümünü zamana bırakmaktaydı. Kıbrıslı Türkler, Makarios'un bu uzlaşmaz tutumuna ve ayrıca 5 Şubat 1975'ten itibaren Türkiye'ye karşı uygulanmaya konan Amerikan silah ambargosuna olan tepkilerini, 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan ederek gösterdiler. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilan edilmesinin nedenleriyle amaçlarını belirten ve Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denктаş tarafından açıklanan 13 Şubat 1975'tarihli bildiriye göre; Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi'nin Bakanlar Kurulu ve Yasama Meclisi, 13 Şubat 1975'te Lefkoşe'de ortak bir toplantı yaparak ve aşağıdaki gerçekleri göz önünde tutarak,

—Kıbrıs Türk toplumu, Kıbrıslı Rumlar tarafından Anayasa uyarınca haiz olduğu hakları kullanmaktan alıkonulmuştur.

—Kıbrıs Türk toplumu, varlığını korumak ve can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla toplanmış olduğu bölgelerde uzun yıllar bütün iktisadi haklarından ve olanaklarından mahrum edilerek tehdit ve baskı altında tahammül edilemez şartlar içinde yaşamak zorunda bırakılmıştır.

—Kıbrıslı Rumların 1963, 1967 ve 1974 yıllarında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına son vermek girişim ve tehditleri karşısında, Cumhuriyet'in kurucularından birisi olan Kıbrıs Türk toplumu, ağır fedakârlıklar pahasına bu girişimlere karşı koymak zorunda bırakılmıştır.

Kıbrıs Türk toplumunun sosyal ve iktisadi hayatının yeni ve sağlıklı bir düzene tabi kılınması gereğini göz önünde tutarak, Kıbrıs'ın bağımsızlığına karşı olan ve bölünmesi veya herhangi bir başka devletle birleşmesi yolundaki her girişime kesinlikle karşı koymak inanc ve kararını teyit edildi. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağlantısızlık statüsünün gerekliliğine inanarak ve adanın yabancı çıkarlara hizmet etmesine izin vermemek kararını beyan ederek, Kendi bölgelerinde gelecekteki bağımsız Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına yol

açacak düzenin hukuki esasını yaratmak gereğini göz önünde bulundurarak nihai amacın iki bölgele bir federasyon çerçevesinde Kıbrıs Rum toplumuyla birleşmek olduğunu teyit edildi. Temel maddeleri milletlerarası hukuka uygun olarak milletlerarası antlaşmalarla saptanmış olan Cumhuriyet'in 1960 Anayasasının, aynı usulle Kıbrıs Federal Cumhuriyeti'nin Anayasası olarak değiştirilmesine ve Federal Cumhuriyet'in kurulmasına kadar, Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi'nin yeniden düzenlenmesi ve teşkilatlanmasının gerekli olduğunu kararlaştırdı.⁵⁰

Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denктаş'ın bu bildiriye açıklamasından sonra Yasama Meclisi Başkanı Dr. Necdet Ünel, karar tasarısını oylamaya sundu. Salonunda bulunan Bakanlar ve Milletvekilleri topluca ayağa kalkarak büyük bir heyecan içerisinde ve gözyaşları arasında kararı oy birliği ile dakikalarca alkışlayarak kabul ettiler. Kararın oylanmasından sonra, Kıbrıs Türk Federe Devlet Başkanlığına seçilen Rauf Denктаş and içti. Kararın alınmasından sonra, meclis binası Önünde toplanan binlerce kişi, sevinç gösterilerine başladı.⁵¹

Türkiye Başbakanı Sadi İrmak'a göre; Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilanı, Kıbrıslı Türklerin gelecekleri için aldıkları bir karardı. Bu Federe Türk Devletinin iki amacı vardı. Birincisi Kıbrıslı Türklerin güvenliklerini, sosyal, iktisadi varlıklarını kesin bir teminat altına almak, ikincisi ise asıl hedef olan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetini teşkil edecek olan kanatlardan birisini fiilen meydana getirmektir. Bir taksim bahis konusu değildi. Enosis bahis konusu değildi. Taksimi ve Enosis'i önleyen bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurmak yolunda atılmış bir adımdır. Hadiselerin, tarihin bir zorlamasıyla buraya gelmişti.⁵²

⁵⁰ Hamza EROĞLU, *Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu, Anayasası ve Bağımsızlığı*, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara: 1976, s. 18–20;

⁵¹ EROĞLU, *Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu, Anayasası ve Bağımsızlığı*, s. 20–21

⁵² *Hürriyet Gazetesi*, (14 Şubat 1975), s. 11

III. BÖLÜM

KIBRIS SAVAŞINDA KARS VE ARDAHAN

A. Kars Gazetesinin Diliyle Kıbrıs Barış Harekâtı

1. Ateşkes Kabul Edildi.

Kıbrıs'ı Denetim Altına Alan Türk Ordusuyla Başa Çıkamayacağını Anlayan Yunanistan Üçlü Konferansı Ve Ateşkesi Kabul Ettiğini Açıkladı.

Kıbrıs' bulunan Türk soydaşlarımızın hak ve davalarını müdafaa için Türk askeri birlikleri tarafından yapılan çıkarma ve indirme harekâtı başarıyla devam ederken Makariosu devirerek darbe hareketiyle başa geçen Sampson idaresindeki darbeci Yunan muhafız alayı ise çekilmeye başladı.

Kahraman Türk Ordusunun barışçı yollar arayarak davaya çözüm yolu bulması olumlu netice vermeyince çıkarma birliklerini Kıbrıs açıklarına göndermiş ve Kıbrıs harekâtına başlamıştır. Çıkarma harekâtını başarıyla yürüten askeri birliklerimizi Cuntaya iyi bir ders vererek adada bulunan Türklerin hak ve hukuklarını müdafaa etmişlerdir.

Gün geçtikçe kilit noktaları alan ve içlerine doğru ilerleyen kahraman ordumuz karşısında Yunan Muhafız Alayları ve askeri birlikleri büyük kayıplar vererek çekilmek zorunda kalmışlar ve bazı kesimlerde hiç karşı koymadan teslim olmuşlardır.

Türk askeri kuvveti karşısında başarı elde edemeyeceğini anlayan Yunan birlikleri geri çekilerek barış yolları aramaya başladı. Bunun ilki olarak ateşkesi kabul edip üçlü konferansta oturacaklarını açıkladılar.

Ve kahraman ordumuz dün ateşkesi kabul ederek çatışmayı durdurmuşlardır⁵³.

⁵³ Kars Gazetesi, 23 Temmuz 1974, No: 7061, s.1

2.Dışişleri Bakanı Yunanistan ve İngiltere'nin Katılacağı Üçlü Konferans İçin Londra'ya Gitti.

Bakan; “Üçlü Görüşmelerde Kıbrıs Türklerinin Haklarını En İyi Şekilde Değerlendireceğiz “dedi.

Dışişleri Bakanı Turan Güneş dün uçakla Yunanistan'ın ve İngiltere'nin katılacağı üçlü konferansa katılmak üzere Londra'ya hareket etti. Güneş havaalanında Amerika Dışişleri Bakanı, Yunanistan konsolosu ve diğer ilgililer tarafından uğurlandı. Londra'ya hareketinden önce bir açıklama yapan Dışişleri Bakanı Turan Güneş: “ Yunanistan, İngiltere ve bizim katılacağımız üçlü görüşmeler başlamıştır. Üçlü görüşmeler indirme ve çıkartma harekâtından sonraki gelişmeler, ateşkes ve ateşkesle birlikteki gelişmeler görüşülecek. Kıbrıs Türklerinin hakkı en iyi şekilde değerlendirilecektir. Şimdiye kadar elde ettiğimiz başarıları bugünden itibaren de devam ettireceğiz. Garantör devlet olarak katılacak olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere adadaki garantinin barışçı bir yolla halledilmesini görüşeceğiz.” demiştir.

Öte yandan Yunanistan'ın yeni başbakanı Krimilos'a bir tebrik mesajı çeken başbakan Ecevit'e Yunanistan başbakanı bir telgraf çekerek Ecevit'e teşekkür etmiştir.⁵⁴

3.Bölling'in Açıklaması

Federal Hükümet Sözcüsü Bölling Yunanistan'daki Demokratikleşme Hareketini Memnulukla Karşılıyor

Hükümet sözcüsü Bölling 23 Temmuz günü Bonn'da basın mensuplarına Federal Hükümetin Yunanistan'da demokratikleşme yönelik hareketini memnulukla karşıladığını söyledi. Bakanlar kurulunun Yunanistan'ın AET ile üyelik anlaşmasıyla bağlı olduğu hatırlatılmış ve demokratik yönünden gelişme yönünden bir noktanın önemini belirtmiştir.

Daha önce Bonn'daki diplomatik çevreler Federal Hükümetin Atina'dan gelen haberleri büyük bir ilgi ve dikkatle izlediğini açıklamışlardır. İttifaktaki ortaklık Almanya Federal Cumhuriyeti ve Yunanistan arasındaki çeşitli ilişkilerin ve Almanlarla Yunanlılar arasında eski dostluk nedeniyle iki ülke arasındaki ilişkilerin kuvvetlenmesine katkıda bulunabilecek her gelişme memnuniyetle karşılanacaktır.

⁵⁴ Kars Gazetesi, 26 Temmuz 1974, No: 7064, s.1

Federal Hükümet Yunanistan ve dostları için büyük önem taşıyan bu yeni başlanan gelişmeyi memnurlukla karşılıyor. Federal Hükümet iki ülke arasında gelişmeyi ve bu yönden geliştirme çabası içinde olacaktır⁵⁵.

4.Dünya Basınında Kıbrıs Barış Harekâtını Öven Yazılar Devam Ediyor. Türkiye Artık Dünya Demokrasisinde Söz Sahibi

Hemen hemen bütün ülkelerdeki gazeteler, dergiler, radyo, televizyon ve ajanslar aradan günler geçmesine rağmen Kıbrıs Harekâtına yer vermeye devam etmektedirler.

Türkiye'nin barışçı tutumu hakkında övgü dolu yayınların etkisini azaltmak, dünya kamuoyunu kazanabilmek için Yunanlılar Türkiye ve aleyhine çeşitli girişimlerde bulunmakta fakat bütün bu girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.

Dış basındaki makale ve yorumlar Türkiye'nin Kıbrıs'tan sonra Yunanistan' da özgürlük ve demokrasi getirdiği belirtilmekte özetle şöyle denilmektedir:

*“ Yıllarca bütün dünya Yunanistan'daki olayları izledi. Yüzlerce ülke Yunanistan'a demokrasi getirebilmek için çaba saffetti sonuçsuz kaldı. Bu başarıyı tek başına Türkiye gösterdi. Türkiye artık dünya demokrasisinde demokratik hareketlerin gelişiminde söz sahibi bulunmaktadır.”*⁵⁶

5.Pakistan Hükümeti Kıbrıslı Türklere Yapılan Mezalimi Kınadı.

Pakistan hükümeti ve halkı Kıbrıs Ulusal Muhafız gücü ve darbecilerinin Türk azınlığına karşı haince giriştiği mezalimi şiddetle kınamıştır. Baflarnaka, Limasol ve Serdarlı'da Kıbrıs Türklerine katliam yapılmıştır. Harabedilen evlerinde masum insanlar çocuklar öldürülmüşlerdir.

Şimdi adada ateşkes yürürlüğe girmiş ve yeni hükümet iş başına geçmiştir. Pakistan Hükümeti bu gibi hareket ve vahşetin hemen duracağını içtenlikle ümit etmektedir. Mal ve can kaygısı olmaksızın güven içinde yaşamak adadaki camiasının hakkıdır.

⁵⁵ Kars Gazetesi, 2 Ağustos 1974, s. 3

⁵⁶ Kars Gazetesi, 2 Ağustos 1974, s.2

Adadaki Birleşmiş Milletler Barış Gücünün kanunsuz hareketleri önlemek ve Türk camiasının emniyet ve menfaatini güven altına almak için lüzumlu tedbirleri alma yetkisi mevcuttur⁵⁷

6.Yunanistan'da Papadapulos Tarafından Gerçekleştirilen Bir Askeri Darbe Sonunda Kraliyet Rejimi Devrilmiş ve Askerlerden Oluşan Bir Hükümet Kurulmuş

Yunanistan'da Papadapulos tarafından gerçekleştirilen bir askeri darbe sonunda Kraliyet rejimi devrilmiş ve yerine askerlerden oluşan bir hükümet kurularak demokratik düzene son verilmiştir

20 Nisan 1967 tarihi böylece Yunan tarihinde bir karanlık devrenin başlangıcı olmuştur. Kral Konstantin ülkesinden kaçmayı başarmıştır. Bu tarihten itibaren binlerce kişi Yers Adasına sürgüne gönderilmiş ve Yunanistan bir cehennem hayatı yaşamaya başlamıştır.

10 Ağustos 1967 de Albay Papadapulos Cunta idaresinin başına genel direktör olarak gelmiş ve her alandaki çalışmaları denetimi altına almıştır.

29 Kasım 'da eski başbakanlardan(Halen yeni cunta hükümeti tarafından Kıbrıs bunalımı sonunda tekrar başbakanlığa getirilen) Yunan halkına sürgünde bulunduğu Paris'ten seslenerek direnmeye ve mücadeleye çağırmıştır.

14 Aralık 1967'de General Zoitakis kral naibi ilan edilmiş ve böylece Kralın meşruiyeti sona erdirilmiştir.

Askeri Cunta 29 Eylül 1968 de Anayasa hazırlayarak mecburi oy verme sonunda yüzde 90oyla kabul edilmiştir.

Bunu takip eden 1 Kasım 1968 de eski başbakanlardan Papandreu ölmüştür.

15 Aralık tarihinde Papadapulos savunma bakanlığını da üzerine almak zorunluluğunu duymuştur⁵⁸.

⁵⁷ Kars Gazetesi, 3 Ağustos 1974, No: 7071, s.1

⁵⁸ Kars Gazetesi, 9 Ağustos 1974, No: 7076, s.1

7.Ecevit – Kıbrıs Ve İlerisi!

Barış Ve Eşitlik İçin Gittiğimiz Kıbrıs'tan İnsanca Ve Hakça Bir Düzen Kurduktan Sonra Barış İçinde Dönmeyi Bilmeliyiz.

Yedi Gün Dergisinin son sayısında Uğur Alaca kaptan imzasıyla yayınlanan yazının başlığı,

ECEVİT-KIBRIS ve İLERİSİ adını taşımaktadır.

Günün önemini aksettirmesi bakımından yazıyı aynen alıyoruz.

Türkiye'nin uzun zamandan beri başının belası haline gelmiş daha doğrusu getirilmiş Kıbrıs Sorunu sayın başbakan Ecevit'in, hükümetin, Türk Ordusunun onurlu ve kararlı tutum ve hareketiyle ilk kez çıkarlarımıza uygun ve gerçekçi bir düzeye oturtulmuş gibidir.

Son bunalımın ortaya çıkışından beri uluslararası hukuk kurallarına ve anlaşmalara dikkatle uyan Türk Hükümeti şu şartların yazıldığı sırada kararlı ve bilinçli tutumunu sürdürmektedir.

Türkiye bir yandan Kıbrıs'ın anayasal düzenin yeniden kurulmasına bir yandan da Kıbrıs Türklerinin ve Kıbrıs'taki Türk kuvvetlerinin güvenliğine engel teşkil edebilecek konularda son derece duyarlı ve sorunun çok önemli bir yanından hiçbir ödün vermemeğe kararlıdır.

Türk Hükümetince politik yanı ustaca ve akıllıca yürütülen hareket askeri açıdan büyük başarı sağladı.

Şimdi de diplomatik alanda cephesi ve tarafları çok daha geniş bir savaşın içine girilmiştir.

Böyle olması da doğal!...

Çünkü Kıbrıs'ın sadece Türkiye ve Yunanistan arasında kalan bir uyuşmazlık sayılması olanaksızdır.

Kıbrıs Sorunu yalnız garantör devletleri ilgilendiren bir sorun olmaktan çoktan çıkmıştı.

Konuyla Türkiye Yunanistan ve İngiltere'nin yanında Birleşmiş Milletlerin, NATO'nun, Avrupa Konseyi'nin hatta hatta Avrupa Ekonomik Teşkilatı'nın yakından ilgilenmeler de bundan. Amerika ve Rusya da bu yüzden aktif bir rol oynuyorlar. Özellikle Süper Devletler sorunun kendi çıkarlarına ters düşen bir maceraya sürüklenmesine karşı kayıtsız kalmayacaklarını gösteriyorlar.⁵⁹

⁵⁹ Kars Gazetesi, 14 Ağustos 1974, No: 7080, s.1

8.Cenevre Konferansının Olumsuz Bir Şekilde Sonuçlanması Üzerine Türkiye'nin Kıbrıs'ta Giriştiği Harekât Devam Ediyor.

ECEVİT: Kıbrıs bir oldubittiyle Yunanistan'a ilhak edilemez.

Türk silahlı kuvvetlerinin giriştiği barış harekâtı bugün de Lefkoşa'nın doğu ve batısında gelişiyor. Harekât Türk Hava Kuvvetlerine bağlı jet uçakların Lefkoşa'daki askeri birliklere dalışlar yapmasıyla başladı. Bu arada Türk tankları Lefkoşa'nın doğu ve batısına açılan yollardan ilerlemeğe başlamıştır. İlk harekâtı bir saat süren Türk jetlerinin çarpışmasından sonra Türk tankları Magosa yolu üzerinde batıya açıldı ve buradaki bazı köyleri güvence altına almıştır.

Bu arada Birleşmiş Milletlere ait bir kontrol noktasında Finlandiyalı askerlerin geri çekildiği bildirilmiştir. Öte yandan çeşitli ajansların bildirdiklerine göre bazı yerlerde Rum muhafız gücü askerlerinin Türk Silahlı Kuvvetlerine teslim oldukları bazı yerlerde de geri çekildikleri bildirilmiştir. Kıbrıs'taki harekât Milli Güvenlik Kurulunun Fahri Korutürk başkanlığında yaptığı basın toplantılarında görüşüldü. Başbakan Bülent Ecevit'in bu sabah düzenlediği basın toplantısında Birleşmiş Milletler Konseyince Cenevre Konferansında çizilen amaçlar Türk Hükümeti ve Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından engellendiği anlaşılması üzerine Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'ta üzerine düşen görevi yerine getirmeye başladığını söyledi. Cenevre Konferansının olumsuz bir şekilde gelişmesi üzerine Kıbrıs konusundaki çalışmalar dünden itibaren yoğunluk kazanmıştır.

Başbakan Bülent Ecevit toplantıdan sonra bakanlar kurulunun durumu değerlendirdiğini söylemiştir. Ayrıca hükümet bildiri yayınlayarak Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'ta giriştiği harekâtın nedenlerini ve amaçlarını açıklamıştır.

Öte yandan Yunanistan yetkilileri Cenevre'de bir açıklama yaparak askeri yönden NATO dan ayrıldıklarını bildirmiş ve sebep olarak da "*İki NATO devleti arasındaki çatışma durdurulamamıştır*" denmiştir.

İlgili makamların bildirdiklerine göre Kıbrıs'taki ateşkesin tekrar sağlanabilmesi için her iki tarafın da tekrar Cenevre'de toplanmaları istenmiştir. Daha sonra sıkıyönetim başkanlığının açıklamasına göre daha evvel sıkıyönetim altında bulunan illerdeki sıkıyönetimin iki ay daha uzatılmasına karar verilmiştir.

Ayrıca Antalya'da da sıkıyönetim ilan edilmiştir⁶⁰

⁶⁰ Kars Gazetesi, 15 Ağustos 1974, No: 7081, s.1

9. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Giriştiği Harekât Devam Ediyor.

ECEVİT: Kıbrıs Sorunu Masa Başında Son Çözüm Bulmasını Kolaylaştırarak Çabuklaştırılacağını Söyledi.

14 Ağustos tarihinde Kıbrıs'taki Türk güvenliğini sağlamak ve Kıbrıs'taki soydaşlarımızın kesin haklarını iade etmek üzere girişilen barış harekâtı Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından başarıyla yürütülmektedir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs sorununa kesin bir çözüm bulabilmek için giriştiği harekât sonucu bazı kesimlerde bulunan Rum Muhafız Birliklerinin siperlerini terk ederek kaçtıkları ve bazı kesimlerde de Kıbrıs'ta bulunan Yunan askerlerinin paniğe kapıldıklarını dünya basını ve haber ajansları bildirmişlerdir.

Girişilen başarı harekâtı neticesinde Magosa'ya kadar ilerleyen ve geçtikleri yerleri tamamen Türk himayesine alan birliklerimiz hava desteği altında giriştikleri harekâta devam etmektedirler.

Dün Amerika Birleşik Devletleri temsilcisi Mr Moccember ile bir görüşme yapan başbakan Bülent Ecevit gazetecilere şunları söylemiştir “*Kıbrıs sorununa barışçı bir çözüm yolu bulmak amacıyla Türk Silahlı Kuvvetlerince girişilen harekât tüm açıklığı ile devam etmektedir. Bunu aynı açıklıkla Amerika Birleşik Devletleri ve dünya devletleri bilmektedirler. Amerika Birleşik Devletleri de bizimle aynı görüşte olduklarını bildirmişlerdir. Onlar da iki otonom idareden kurulu Kıbrıs devletinin en iyi çözüm yolu olduğunu kabul etmişlerdir. Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından girişilen Kıbrıs harekâtı Kıbrıs sorununun masa başında son çözüm bulmasını kolaylaştırarak çabuklaştıracaktır.*”

Dünya basını da Kıbrıs'ta girişilen harekâta geniş ölçüde yer vermiştir. Ayrıca adada bulunan yabancılar İngiliz hava üssüyle memleketlerine gönderilmektedir.⁶¹

⁶¹ Kars Gazetesi, 16 Ağustos 1974, No: 7082, s.1

10.Kıbrıs Buhranı Yunanistan'ın Demokrasiye Geçişini Sağladı.

Dünya Milletleri Uyuşmazlığın Çözümünden Ümitli

Le Monda gazetesinde yayınlanan bir yazıda Yunanistan'ın son tutumu ve Avrupa Konseyinin üyelik için Yunanistan'a çağrıda bulunması ile şöyle yazılmaktadır.

Bütün dünya milletleriyle bütün dünya kuruluşlarının ilgisini üzerine toplayarak Kıbrıs sorunu Avrupa Konseyi siyasi komisyonu ile daima komisyonunda da ele alınmış ve şu nokta görüş birliği ile saptanmıştır.

Adanın Anayasası Londra ve Züriç antlaşmalarıyla tespit edilmiştir. Züriç antlaşması dolayısıyla adanın anayasasının yeniden gözden geçirilmesi tavsiye edildi.

Yapılacak müzakerelere Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum toplumlarının temsilcilerinin de katılmasının sağlanmasıyla herhangi bir anlaşmazlığın başlangıçta önlenmesi amaçlanmıştır.

Siyasi komisyonun toplanmasından sonra Daimi komisyon toplanarak siyasi komisyonun ele aldığı konuları müzakere ederek Avrupa Konseyinin üyesi bulunduğu Türkiye ve Kıbrıs hükümeti tavsiye karar verilmiştir.

Yunan Cunta idaresinin Karamanlis başkanlığında yeni bir hükümetinin demokratik idareye geçiş için büyük bir adım atıldığı görüşünde hareket edilerek Yunanistan'ın evvelce üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi özelliğini iktisap edeceği üyelere tespit edilmiş olduğundan Yunanistan'ın böyle bir karar alması için çağrıda bulunmuştur.

Cunta idaresinin son bulması siyasi tutukluların salıverilmesi esir kamplarının tavsyesini sansürün kaldırılması demokrasiye geçişin belirtileri olarak kabul edilmiştir.⁶²

⁶² Kars Gazetesi, 26 Ağustos 1974, No: 7090, s.1

11.Rum Çetecilerin Gerilla Harbi Devam Ediyor.

Çeteciler Savunma Bölgemize Girebilmek İçin KAMUFLAJ MALZEMELERİ Kullanıyorlar.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'ta barışı korumak amacıyla giriştiği harekâttan sonra Kıbrıs Rum çetecilerinin giriştiği gerilla harbi devam etmektedir.

Rum gerilla örgütünün girişmiş olduğu katliam hareketi dünya kamuoyu tarafından kınanarak yapılan hareketin insanlık dışı bir hareket olduğu belirtilmiştir

Atlılar köyü de Rum gerillalar tarafından yapılan katliamdan sonra boş durmayan gerillacılar geçen gün de Murat Ağa köyünde 57 Türk'ü katletmişlerdir. Katledilen soydaşlarımızın defnedildiği ilgili makamlarca açıklanmıştır. Kıbrıs Türk Cemaati Meclis Başkanı Rauf Denктаş yaptığı bir konuşmada bu tür katliamın çeşitli bölgelerde olduğu üzerinde durmuş ve yapılan insanlık dışı hareketlerin dünya kamuoyunun gözleri önünde televizyon ve foto muhabirlerine gösterildiğini ve gerekli tedbirleri almasaydık Kıbrıs Türklerinin bu gibi katliamlarla devamlı surette öldürüleceği gerçeğini açıklamıştır.

Öte yandan Kıbrıs'ta girişilen gerilla hareketinin Lefke yakınlarındaki bir köye yapılmak istenirken Kıbrıs'ta bulunan Türk silahlı kuvvetleri ve Kıbrıslı mücahitler tarafından açılan ateşle geri püskürtülmüştür. Rum çetecilerin arzuları olan gerilla hareketini ve yapmak istedikleri insanlık dışı hareketleri gerçekleştirebilmek için girmek istedikleri Türk savunma bölgelerinde çeşitli kamuflaj malzemeleri kullanmak istemişlerdir.

Mücahitlerin ve Türk silahlı kuvvetlerine bağlı birliklerine geri püskürttükleri yeni gerilla olayı dünya kamuoyu tarafından kınanmıştır.

Giriştikleri kahpece harekâtları başarılı bir olay olarak anlatmak isteyen Rum gerillacıların katlettiği kişilerin çoğunu kadın çocuk ve yaşlılar teşkil etmektedirler⁶³.

⁶³ Kars Gazetesi, 4 Eylül 1974, No: 7098, s.1

B. Kars Ve Ardahan'dan Kıbrıs Savaşına Katılanlar

Adı Soyadı	Doğum Tarihi	Kayıtlı Olduğu Şube / Adres
Arslan Gençtan	1954	Kars / Karacören Köyü
Abbas Yürüklü	1953	Digor / Arpalı Köyü
Ali Yokuş	1953	Susuz / Gölbaşı Köyü
Ali IRMAK	1953	Kars / Soylu Köyü
Ahmet Gökkıyas	1953	Kars / Karakale Köyü
Ahmet Ferhat Akat	1950	Kars / Merkez
Ahmet Aykut	1954	Kars / Çerme Köyü
Atalay Akçaboğa	1953	Kars / Mezra Köyü
Aslan Yolcu	1953	Kars / Soylu Köyü
Aslan Erboğa	1953	Kars / Akbaba Köyü
Alhas Kavşut	1953	Susuz / Erdağı Köyü
Alâeddin Kerenciler	1953	Digor / Varlı Köyü
Arslan Gerbağa	1953	Kars/ Akbulak Köyü
Bülent Katoğlu	1954	Kars/ Kaleiçi Mah.
Burhan Kıldış	1954	Kars/ Karaçoban Köyü
Cahit Göktepe	1953	Susuz / Porsuklu Köyü
Cemil Kunur	1953	Digor / Gülhayran Köyü
Cemal Öncel	1953	Kars/ Derecik Köyü
Cengiz Cavlı	1953	Susuz / Aynalı Köyü
Celil Garipoğlu	1952	Susuz / Merkez Mah.
Cevdet Dünder	1953	Kars/ Dikme Köyü
Derviş Koyuncu	1954	Digor / Uzunkaya Köyü
Doğan Yavuz	1953	Kars/ Yusufpaşa Mah.
Efrail Çelik	1954	Kars/ Maksutçuk Köyü
Emir Ünallı	1953	Susuz / Porsuklu Köyü

Erdal Ermutlu	1953	Kars/ Çakmak Köyü
Ejder Açıkol	1953	Kars / Karakaş Köyü
Fahrettin Mengüç	1953	Susuz / Büyükçatak Köyü
Fehmi Önk	1953	Susuz / Ağzıaçık Köyü
Fevzi Coşkunöz	1953	Kars / Bozkale Köyü
Gürler Erdağı	1953	Kars / Yenimahalle
Hayrettin Osanmaz	1953	Kars / Yalınkaya Köyü
Hayrettin Kurdaş	1954	Kars / Kaleiçi Mah.
Halim Seçkin	1952	Kars / Kaleiçi Mah.
Hüseyin Taş	1953	Digor / Sorkunlu Köyü
Sadullah Daşdemir	1953	Kars / Subatan Köyü
Saim Kabadayı	1946	Kars / İstasyon Mah.
Selahattin Aras	1951	Kars / Yenimahalle
Sefer Nacak	1953	Kars /Bülbül Mah.
Servet Yağdıran	1953	Susuz / İncesu Köyü
Servet Ulutaş	1950	Susuz / Kızıroğlu Köyü
Süleyman Öngel	1953	Kars / Oğuzlu Köyü
Şaban Garipoğlu	1954	Susuz / Ağzıaçık Köyü
Şahbettin Uray	1952	Digor /Kırdamı Köyü
Şerif Börçekli	1953	Digor / Dolaylı Köyü
Tuncer Buğanlı	1953	Digor /Bacalı Köyü
Turgut Manduz	1954	Susuz / Büyük çatak Köyü
Tümer Mengüç	1954	Susuz / Büyük çatak Köyü
İsmail Karatay	1953	Kars /Çakmak Köyü
İsfendiyar Ergüner	1953	Kars / Dikme Köyü
Kemal Asatekin	1953	Susuz /Yolboyu Köyü
Kemal Şabudak	1953	Susuz / Yolboyu Köyü
Kıyas Mengüç	1953	Susuz / Büyük Çatak Köyü
Latif Gezik	1954	Digor / Merkez Mah.
Mustafa Öztürk	1953	Selim / Kamışlı Köyü
Mustafa Taşkiran	1953	Kars / Ölçülü Köyü
Mehmet Akçilad	1954	Digor / Çatak Köyü
Mehmet Uslu	1954	Susuz / Doyumlu Köyü

Mahmut Alp	1953	Kars / Gelirli Köyü
Muhlis Acay	1953	Susuz / Kayadibi Köyü
Musa Karac	1952	Kars / Azat Köyü
Muzaffer Karsak	1954	Kars / Halefoğlu Köyü
Mevlüt Kara	1950	Kars / Ocaklı Köyü
Mevlüt Karşlı	1954	Susuz / Kiziroğlu Köyü
Medet Tamyüksel	1954	Kars / Davul Köyü
Menduh Soycan	1953	Kars / Bayrampaşa Mah.
Nihat Elyıldırım	1953	Kars / Dikme Köyü
Nizamettin Aybirdi	1953	Susuz / Yolboyu Köyü
Orhan Hasturan	1953	Kars / Karacören Köyü
Osman Sapan	1953	Kars / Hasçiftlik Köyü
Özdemir Oymak	1952	Kars / Esenkent Köyü
Paşa Alioğlu	1954	Susuz / Büyük Çatak Köyü
Ramazan Üreyil	1954	Kars / Maksutçuk Köyü
Veli Ciloydar	1953	Kars / Çamurlu Köyü
Yaşar Koçak	1953	Kars / Ocaklı Köyü
Yılmaz Atalay	1953	Kars / Dikme Köyü
Yücel Kaçmaz	1947	Kadıköy/ Göztepe
Yenil Tonson	1953	Kars / Karacören Köyü
Zihni Koçu	1948	Kars / Paşacayı Köyü
İsahan Uğurlu	1945	Kars / Dikme Köyü
Tamer Yasa	1946	Kars / Yusufpaşa Mah.
Abdullah Bozkurt	1953	Kars / Çerme Köyü
Öztürk Boğucu	1954	Kars / Subatan Köyü
Kenan Saltan	1950	Kars / Yol açan Köyü
Polat Ertano	1953	Kars / Kümbetli Köyü
Kenan Delican	1953	Kars / Yusufpaşa Mah.
Mehmet Becene	1953	Kars / Kocabahçe Köyü
Hacı Uluç	1953	Kars / Küçük Yusuf Köyü
Şemsettin Ülbeyi	1954	Kars / Ölçülü Köyü
Fevzi Karlıoğlu	1953	Susuz / Erdağı Köyü
Nurettin Mengüloğlu	1953	Susuz / Ermişler Köyü

Remzi Tanyıldız	1953	Akyaka / Ortagedik Köyü
Ali Ünal	1953	Akyaka / Esenyayla Köyü
Aliasker Aydın	1953	Akyaka / Esenyayla Köyü
Arslan Adıgüzel	1953	Akyaka / Yerlikavak Köyü
Beşir Yoktan	1953	Akyaka / Cebeci Köyü
Cabbar Göktepe	1953	Akyaka / Duraklı Köyü
Ekrem Tan	1953	Akyaka / Şahnalar Köyü
Eşref Adıgüzel	1953	Akyaka / Esenyayla Köyü
İlyas Öz	1953	Akyaka / Kayadöven Köyü
İsak Akbaba	1952	Akyaka / Esenyayla Köyü
İsmail Yoktan	1952	Akyaka / Cebeci Köyü
İsmet Özgül	1952	Akyaka / Boyuntaş Köyü
Kasım Danyıldız	1952	Akyaka / Yerlikavak Köyü
Kasım Özbey	1952	Akyaka / Üçpınar Köyü
Mehmet Yılmaz	1953	Akyaka / Şahnalar Köyü
Musa Bulut	1953	Akyaka / K.Durduran Köyü
Mustafa Yıldız	1946	Akyaka / Duraklı Köyü
Atalay Gelekçi	1953	Akyaka / K. Aküzüm Köyü
Necati Çiftçi	1952	Akyaka / Kürekdere Köyü
Özgür Danyıldız	1952	Akyaka / Geçit Köyü
Rıfat Koca	1952	Akyaka / Akbulak Köyü
Rüştü Adıgüzel	1948	Akyaka / Kayadöven Köyü
Şemsettin Özbek	1952	Akyaka / Büyükdurduran Köyü
Yakup Erben	1950	Akyaka / Karahan Köyü
Yunus Adıgüzel	1946	Akyaka / Kayadöven Köyü
Zekeriya Kaya	1953	Akyaka / Hacıpiri Köyü
Muhittin Şimşek	1953	Akyaka / Kalkankale Köyü
Halit Omurca	1954	Susuz / Ağzıaçık Köyü
İsrafil Sebni	1954	Susuz / Ortalar Köyü
Müseyip Demir	1953	Akyaka / Küçükdurduran Köyü
Orhan Kesinkaya	1954	Kars /Bülbül Mah.

ADI SOYADI: İSMAİL KARATAY

DOĞUM TARİHİ:1953

DOĞUM YERİ: KARS /ÇAKMAK KÖYÜ

ASKERE GİDİŞ TARİHİ:1973

ACEMİ BİRLİĞİ:40.PİYADE ALAYI ISPARTA

USTA BİRLİĞİ: 50.PİYADE ALAYI OSMANİYE

Piyade olarak görev yaptım. Kıbrıs'ta beş buçuk aya yakın bir süre kaldım, birinci ve ikinci harekâta katıldım. Usta birliğinde Osmaniye'de olduğumdan bölge yakındı ve alarm verilince hazırlanıp araziye çıktık. Bir haber aldık; "*Makaryos vuruldu, birliklerimiz esir alındı*" diye. Alaya geldik mühimmatımıza ek olarak 240 ar adet mermi aldık ve arabayla Mersin'e gittik. Alata ormanında bir gece kaldık, sabaha doğru Mersin limanına indik. Kıbrıs'a hareket edeceğimizi o zaman öğrendim. Çıkartma botlarıyla Girne'ye giderken denizde haber geldi. Bülent Ecevit ; "*Barış olursa geri dönülecek, olmaz ise vatandaşlarımızın can güvenliğini sağlamak amacıyla Kıbrıs girilecek*" demektedir. Antlaşma olmadı ve biz Girne'den çıkartma yaptık. Girne'ye ulaşmadan yani 200-300 m kala düşmanın ağır top atışına maruz kaldık. Atılan mermiler geminin dört tarafına düşüyordu fakat hiçbiri gemiye isabet etmiyordu. Türk uçakları karayı bombardımana tutunca biz çıkartma yapabildik. Bu arada epey zayıt verdik, arkadaşlarım yanı başımda şehit oldu. Girne'den sonra Beş Parmak dağlarına doğru taarruza geçtik. Düşman geri çekilişe geçmişti barış yapıncaya kadar orada kaldık.

Bir Rum binbaşyı esir aldık, "*Siz yine gafil avladınız bizi aynı İzmir'de olduğu gibi*" dedi. Bir de Rum askerini teslim aldık botlarını eline almış teslim olmaya geliyordu, bölük komutanı ateş edilmemesini söyledi fakat ben komutanımın cümlesini bitirinceye kadar ateş etmişim. Ani bir tepkiyle oldu, şaşırılmışım, soğukkanlı olamadım. Bölük komutanım emre itaatsizlikten beni vurmaya kalktı. Çavuşumuz komutana, botlarının içinde bomba olabilirdi diyerek komutanı sakinleştirdi.

İkinci harekâta şarapnel parçasıyla ayağımdan yaralandım. Bir de esir aldığımız Rum askerler Türk askerlerinin önünde yeşil cübbeli kişilerin geldiğini söylüyorlardı.

ADI SOYADI: YÜKSEL ÖZTÜRK

DOĞUM TARİHİ:1947

DOĞUM YERİ: ARDAHAN/GÖLE

ASKERE GİDİŞ TARİHİ:1973

ACEMİ BİRLİĞİ: DENİZLİ ÇAVUŞ TALİMGÂHI

USTA BİRLİĞİ: 28.TÜMEN 230.PİYADE ALAYI ÇUBUK/ANKARA

Levazım çavuşuydum. Talimat ile demirbaşlarımızı tira yükledik. Biz tira ile diğer erler ise sivil otobüslerle mersin taşıyıcısına gönderildik. Malzemelerimizi indirdikten sonra o gece orada kaldık. Ertesi gün güneş doğuşuna doğru helikopterle beş parmak dağlarının eteklerinde bir karakola (Ortaköy) indik. Bir hafta burada kaldıktan sonra Magosa geçtik. Timbo havaalanının olduğu yerde Meriç köyde yaklaşık üç ay kaldık. Buradayken sıcak çatışmaya girdim fakat herhangi bir yara almadım. Birinci ve ikinci harekâta katıldım, çatışmalarda arkadaşlarımdan yara alanlar oldu.

Esirleri kamplara getirip barış gücüne teslim ediyorduk. Bunlar da çoğunlukla yaşlı ve kadınlardı. Genelde yanımızda mücahitler bulunuyordu ve esir edilen Rumlarla irtibatı onlarla sağlıyorduk. Ben seyyar ocaklarda görev yaptım. İçimizde ruhi bunalım geçirenler oldu. Genelde orada bulunan askerler 3, oduya bağlı ve doğu- güneydoğu kökenli askerlerdi.

Aslında fazla zaiyat vermememizi sağlayan bölgeyi çok iyi bilen komutanlarımızdı. Subaylarımız orta köyden magosaya giden tüm mayınlı yolları biliyorlardı. Genelde şehit uzaktan atılan havan bombaları ile veriyorduk. Magosa'ya sahip olduktan sonra Rumların karargâhlarına yerleşiyorduk. Evlere bubi tuzakları kuruyorlardı, tehlikeliydi fakat tecrübe ve cesaret ile kayıp vermiyorduk. Meriç köyden de savaş sonrası birliğime döndüm.

AD SOYADI: SERVET ULUDAŞ

DOĞUM YERİ: SUSUZ/KARS

DOGUM TARİHİ: 21.02.1950

ASKERE GİDİŞ TARİHİ: MART 1974

ACEMİ BİRLİĞİ: 11.TUGAY KOMTANLIĞI ÇAVUS TALİMGÂHI / DENİZLİ

USTA BİRLİĞİ: 2. ORDU 4. KOLORDU 28. TUMEN 230. PIYADE ALAYI 2. TABUR

KARARGÂH DESTEK BOLUGU TANK SAVAR 106 LİK GTT (GERİ TEPMESİZ

TOP) ANKARA / CUBUK

20 Temmuz 1974 sabahı kara kuvvetlerimizin bir kısmı helikopterlerle, hava birliklerimiz uçaklarla, diğer bir kısmı ise deniz kuvvetlerimiz feribotlarla Kıbrıs'a giriş yaptı. Kıbrıs'a 3 ana koldan girdik. Helikopterlerle, paraşütlerle, deniz yoluyla.

Havadan indirme yaptığımız yerler:

- 1) Lefke
- 2) Lefkoşa Hamit köy
- 3) Beş parmak dağları

Denizden çıkarma yaptığımız yerler

- 1) Girne
- 2) Magosa

20 Temmuz 1974 sabahı 65 helikopter ile Lefkoşa ve Girne arası beşparmağın eteğinde olan Lefkoşa Hamit köy yanına iniş yaptık.230. piyade alayı olarak orada bekletildik. Birinci Taarruz 20 Temmuz -13 ağustos arası şiddetli bir şekilde devam etti. 13 ağustos akşamı taarruz son bulmuştu.

O dönemin başbakanı Sayın Bülent Ecevit Amerika Birleşik Devletleri aracılığıyla Yunanistanlı ve Türkiye garantörlükleri adı altında Cenevre de 13 ağustos akşamı barış yapmak için masaya oturuldu. Bu oturumda barış sağlanamadı. Sebebi ise barış kuvvetlerinin adadan çekilmesi ve adanın Rum kesimine bırakılması istenmesiydi.

Barış harekâtı bu istekleri kabul etmeyip 14 ağustos ta da 2. Harekâtı başlattı.2. harekât bir gün sürdü.

Savaştan itibaren 15 ay Kıbrıs Türk barış kuvvetler adı altında Kıbrıs da kaldım. Birliğimiz halen Lefkoşa Hamit köyde bulunmaktadır. şuanda 59 yaşındayım ve hala o günleri başımı yastığa koyduğum anda tekrardan yaşıyorum. Bu benim için onur ve şeref arz edici bir durumdur.

ADI SOYADI: İSRAFİL SEBNİ

DOĞUM TARİHİ: 01.01.1954

DOĞUM YERİ: KARS /SUSUZ ORTALAR KÖYÜ

ASKERE GİDİŞ TARİHİ: 20 MART 1974

ACEMİ BİRLİĞİ: KAYSERİ 49. MUHABERE TABURU

USTA BİRLİĞİ: 226. DAĞ PİYADE ALAYI ERZURUM/OLTU

Acemi birliğimi Kayseri 49. muhabere taburunda 90 gün askerlik yaparak Erzurum otluya geldim. Bir ay usta asker iken 22 Temmuz harekâtında Adana Dört Yol askerleriyle 2. çıkarmaya 85 kişiyle katıldık. Erzurum' dan Göle çavuş kursuna gidecektik 22 Temmuz harekâtı başladığında 85 kişi Kıbrıs gittik. İlk durak Adana Dört Yol idi. 3. orduya bağlı bütün askerler orada toplandı. Gece trenle Mersin'e gittik burada bos bir arazide indirdiler bizi. Sabahladık ve Mersin'den vapurla Girne'ye gece yolculuğu yaptık ve sabaha karşı sıcak çatışma olduğundan gideceğimiz yere uzakta demirledik.

Hücum botlarıyla çıkarma yaptık(Girne'ye). Sonra karaya ulaşıncaya ateşkes ilan edildi. Girne'de Makariyos Köşküne yakın bor yerde konakladık. Albay İbrahim gittüğümüzde Girne'de şehit oldu. İlerleme esnasında küçük çatışmalar yapılyordu ve boğazı geçtikten sonra İngiliz tepe denilen yerde konakladık.

2 günlük konaklamadan sonra santral nöbetçisiyken 2. harekâtın parolası "BOZ DAĞ 3" emri verildi. Emri bölük komutanıma bizzat kendim bildirdim ve 2. harekât başladı. Bu harekatta amacımızda ulaştığımız. Tekrar ateşkes ilanı verildiğinde biz de birlik olarak Gazi Mogosa'ya girmiştik. Başarılı olmamızı sağlayan en önemli etkenlerden birisi ruhen hazır olmamızdı. 16 – 20 gün arasında savaş yerinde bulundum. Kıbrıs'taki birliğim 49. Mekanize Piyade Alayı 3. tabur destek bölük santral operatörü (kod adım: yalcın 1.)

Aklımda kalan en ilginç İdris çavuşun tek mermiyle cephaneliği havaya uçurmasıydı.

SONUÇ

Türkiye, 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a müdahale etmeseydi, neler olacağını darbe neticesinde Cumhurbaşkanlığına getirilen Nikos Sampson'un niyet ve fiili hazırlıkları açısından değerlendirmek yerinde olacaktır. Nikos Sampson da Kıbrıslı Türklere karşı hazırlanmış olan Akritas Planı'nın savunucularından biriydi. Irkçı ve Türk düşmanı olarak Rum çevreleri içinde iyi tanınmaktaydı. Eğer Türkiye 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a müdahale etmese, Enosis'i ilan edilecek ve Kıbrıs'taki Türklere karşı toplu imha hareketi yürütülecekti.

Nitekim 1981 yılı Şubat ayında Elefteriora Gazetesi'ne, Paris'te bir beyanat veren Nikos Sampson "*Enosis'i ilan etmekle kalmayacaktım, Türkleri de imha edecektim.*" dedi. Ancak Türkiye, bu korkunç sonuçların meydana gelmemesi için, milletlerarası antlaşmalardan doğan haklarını, İngiltere katılmasa da, kullandı ve Kıbrıs'a müdahalede bulundu. Bu müdahalenin adına Birinci Barış Harekâtı dendi. Birinci Barış Harekâtı ile Enosis önlendi, Kıbrıslı Türklerin Nikos Sampson yönetimi tarafından zarar görmesi engellendi, Kıbrıs'ta Makarios ve Nikos Sampson taraftarları arasındaki çatışmaların önüne geçildi, Yunanistan'da 1967'den beri devam etmekte olan askeri yönetimin yerine sivil yönetimin gelmesine olanak yaratıldı.

Birinci Barış Harekâtı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararına uyularak 22 Temmuz 1974'te durduruldu. Ancak Türk birlikleri, Girne ile Lefkoşa arasında dar bir bölgede kalmış bulunmaktaydı. Bu dar bölgenin dışında kalan Türk yerleşim bölgeleri Rum Milli Muhafız kuvvetlerinin saldırısı altında idi. Cenevre'de toplanan ikinci konferansta sonuç alınmadığı için 14 Ağustos 1974'te İkinci Barış Harekâtı başlatıldı ve bu harekâtın sonucunda Kıbrıs'ta bugünkü Türk-Rum sınırı belirlendi ve Kıbrıs'ın %36'sını kontrol altına alındı. Soydaş Türk halkı burada özgür ve bağımsız olarak yaşamaktadır. Kıbrıslı Rumlar da kendi kontrollerinde tuttıkları bölgede özgür ve bağımsız olarak yaşamaktadırlar.

Diğer taraftan İngiltere de Kıbrıs'ın iki ayrı bölgesinde; Ağrotur ve Dikelya'da bulunan üslerinde hâkimiyetini devam ettirmektedir. Kıbrıs Barış Harekâtı; Birinci ve İkinci Barış Harekâtı'nın, milletlerarası antlaşmalar ve Kıbrıslı Türkler ile Türkiye arasındaki bağlar dışında çok farklı bir anlamı vardı. Şöyle ki; Avrupa ve Amerika'nın özünde, Batı dışında kabul ettiği Türkiye, Batı'nın himayesi altındaki Yunanistan'a ve Helenizm'e karşı milli menfaatlerini korumaktaydı. Türkiye, Batı'ya karşı milli çıkarlarında "*geri adım atmayacağını*" Atatürk döneminden beri ilk defa ortaya koymaktaydı. Türkiye, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda haklı olmasına rağmen bir konuda hata yapmaktaydı! Batı'nın politikasına ve çıkarlarına karşı çıkmaktaydı. İşte bu, Batı tarafından kabul edilemezdi. Türkiye, ancak Batılı

bir ülkenin yapmaya hakkı olan bir şeyi yapmış ve milli menfaatlerini korumuş ve kendini ezdirmemiş bulunmaktaydı. Aynen 1919–1923 döneminde yaptığı gibi.

Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında, Türkiye içinde büyük bir coşku vardı. Gençlik örgütleri, sivil toplum örgütleri, gazeteler ve halk büyük bir coşku yaşamaktaydı. Aslında bu coşku şövenistce tanımlanabilecek türden bir coşku değildi. Aksine, ezilmişliğe, Batı dünyası tarafından dayatılmakta olan tek yanlı bağlara, milletlerarası ilişkilerdeki tek yanlılığa karşı bir tepkiydi. Atatürk döneminden beri, Batı'nın dayatmaları karşısında ezilmiş, dış müdahalelerle iç çatışmalara ve 12 Martlara sürüklenmiş bir toplum bu defa, "*milli inisiyatif*" almakta ve kendi belirlediği biçimde milli menfaatlerini korumaktaydı.

Kıbrıs Barış Harekâtı, Türkiye'nin milletlerarası antlaşmalara bağlılığını ve kendi milli güvenliği ile Kıbrıslı Türklerin güvenliğini tehlikeye atacak girişimlere hiçbir zaman seyirci kalmayacağını tüm dünyaya hükümeti, muhalefet partileri, halkı, basını ve ordusunun milli bir beraberlik oluşturmasıyla kanıtlamıştır. Bu beraberlik günümüz Türkiye'si için iyi bir ders olmalıdır. Kıbrıs gibi milli meselelerde siyasi, şahsi ve benzeri menfaatler bir kenara bırakılmalıdır. Tıpkı Kıbrıs Barış Harekâtı'nda olduğu gibi. Kıbrıs meselesi bugün halledilememişse bunun nedeni, Kıbrıs Rum yönetiminin "*meşru hükümet*" muamelesi görmesidir. Bu güçlü silah ellerinde olduğu sürece milli hedeflerini teşkil eden "*Kıbrıs'a sahip çıkıp, Kıbrıs'ı Türk'ten arındırma ve Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki garantörlük haklarından kurtulma*" eylemlerini korkusuzca sürdüreceklerdir.

Milletlerarası hukuka saygılı ve hukukun üstünlüğüne inanan Batılı ülkelerin, varlığını Züriç-Londra Antlaşmaları'na ve 16 Ağustos 1974'te yürürlüğe giren Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na dayandırmışlardır. Kıbrıs Rum yönetimini "*Züriç-Londra Antlaşmalarına ve 16 Ağustos 1960'da yürürlüğe giren Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına*" aykırı ve tek yanlı olarak Avrupa Birliği'ne almaları ve Kıbrıs'ın üyeliği konusunda bu kadar çelişkili, bu kadar seviyesiz ve bu kadar ilkesiz bir ahlak bunalımına düşmeleri cidden üzücüdür.

Kıbrıs meselesi çözülecekse bunun için uzlaşma şarttır. Uzlaşma ise ancak güç dengesi mevcutsa eşitlikçidir. Günümüzde Kıbrıs'taki denge bozulmuştur. Dengeyi bozan ise Kıbrıs Rum yönetiminin Avrupa Birliği'ne alınması olmuştur. Bu arada ortaya çıkmış olan Annan Planı ise Kıbrıs meselesine çözüm olmanın çok uzağında bir görüntü sergilemiştir. Annan Planı'nda 4 ana başlık yer almaktaydı. Bunlar Toprak, Mülteciler, Eşitlik ve Türk askerinin durumu idi. Bunlardan ilk ikisi Rumlar lehine, diğer ikisi ise Türkler lehine bir izlenim oluşturmaktaydı. Toprak konusu belki çözüme kavuşabilirdi. Ancak Mülteciler konusu plandaki en zorlayıcı bölümü oluşturmaktaydı. 50.000 Türk'ün yaşadığı topraklardan çıkarılması ve bu topraklarının Rumlara verilmesinin yanı sıra 50.000 kişilik bir Rum

nüfusunun da Türk bölgesine yerleştirilmesinden bahsedilmekteydi. Bu sürecin 10–12 yılda tamamlanması istenmekteydi. Planı tehlikeli kılan; bu bahsi geçen 10–12 yıl içerisinde oluşabilecek yapıların bilinmemesi ve bu haliyle “*kim tutarsa onun elinde kalacak*” izlenimi vermesiydi.

Kıbrıs'ta kalıcı barış, ancak güvenliğin sağlanması ve iki egemen devletin var olduğunun kabul edilmesiyle gerçekleşebilir. Türkiye uzun yıllar tek bir şey istemiştir; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tüm dünya tarafından kabul edilmesi, uygulanan ekonomik ve siyasi ambargonun kaldırılması. Kıbrıslı Türkler bir daha asla soykırıma tabi tutulmayacaksa, huzurlu ve güvenli olarak yaşayacaklarsa Türkiye, askerlerini kademeli olarak Kıbrıs'tan geri çekebilir. Lakin Kıbrıs Rum yönetimi, giderek artan bir şekilde silahlanmaya devam ederek Yunan bir Korgeneralin komutasında bulunan Kolordu seviyesindeki Rum Milli Muhafız kuvvetini güçlendirmektedir. Bu durumda Türkiye'nin Kıbrıs'tan askerlerini geri çekmesi söz konusu değildir. Diğer taraftan Yunanistan, yayılmacı politikasına engel gördüğü Türkiye'yi nasıl saf dışı bırakacağıının hesabını yapmaktadır.

Yunanistan, Kıbrıs meselesini uzun süre Türkiye'nin aleyhine kullanarak Türkiye'ye yapılan dış yardımları ve desteği engellemiştir. Avrupa Birliği'ne tam üye bulunan Yunanistan, bu avantajdan yararlanarak Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Gerek Kıbrıs ve gerekse Avrupa Birliği'ne tam üyelik konularında odaklanan engelleme politikası, önemli desteğe sahip olması nedeniyle etkili olmuştur ve olmaktadır. Bugün Kıbrıs'ta ne yeni bir siyasi yapı oluşmuştur, ne de kalıcı barış için umut edilir gelişmeler kaydedilmiştir. Düne kadar Kıbrıs'ta doğrudan yayılma politikası uygulayan Yunanistan, Kıbrıs Rum yönetiminin Avrupa Birliği'ne tam üye olması ile dolaylı yoldan yayılma politikasına dönmüştür. Şunu belirtmek gerekir ki, Yunanistan'ın nihaî hedefi olan Enosis değişmemiştir. Ancak Yunanistan'ın bunu gerçekleştirmek için yöntemini değiştirdiği bir gerçektir.

Bütün bunlar göz önüne alındığında Türkiye'nin garantörlük hakkına sahip olması ve Kıbrıs'ta askeri kuvvet bulundurması, Kıbrıs meselesinin çözümünde Türkiye'nin milli menfaatlerini gözetecek koşulların başında gelmektedir. Türkiye'nin milli güvenliği ve milli menfaatleri açısından son derece önemli olan Kıbrıs, hiçbir zaman Avrupa Birliği'ne tam üyelik gibi konularda söz konusu edilmemelidir.

KAYNAKÇA:

A- SÜRELİ YAYINLAR:

1- Gazeteler

Hürriyet Gazetesi, (24 Şubat 1959)

Hürriyet Gazetesi, (5 Mart 1959)

Hürriyet Gazetesi, (25 Aralık 1963)

Hürriyet Gazetesi, (16 Kasım 1967)

Hürriyet Gazetesi, (17 Kasım 1967)

Hürriyet Gazetesi, (23 Kasım 1967)

Hürriyet Gazetesi, (1 Aralık 1967)

Hürriyet Gazetesi, (17 Temmuz 1974)

Hürriyet Gazetesi, (26 Temmuz 1974)

Hürriyet Gazetesi, (31 Temmuz 1974)

Hürriyet Gazetesi, (26 Temmuz 1974)

Hürriyet Gazetesi, (16 Ağustos 1974)

Hürriyet Gazetesi, (17 Ağustos 1974)

Hürriyet Gazetesi, (14 Şubat 1975)

Cumhuriyet Gazetesi, (24 Şubat 1959)

Cumhuriyet Gazetesi, (1 Aralık 1967)

Cumhuriyet Gazetesi, (19 Temmuz 1974)

Cumhuriyet Gazetesi, (11 Ağustos 1974)

Cumhuriyet Gazetesi, Rauf Denktaş, (7 Aralık 1967),” Mesele halledilmedi”

Cumhuriyet Gazetesi, Ecvet Güresin, (26 Kasım 1967),” Çatışmaların Galibi”

Milliyet Gazetesi, (20 Temmuz 1974)

Milliyet Gazetesi, (23 Temmuz 1974)

Milliyet Gazetesi, (15 Ağustos 1974)

Milliyet Gazetesi, (16 Ağustos 1974)

Milliyet Gazetesi, (20 Ağustos 1974)

Tercüman Gazetesi, (5 Şubat 1959)

Kars Gazetesi, 23 Temmuz 1974, No: 7061

Kars Gazetesi, 26 Temmuz 1974, No: 7064

Kars Gazetesi, 2 Ağustos 1974

Kars Gazetesi, 2 Ağustos 1974

Kars Gazetesi, 3 Ağustos 1974, No: 7071

Kars Gazetesi, 9 Ağustos 1974, No: 7076

Kars Gazetesi, 14 Ağustos 1974, No: 7080

Kars Gazetesi, 15 Ağustos 1974, No: 7081

Kars Gazetesi, 16 Ağustos 1974, No: 7082

Kars Gazetesi, 26 Ağustos 1974, No: 7090

Kars Gazetesi, 4 Eylül 1974, No: 7098

B- TELİF ESERLER:

1- Kitaplar:

AKŞİN Sina ve Diğerleri, Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye 1908–1980, Cilt: IV, Cem Yayınevi, İstanbul: 2000

ALASYA Halil Fikret, Tarihte Kıbrıs, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Lefkoşa: 1988

ARMAOĞLU Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1980), Ankara, İş Bankası Yayınları, 1986

ARSLAN Mehmet, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Perde Arkası, İstanbul, Akabe Yayınları, 1990

ARTUÇ İbrahim, Kıbrıs'ta Savaş ve Barış, Kastaş A.Ş Yayınları, İstanbul, 1989

BEDEVİ Vergi, Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi, Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1966, No:1, Lefkoşa

BERATLI Nazım Beratlı, Kıbrıslı Türklerin Tarihi, Cilt: III, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa, 1999

BOZKURT İsmail, "Kıbrıs'ın Tarihine Bir Bakış ", Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi,(Editörler: İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil), Ahşen Matbaacılık Ankara: 2001

ÇAY Abdulhaluk, Kıbrıs'ta Kanlı Noel–1963, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989

DENKTAŞ Rauf, Kıbrıs Girit Olmasın, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2004

ERİM Nihat, Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs, Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara

EROĞLU Hamza, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu, Anayasası ve Bağımsızlığı, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara: 1976

FIRAT Melek M, 1960–1971 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997

GAZİOĞLU Ahmet C. , Kıbrıs'ta Türkler, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, 2000

GAZİOĞLU Ahmet C. , Kıbrıs'ta Cumhuriyet Yılları ve Ortaklığın Sonu (1960–1964), Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa:2003

GÜREL Şükrü Sina, Kıbrıs Tarihi (1878–1960), Cilt: I, , İstanbul, Kaynak Yayınları, 1985

HALE William, Türk Dış Politikası (1974–2000), (Çev. Petek Demir), Mart Matbaası, İstanbul, 2003

- İSMAİL Sebahattin, 1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu, K.K.T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986
- İSMAİL Sebahattin, Kıbrıs'ta Yunan Sorunu (1821–2000), Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa
- İSMAİL Sebahattin, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Nedenleri-Gelişimi-Sonuçları, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul, 1988
- METİN Hüseyin, Kıbrıs'ın Tarihine Toplu Bakış, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa: 1959
- MERAY Seha L., (1973) Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler, Cilt: III, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:28, Ankara, 1973
- MÜTERCİMLER Erol, Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri, Yaprak Yayınevi, İstanbul, 1990
- ORAN Baskın, Türk Dış Politikası 1919–1980, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005
- ÖNSOY Rıfat, “Türk Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Meselesi”, Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu (28 Ekim–2 Kasım 1991) Gazimağosa, K.K.T.C. Doğu Akdeniz Üniversitesi ve T.C. Van Yüzüncü Yüzyıl Üniversitesi Yayınları, No:8, Ankara 1993
- KÜÇÜK Fazıl, Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti, Devlet Basımevi, Lefkoşa, 2002
- SARICA Murat ve Diğerleri, Kıbrıs Sorunu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1975
- ŞAHİNLER Merter, Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti, Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları, İstanbul, 1979
- TARAKÇI Mustafa, Kıbrıs Barış Harekâtı, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998
- TOLUNER Sevin, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977
- ÜSLU Nasuh, Türk-Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs, 21.Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000
- ZÜRCHER Erik J. Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, (Çev. Yasmin S. GÖNEN), İstanbul, İletişim Yayınları, 2007

ÖZGEÇMİŞ

1982 Kars ili Merkezde Doğdu.

1994 İsmet Paşa İlköğretim Okulu'nu Bitirdi.

1997 İmam Hatip Lisesinin Orta Okul Kısmını Bitirdi.

2000 Alpaslan Lisesini Bitirdi.

2002 Kafkas Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü Kazandı.

2006 Kafkas Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden Mezun Oldu.

2006 Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisansa Başladı.